

Online politisk had

Michael Bang Petersen og Alexander Bor

Had i politiske debatter online og offline: Hvem står for hadet – og hvem rammer hadet?

Cathrine Valentin Kjær, Nicklas Johansen, Sara Vera Marjanovic, Rebekah Baglini og Rebecca Adler-Nissen

Misinformation, social status og latterliggørelse: en undersøgelse af danskeres spredning af og reaktioner på Covid-19 misinformation på Twitter

Mathias Osmundsen

Psykologien bag ondsindede rygter: et studie af sammenhængen mellem etniske gruppeidentiteter og udbredelsen af rygter om danskere og etniske minoriteter

Lasse Lindkilde og Jesper Rasmussen

Had, humor og bystander-reaktioner: danske unges reaktioner på politisk hadefulde memes

Anmeldelser

Redaktion:

Ekstern redaktør: Lasse Lindekilde

Intern redaktør: Arjen van Dalen

Christoffer Green-Pedersen, André Ken Jacobsen, Anne Mette Kjeldsen,
Lasse Laustsen, Tore Vincents Olsen, Niels Opstrup, Rasmus Brun Pedersen,
Arjen van Dalen

Redaktionskomité:

Peter Dahler-Larsen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Kasper Møller Hansen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Peter Viggo Jakobsen, Forsvarsakademiet

Lotte Jensen, CBS

Helene Kyed, DIIS

Christian Albrect Larsen, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Helle Ørsted Nielsen, Institut for Miljøvidenskab og Institut for Statskundskab,
Aarhus Universitet

Morten Ougaard, Department of Business and Politics, CBS

Ole Helby Petersen, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, RUC

Søren Winter, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

© *politica*

Omslagsdesign: Kasper Lægård, Avail Design

Grafisk tilrettelæggelse: One Hundred Proof

ISSN 2246-042X

Redaktionen sluttet den 3. maj 2022

Tilmelding til nyhedsbrev: www.politica.dk

E-mail: politica@ps.au.dk

Politica publicerer alene artikler bedømt ved peer review, enten i form af enkeltstående artikler bedømt ved mindst to anonyme reviewers eller som del af et temanummer bedømt ved mindst én anonym reviewer. Der accepteres manuskripter på dansk, norsk og svensk.

Se www.politica.dk for kontaktoplysninger og skrivevejledning.

Politica er indekseret i *International Political Science Abstracts*, som udgives af IPSA.

Tidsskriftet *Politica*

c/o Institut for Statskundskab

Bartholins Allé 7, 8000 Aarhus C

Indhold

- 111 *Michael Bang Petersen og Alexander Bor*
Had i politiske debatter online og offline:
Hvem står for hadet – og hvem rammer hadet?
- 129 *Cathrine Valentin Kjær, Nicklas Johansen, Sara Vera Marjanovic,
Rebekah Baglini og Rebecca Adler-Nissen*
Misinformation, social status og latterliggørelse: en undersøgelse af
danskernes spredning af og reaktioner på Covid-19 misinformation på
Twitter
- 148 *Mathias Osmundsen*
Psykologien bag ondsindede rygter: et studie af sammenhængen mellem
etniske gruppeidentiteter og udbredelsen af rygter om danskere og etniske
minoriteter
- 170 *Lasse Lindekilde og Jesper Rasmussen*
Had, humor og bystander-reaktioner: danske unges reaktioner på politisk
hadefulde memes
- 204 Abstracts
- 206 Om forfatterne

Anmeldelser

- 208 Jens Peter Christensen: *Ministre og embedsmænd. Pligter og ansvar.*
København: DJØF Forlag, 2022 (anmeldt af Jørgen Grønnegård
Christensen)
- 213 Kirsten Thisted og Ann-Sofie N. Gremaud (red.), *Denmark and the
New North Atlantic: Narratives and Memories in a Former Empire*, Vol.
1 and 2. Aarhus: Aarhus University Press, 2020 (anmeldt af Lars Lund)

Michael Bang Petersen og Alexander Bor

Had i politiske debatter online og offline: Hvem står for hadet – og hvem rammer hadet?

Hadefuldf adfærd på de sociale medier i forbindelse med eksempelvis politiske diskussioner anses for et stigende samfundsproblem. I denne artikel spørger vi: Hvem er udøverne af det politiske had på internettet – og hvem er ofrene? Og er udøverne af og ofrene for had anderledes på internettet end udenfor internettet? Analyserne viser, at de personer, som optræder hadefuldt og rammes af had i forbindelse med politiske diskussioner, i høj grad er de samme både online og offline. Aggressiv adfærd er generelt mere udbredt blandt unge mænd, og analyserne viser, at det også først og fremmest er unge mænd, der optræder hadefuldt både online og offline. I overensstemmelse med viden om aggression generelt retter hadet sig også først og fremmest mod andre unge mænd. Internethad ser således ikke ud til at være en særlig form for had eller aggressivitet. De, der er aggressive offline, er også aggressive online, og de går efter de samme ofre begge steder.

Nøgleord: sociale medier, politiske debatter, had, personlighed

I 2010 blev Mark Zuckerberg udnævnt til “Person of the Year” af det amerikanske magasin, *Time Magazine*. *Time* udnævner hvert år en person, der har gjort sig særligt bemærket, som årets person. Og i 2010 tilfaldt hæderen stifteren af Facebook. I begrundelsen for valget blev det blandt andet understreget, at Zuckerbergs mission var at gøre internettet til et “venligt sted” (Grossman, 2010). Denne mission stemte godt overens med mange demokratiforskeres forhåbninger. Mange mente således, at internettet ville blive et sted, hvor folk mødtes og diskuterede politik på en måde, som fremmede fælles forståelse og problemløsning (Papacharissi, 2004).

I dag, lidt over ti år senere, er det klart, at Zuckerbergs mission er fejlet, og demokratiforskernes forhåbninger er gjort til skamme. En undersøgelse foretaget af Trygfonden viser eksempelvis, at et stort flertal af danskerne oplever internetdebatter som præget af ekstremistiske synspunkter og vrede personer, som blot vil chikanere (Trygfonden, 2017). Spørgeskemaundersøgelser viser også, at folk generelt set oplever internetdebatter om politik som langt mere negative og hadefulde end politiske debatter, som foregår offline (Bor og Petersen, 2021).

I denne artikel spørger vi: Hvem er udøverne af det politiske had på internettet – og hvem er ofrene? Og er udøverne af og ofrene for had anderledes på internettet end udenfor internettet? Er der eksempelvis særlige grupper, som primært rammes af had, når de færdes på internettet, men kan gå fri udenfor internettet? Baseret på observationen af, at online debatter opleves som mere ubehagelige end offline debatter er der således en række teorier, som argumenterer for, at internethad er et særligt fænomen, hvor bestemte grupper – eksempelvis baseret på køn eller etnicitet – rammes. Andre teorier argumenterer derimod for, at had drives af de samme mekanismer på og udenfor internettet. Kort sagt er gerningspersoner og ofre de samme offline og online.

Vores ærinde i denne artikel er deskriptivt. Det vil sige, at analyserne søger at tegne et billede af ofre og gerningspersoner, men udtaler sig ikke om, hvorvidt de fundne mønstre afspejler egentlige kausalsammenhænge. For at kunne opnå en repræsentativ og sammenlignelige afdækning af oplevelser både online og offline anvendes der en spørgeskemaundersøgelse, hvor folk selv rapporterer deres oplevelser med had som ofre og gerningspersoner. De metodiske fordele og ulemper ved denne tilgang diskuteres nærmere nedenfor.

Analyserne viser overordnet set, at de personer, som optræder hadefuldt og rammes af had i forbindelse med politiske diskussioner, i høj grad er de samme både online og offline. Endvidere støtter analyserne teorien om, at internethad drives af de samme mekanismer som had og aggression generelt. Det er således først og fremmest unge mænd, der optræder hadefuldt både online og offline. Konsistent med hvad vi ved om aggression generelt, er målene for dette had først og fremmest andre unge mænd. Internethad ser således ikke ud til at være en særlig form for had eller aggressivitet. De, der er aggressive offline, er også aggressive online, og de går efter de samme ofre begge steder.

Hvad er politisk had?

Begrebet “politisk had” henviser til intimiderende adfærd og udtalelser, der relaterer til politiske forskelle (Bor og Petersen, 2021). Da gruppeforskelle generelt set er politisk relevante, så betyder det, at politisk had kan tage mange former. Hadet kan handle om åbenlyst politiske forhold såsom ideologi eller partivalg, men også køn, alder, social klasse og etnicitet er politisk relevante forskelle, som kan motivere til had. I den offentlige debat har der eksempelvis særligt været fokus på online had rettet imod kvinder (se eksempelvis CfDP, 2020).

Politik handler ofte om interessekonflikter. Der er ressourcer, der skal fordeles, og nogle skal have, og andre skal give. Det er derfor klart, at politiske diskussioner ofte vil være ophedede. Det betyder ikke, at alle politiske diskussioner er hadefulde. En politisk diskussion skifter karakter til hadefuldt, når

kommentarer skifter mod at søge at intimidere diskussionspartneren, det vil sige, har som formål at aktivere frygt i den anden og dermed få den anden til at trække sig fra debatten eller erklære sig enig i ens synspunkter, fordi vedkommende frygter konsekvenserne ved at fortsætte diskussionen, og ikke fordi vedkommende anerkender substansen i argumenterne. Derudover er det væsentligt at være opmærksom på, at hadefuld adfærd kan have mange grader. Udøvelse af egentlig politisk vold er den mest hadefulde form for adfærd, dernæst kommer trusler om vold, og endelig kommer en lang række mere implicitte former for intimidering såsom nedsættende bemærkninger. Det er dog væsentligt at bemærke, at ifølge nærværende definition så dækker politisk had over adfærd, der er betydeligt bredere end blot vold og trusler. Mennesket er et sofistikeret socialt væsen og har et utal af måder at påvirke andres adfærd på. Meget had vil således være subtilt og have mere karakter af mobning, udskamning eller rygtespredning (Petersen, Osmundsen og Bor, 2021).

Hvad kan forklare politisk had online og offline?

Borgerne har en klar oplevelse af, at hadefuld adfærd er mere udbredt online end offline (Bor og Petersen, 2021). Når dette skal forklares, så er der to typer overordnede og komplementære teorier. Den ene teori fokuserer på de psykologiske konsekvenser af at debattere online fremfor offline og argumenterer for, at onlinemiljøet kan gøre ellers fredelige personer aggressive. Den anden teori fokuserer på de muligheder, som internettet giver for personer, som allerede er aggressive. Denne teori argumenterer for, at der ikke er flere hadefulde personer online end offline, men at de, som allerede er aggressive, har nemmere ved at danne grupperinger og ramme deres ofre online fremfor offline. Forskningen omkring internethad er stadig i sin vorden, og der er endnu ikke international konsensus omkring betegnelserne for de forskellige teorier. Her vil vi benævne dem henholdsvis *platformsteorien* og *personlighedsteorien*.

Platformsteorien fokuserer på, hvordan diskussioner på internettet har et betydeligt andet format end diskussioner udenfor internettet (Baek, Wojcieszak og Delli Carpini, 2012; Cheng et al. 2017). Når vi diskuterer online, så ser vi ikke den eller de andre personer, som vi diskuterer med. I stedet sidder vi bag skærmen og kommunikerer hurtigt og skriftligt. Disse forhold kan gøre, at online debatter psykologisk set er anderledes end offline debatter. Det kan være sværere at føle empati for andre, når vi ikke kan se dem i øjnene og se deres ansigtsudtryk. Ligeledes kan det være nemmere at misforstå den andens intentioner og argumenter på grund af den hurtige og skriftlige kommunikationsform. Disse forhold gør, at det kan være svært at kontrollere sine impulser og følelser,

når man diskuterer ømtålelige emner som politik på online platforme. Og som følge deraf vil online debatter oftere være præget af had end offline debatter.

Platformsteorien finder eksempelvis støtte i psykologisk forskning, som viser, at personers empati for andre sænkes, jo mere anonyme de andre er (Bohnet og Frey, 1999). Den finder også støtte i en lang række resultater indenfor organisationslitteraturen, som viser, at medarbejdere har sværere ved at håndtere konflikter, hvis de primært kommunikerer elektronisk fremfor at have fysiske møder (Baltes et al. 2002).

I dette perspektiv skal meget online had således ses som et uintenderet fænomen, der kan ske for alle, der vover sig ind på de digitale platforme. Filosofen Vincent Hendricks indfanger dette perspektiv i et interview: ”Hvor den almindelige samtale ansigt til ansigt har flere tusind år på bagen, har samtalen på nettet små ti år bag sig. Der er derfor endnu meget at lære om, hvordan man agerer på nettet. ... Hvordan foregår det rundt om middagsbordet derhjemme? Hvordan samtaler man der? Det samme skal gøre sig gældende på nettet” (TV2, 2014). I og med at dette perspektiv i høj grad ser onlinehadet som en form for uheld eller en afspejling af uvidenhed, så er løsningen på hadet en bevidstgørelse. At man bliver mere digitalt dannet og lærer at tænke over, hvordan misforståelser nemt kan opstå i onlinedebatter, og hvordan man selv kan bidrage til at mindske andre personer misforståelser af det, som man skriver.

Den anden teori, personlighedsteorien, tager udgangspunkt i generel psykologisk forskning om aggression. Forskningen viser, at aggressiv adfærd, herunder i politik, i høj grad drives af bestemte personlighedstræk. Folk, der oplever at de ikke har den sociale status, som de oplever, at de er berettiget til, er i højere grad tilbøjelige til at støtte brugen af politisk vold og til at begå politisk vold (Bartusevičius, van Leeuwen og Petersen, 2020). Personlighedstræk, der er relaterede til sådanne statusbehov, har også vist sig at forudsige, hvem der er mest tilbøjelig til at optræde som det, man kan kalde ”internettrolde” (Buckels, Trapnell og Paulhus, 2014). Det kan eksempelvis være personer, der deler chokerende videoer med andre for sjov. Endelig viser forskningen også, at folk med højere statusbehov også er mere tilbøjelige til at optræde hadefuldt i politiske diskussioner både online og offline (Bor og Petersen, 2021).

Ifølge personlighedsteorien er der altså store individuelle forskelle på, hvem der optræder aggressivt, og hvem der ikke gør. Selvom vi alle kan blive vrede, så bliver nogle personer langt nemmere vrede end andre. I dette perspektiv er det med andre ord sjældent, at flinke personer pludselig kan finde på at springe ud som internettrolde. De, der optræder hadefuldt online, vil som hovedregel også være dem, som optræder hadefuldt i offline diskussioner.

Men hvis det er de samme, som optræder hadefuldt online og offline, hvordan kan det så være, at folk generelt set oplever online debatter som mere hadefulde end offline debatter? Ifølge personlighedsteorien handler det om, at *mulighederne* for hadefulde personer er anderledes online end offline, og det er her, teorien understreger betydningen af netværk (Bor og Petersen, 2021).

Offline debatter foregår ofte i private rum, som kun et fåtal har adgang til. Det kan være over middagsbordet, på et værtshus eller i et forsamlingshus. Online debatter derimod foregår i store offentlige netværk, hvor algoritmer medvirker til at synliggøre bestemt indhold. Selvom man ofte taler om sociale medier som ekkokamre, så er den simple realitet, at de sociale medier for langt den største del af os nedbryder de ekkokamre, som vi i hverdagen bevæger os i på vores arbejdspladser, på vores uddannelsesinstitutioner, i vores familie og i vores vennegruppe (Barberá, 2020). På internettet kan vi derimod potentielt komme i kontakt med alle. Det var netop dette, som gjorde, at demokratiforskere så et emancipatorisk potentiale i internettet. Men samtidig betyder det, at hadefulde personer nemmere kan komme i onlinekontakt med potentielle mål, uanset om dette er almindelige borgere, som de er uenige med, offentlige debattører eller egentlige politikere.

Selvom folk altså ikke nødvendigvis er mere hadefulde online end offline, så kan de hadefulde personer være mere aktive (Kim et al., 2021). Dette kan i sig selv naturligvis bidrage til en oplevelse af, at internettet og de sociale medier i højere grad er fyldt med had. Samtidig vil dette indtryk kunne blive forstærket af, at den offentlige karakter af diskussionerne på internettet betyder, at alle potentielt kan se de hadefulde kommentarer – i modsætning til kommentarer, der falder i ansigt-til-ansigt diskussioner i lukkede rum. Dette vil blive yderligere forstærket i den udstrækning, at algoritmerne, der kan påvirke synligheden af forskellige kommentarer og indhold, prioriterer negativt indhold over positivt indhold (Brady, Crockett og Van Bavel, 2020). Disse dynamikker betyder til sammen, at hadefuldt indhold kan blive langt mere synligt på de sociale medier, selvom de sociale medier ikke i sig selv gør folk hadefulde.

Hvem optræder hadefuldt, og hvem rammer hadet?

I den offentlige debat har der været særligt fokus på online had rettet mod grupper, som traditionelt har været underrepræsenteret i politik, såsom kvinder og etniske minoriteter (CfDP, 2020). Netop på grund af den traditionelle underrepræsentation af sådanne grupper kan man argumentere for, at hadefulde kommentarer, som sigter mod intimidering, er særligt problematiske, når de retter sig imod dem. Samtidig er spørgsmålet dog, om fokuset på disse grupper betyder, at had mod andre grupper overses. Endvidere er det naturligt at

spørge, *hvem* som optræder hadefuldt. Givet fokuset på online had mod kvinder har et særligt fokus været på mænd som en central drivkraft bag hadet (CfDP, 2020). På nuværende tidspunkt har ingen danske undersøgelser endnu forsøgt at foretage en repræsentativ afdækning af, om mænd også er de primære gerningspersoner.

Hvis vi vender blikket mod de to skitserede teorier for online had – platformsteorien og personlighedsteorien – så har de varierende forventninger til, hvem der optræder hadefuldt, og hvem der rammes af hadet. Platformsteorien i sin rene form indebærer, at der ikke er nogen særlig systematik i hverken det ene eller det andet. Idet teorien understreger, at hadet – groft sagt – er platformenes skyld, så er alle i risiko for at blive hadefulde, når de diskuterer med andre på internettet. Hadet bør således være til stede i de fleste sociodemografiske grupper.

Dette står i modsætning til forventningerne fra personlighedsteorien. Ifølge denne teori vil internethad følge de samme mønstre, som man generelt kender fra litteraturen omkring aggression og særligt aggression med et politisk formål. Teorien understreger således, at internettet ikke gør fredelige personer hadefulde, men at hadefulde personer bedre er i stand til at sprede had på end udenfor internettet. Det betyder, at profilerne for både ofre og gerningspersoner bør stemme overens med de profiler, som litteraturen generelt har identificeret i forhold til aggression.

Forskning i aggression har blotlagt en række stabile mønstre i, hvem der er særligt tilbøjelige til at optræde aggressivt. Da aggression, herunder aggression med et politisk formål, i høj grad drives af statusorienterede behov, så følger det, at personer, som generelt set har et større behov for social anerkendelse, i højere grad vil være aggressive. Konsistent med dette så er aggressivitet særligt udbredt i én demografisk gruppe: unge mænd (Bartusevičius, van Leeuwen og Petersen, 2020). Mænd er generelt set mere orienteret mod at opnå status ved hjælp af intimidering, og dette gælder særligt unge mænd, som er i en livsfase, hvor de netop skal etablere deres status (Wilson og Daly, 1985). Forskningen peger også på, at en oplevelse af social stress igennem eksempelvis en lavere placering i samfundshierarkiet kan skabe yderligere aggressivitet (Twenge et al., 2001). Dette kunne skyldes en kortere uddannelse eller en lavere indkomst. Endelig er der forskning, der peger på, at statusmotivationer er lidt højere forekommende blandt vælgere på højrefløjen (Pratto, Stallworth og Malle, 1994). Det kan betyde, at vi i højere grad vil finde mere hadefulde reaktioner på denne politiske fløj.

Ud fra teori omkring generel aggression kan vi også danne forventninger til, hvem der er mest udsat for online had. I den udstrækning at online had drives af statusorienterede behov, er forventningen, at de, der ofte vil blive ramt af had, også selv er hadefulde. Det er således statusorienterede personer, der i

højest grad opsøger de situationer og konflikter, der kan gøre dem til mål for hadefulde kommentarer. Det betyder, at vi skal forvente, at de primære ofre for had er unge mænd. Her kan der trækkes en parallel til personfarlig kriminalitet i offline-verdenen. Forskningen viser også, at voldskriminalitet ofte drives af statusbehov (Wilson og Daly, 1985). En tidligere opgørelse viser, at mænd over 15 år er ofre i 65 pct. af voldstilfælde, hvor køn og alder på ofret er kendt, mens kvinder over 15 år er ofre i 27 pct. af disse voldstilfælde (Kvysgaard, 2000). Mænd er særligt ofre i den præcise form for voldskriminalitet, som formentlig minder mest om internethad: vold mellem personer som ikke i forvejen har en tæt relation. Det er netop denne type aggression (men udtrykt verbalt fremfor fysisk), som sociale medier kan facilitere på grund af deres struktur med store, åbne netværk.

Forventningerne er dog ikke entydige, som også afspejlet i det offentlige fokus på eksempelvis kvinder, når det kommer til internethad. Fra et statusperspektiv kan man således også opstille et argument om, at mænd i særlig grad vil reagere negativt på kvinder og minoriteter, netop fordi mændene oplever, at sådanne grupper truer deres status (Mutz, 2018; Thomsen, Green og Sidanius, 2008). Vi vender tilbage til dette i diskussionen.

Metode

Vi har brug for et undersøgelsesdesign, der sætter os i stand til at undersøge oplevelser med online had i politiske diskussioner, både som offer og gerningsperson. Samtidig skal disse oplevelser kunne kobles til en række sociodemografiske karakteristika såsom køn og alder. Endelig er det væsentligt at have sammenlignelige data for de samme grupper på oplevelser med offline had. Dermed bliver det muligt at fastslå, om ofre og gerningspersoner er de samme online og offline som hævdet i personlighedsteorien, eller om onlinemiljøet fremmaner en række nye gerningspersoner og ofre, som platformsteorien hævder.

Undersøgelsesdesign

Til at opfylde disse krav anvendes en tilnærmelsesvis repræsentativ spørgeskemaundersøgelse blandt 1041 danskere. Dataindsamlingen er foretaget af analysefirmaet YouGov, som på baggrund af deres internetpanel har anvendt kvoteudvælgelse til at udvælge en stikprøve, som er repræsentativ for den voksne danske befolkning på køn, alder, uddannelse og geografisk placering. Personer, som indledningsvis oplyste, at de "aldrig" diskuterer eller læser om "politiske, sociale eller samfundsmæssige" forhold, indgår ikke i undersøgelsen. Analyser af disse data har tidligere været rapporteret i Bor og Petersen (2021). I de tidli-

tarer, som kunne blive opfattet som krænkende eller aggressive”; og (6) “Jeg skrev eller delte politisk indhold eller kommentarer, som kunne blive opfattet som trusler eller chikane.” Respondenterne blev bedt om at angive deres svar på en syvpunkts skala med følgende kategorier: (1) “Ingen gange den seneste måned”, (2) “Kun en gang den seneste måned”, (3) “Et par gange den seneste måned”, (4) “Et par gange om ugen”, (5) Næsten hver dag, (6) “Hver dag” og (7) “Flere gange om dagen”. Derudover kunne respondenterne svare “Ved ikke”. Det endelige mål for online politisk had er et additivt indeks af de valide svar, som er skaleret til at variere mellem 0 og 1, hvor værdien 1 indikerer en høj grad af politisk hadefuldst adfærd. Som mål for reliabiliteten (dvs. den målemæssige præcision) af indekset beregner man ofte på indeksets alpha-værdi, og en tommelfingerregel er, at denne værdi skal være over 0,70 (Petersen, 2010). Dette indeks har en alpha-værdi på 0,96 og er dermed reliabelt.

Til at indfangne respondenternes grad af had i politiske diskussioner, som foregår offline, blev de bedt om følgende: “Hvis du tænker på de sidste 30 dage, hvor tit er følgende så sket for dig i politiske diskussioner, der foregik ansigt-til-ansigt?” Dernæst blev de præsenteret for de fire af ovenstående udsagn (3, 4, 5 og 6), som er meningsfulde i en offline diskussion. For at tilpasse ordlyden til offline politiske diskussioner var indledningen på udsagn 4, 5 og 6 ændret til “Jeg kom med politisk udsagn ...”, fremfor “Jeg skrev eller delte politisk indhold eller kommentarer ...”. Svarskalaen var den samme som ovenfor, og igen er det endelige mål et reliabelt additivt indeks med en alpha-værdi på 0,94.

For at måle i hvilken grad respondenterne selv oplever at blive udsat for politisk had i online debatter, blev de stillet et enkelt spørgsmål: “Hvor ofte sker følgende for dig, når du læser eller deltager i politiske diskussioner på internettet? Jeg bliver ofte krænkede eller hånet af nogen.” Samme svarskala som ovenfor brugt blev brugt. Den omskaleres til at variere mellem 0 og 1, hvor 1 svarer til, at man hyppigt bliver ramt af online had i forbindelse med politiske diskussioner. For at måle respondenternes oplevelse med had i offline debatter blev de stillet samme spørgsmål, men konteksten var ændret fra “politiske diskussioner på internettet” til “politiske diskussioner, der foregår ansigt-til-ansigt”.

Målinger af sociodemografiske variable

I analyserne indgår der fem uafhængige variable: køn, alder, uddannelse, indkomst og partivalg. For at lette fortolkningen af sammenhænge mellem oplevelser med politisk had og disse variable inddeles variablene i en række mere simple kategorier. Til måling af køn bruges en simpel binær variabel, mand og kvinde. Alder opdeles i fem kategorier: 18-30 år, 31-40 år, 41-60 år, 51-60 år og over 60 år. Uddannelsesniveau måles som højeste gennemførte uddannelse, og

respondenterne inddeles i to niveauer: respondenter der ikke har gennemført en videregående uddannelse, og respondenter der har gennemført en videregående uddannelse. Indkomst måles som årlig husstandsindkomst og inddeles i tre kategorier: under 400.000 kroner, 400.000-800.000 kroner og over 800.000 kroner. Endelig måles respondenternes politisk placering igennem deres partivalg ved folketingsvalget i 2019. Baseret på deres partivalg opdeles respondenterne i venstre- og højreorienterede, alt efter om de givne partier foretrak Mette Frederiksen (S) eller Lars Løkke Rasmussen (V) som statsminister. Det vil sige, at venstreorienterede vælgere stemte på Socialdemokraterne, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet. Højreorienterede vælgere stemte på Konservative, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Venstre, Kristendemokraterne, Nye Borgerlige, Klaus Riskær Petersen og Stram Kurs. Stram Kurs adskiller sig fra de øvrige højrefløjspartier ved at pege på lederen af Stram Kurs fremfor Lars Løkke Rasmussen som statsminister. Givet Stram Kurs' politiske program hører partiet dog klart til højrefløjen. Respondenter, der ikke havde stemt på nogle af de nævnte partier, er udeladt af analyser med partivalgsvariablen.

Analysestrategi

Man kan skelne mellem deskriptive og kausale analysestrategier. Deskriptive analysestrategier fokuserer på en beskrivelse af et fænomen, mens kausale analysestrategier fokuserer på årsager og effekter. Kausale analysestrategier kræver ofte brug af eksperimenter eller avancerede statistiske analyser. Dette er ikke formålet her. Formålet er at foretage en ren deskriptiv analyse af, hvilke demografiske grupper der er mest tilbøjelige til at bruge eller blive udsat for politisk had. Som konsekvens er analyserne simple. Der foretages således udelukkende bivariate statistiske analyser af de enkeltvise sammenhænge mellem de demografiske variable og de afhængige variable om politisk had. Til dette formål anvendes bivariat OLS regressionsanalyse med variablene om oplevelser af politisk had som afhængige variable i separate regressionsmodeller. De sociodemografiske variable anvendes som kategoriske uafhængige variable, der introduceres i modellerne enkeltvis.

Resultater

Vi begynder med at undersøge, hvem der i særlig grad anvender hadefuld retorik i politiske diskussioner, der foregår henholdsvis online og offline. Figur 1 viser de forudsagte værdier fra regressionsmodeller med disse to afhængige variable.

Den første overordnede observation er, at hadefuld adfærd generelt er et sjældent fænomen. Ingen grupper kommer over et gennemsnit på 0,15 på en skala mellem 0 og 1. Den næste overordnede observation er, at de forskellige faktorerers betydning er fuldstændig ens, uanset om man fokuserer på offline had (de sorte cirkler) eller online had (de grå cirkler). Den tredje overordnede observation er, at niveauerne af had for de forskellige faktorer også er fuldstændig ens, uanset om man fokuserer på online eller offline had.

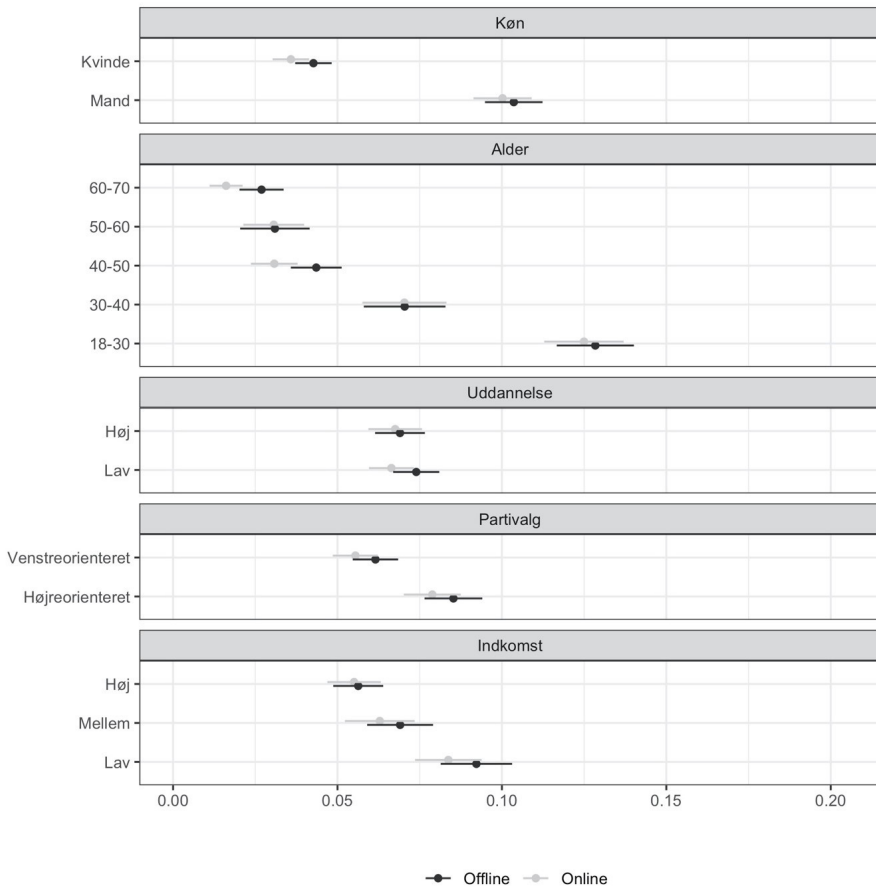
Tilsammen betyder dette, at det fåtal, som tyer til hadefulde kommentarer online og offline, er de samme personer, og de gør det i lige høj grad online og offline (se også Bor og Petersen, 2021). Dette er i overensstemmelse med personlighedsteorien, som siger, at oplevelsen af had på de sociale medier først og fremmest skyldes, at vi nemmere bliver eksponeret for det her, og ikke – i modsætning til platformsteorien – fordi folk, der ellers ikke ville være hadefulde, pludselig bliver det, når de logger på de sociale medier. I de enkelte tilfælde, hvor der er forskel på niveauet af had online og offline (eksempelvis blandt de 60-70-årige), så er tendensen desuden, at hadet er lavere online end offline.

Hvis vi ser på, hvilke specifikke grupper der har en særlig tendens til at være hadefulde både online og offline, så bekræftes forventningen om, at unge er mere hadefulde end ældre. Unge mellem 18 og 30 år har et gennemsnitligt had omkring 0,13, hvilket er mere end dobbelt så højt som hadet blandt dem over 50 år. Det er også klart i figur 1, at hadet ikke falder lineært med alder. Unge under 30 er betydeligt mere hadefulde end de 30-40-årige, og de ældre aldersgrupper adskiller sig ikke meget fra hinanden.

Vendes blikket mod de to socioøkonomiske faktorer, så viser figur 1, at der ingen forskel er mellem højtuddannede og lavtuddannede. Indkomst har til gengæld en sammenhæng med hadefuld adfærd, og den er statistisk signifikant, da konfidensintervallerne for punktestimaterne for grupper med henholdsvis lav og høj indkomst ikke er overlappende. Personer med lav indkomst har et gennemsnit omkring 0,08, mens dem med høj indkomst har et gennemsnit omkring 0,06. I absolutte tal er denne forskel lille. Det viser, at folk, som kan opleve sig selv som marginaliseret grundet en lavere indkomst, er en smule mere hadefulde både online og offline end andre.

Partivalg har også en lille, men statistisk signifikant betydning. Som forventet oplever højreorienterede vælgere sig selv som en smule mere hadefulde end venstreorienterede vælgere. Højreorienterede vælgere har et gennemsnit på omkring 0,08 på målene for hadefuld adfærd både online og offline. Venstreorienterede vælgere ligger en smule, men statistisk signifikant, under med et gennemsnit på omkring 0,06.

Figur 1: Hvem optræder hadefuldt i politiske diskussioner, som foregår henholdsvis online og offline?

Note: Figuren viser forudsagte værdier fra bivariate regressionsmodeller, hvor hver kategorisk demografisk variabel indgår separat. Den afhængige variabel måler hyppigheden, hvormed man udsætter andre for hadefulde kommentarer i politiske diskussioner, og er skaleret mellem 0 og 1.

I tillæg til alder er køn dog den faktor, som har stærkest sammenhæng med hadefuldf adfærd. På skalaerne for henholdsvis online og offline politisk had, så har mænd et gennemsnit på omkring 0,10, mens kvinder har et gennemsnit på blot 0,04. Som forventet er der altså betydelig forskel mellem kønnene.

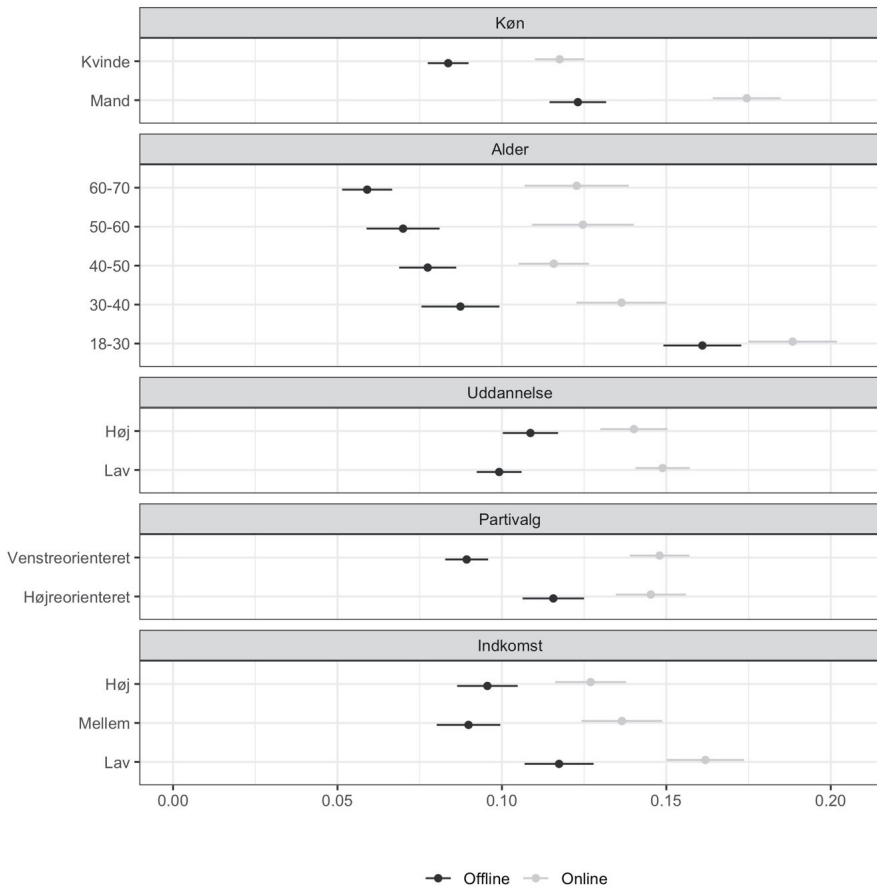
Alt i alt oplever særligt unge mænd sig klart som de mest hadefulde i politiske diskussioner, og det gælder både offline og online. Dermed er aggression

i online politiske debatter ikke anderledes end alle andre former for aggressiv adfærd: Den er i udpræget grad forekommende blandt unge mænd. Teoretisk set kan man argumentere for, at dette afspejler et større behov for at etablere sin status og vinde respekt i denne gruppe. Denne relation mellem et behov for anerkendelse og aggression er også en mulig forklaring på sammenhængen mellem politisk hadefuld adfærd og henholdsvis lav indkomst og at være højreorienteret vælger. Tidligere forskning viser således, at oplevelsen af marginalisering samt de psykologiske dispositioner, som ligger bag en højreorienteret ideologi, kan lede til større statusbehov.

Figur 2 skifter fokus fra gerningspersonen til offeret for politisk had online og offline. Igen er der en række overordnede observationer, som er relevante at notere sig. For det første er der forskel i niveauerne af oplevet hadefuld adfærd mellem online- og offlinekonteksten, når der sættes fokus på ofrene. Der er således en signifikant større oplevelse af at blive ramt af hadefulde kommentarer online end offline. Dette kan synes paradoksalt set i lyset af de ensartede niveauer af hadefuld adfærd blandt gerningspersonerne i de to kontekster. Ifølge personlighedsteorien kan dette paradoks forklares ved den offentlige karakter af onlinediskussionerne. Hvor en hadefuld ytring i en privat diskussion, der foregår ansigt-til-ansigt, kun rammer de få umiddelbare tilhørere, så kan man ramme langt flere på én gang på eksempelvis sociale medier. For det andet er det relevant at bemærke, at trods de forskellige niveauer så er sammenhængene mellem de demografiske faktorer og oplevelsen af had meget ens på tværs af online- og offlinekonteksterne. Det indikerer, at trods disse konteksters forskellighed, så er det de samme, der er særligt udsatte for had i politiske diskussioner i begge kontekster.

Vendes blikket mod, hvilke specifikke grupper som særligt hyppigt er udsat for had, så viser figur 2 i høj grad det samme mønster som figur 1. De, der oplever, at de rammes af had, er de samme, som oplever, at de udsætter andre for had i politiske diskussioner. De mest centrale faktorer er således igen køn og alder. For unge mellem 18 og 30 år er gennemsnittet mellem 0,16 og 0,19 for henholdsvis offline og online had. Ældre oplever derimod meget sjældent had i offlinekontekster. Afhængig af aldersgruppen ligger gennemsnittet således mellem 0,02 og 0,08. Selv i online kontekster er oplevelsen af had stadig betydeligt mindre end blandt yngre med et gennemsnit mellem 0,12 og 0,14. Mænd er også betydeligt mere tilbøjelige til at rapportere, at de udsættes for hadefulde kommentarer i politiske diskussioner. For mænd er gennemsnittet 0,12 og 0,17 for henholdsvis offline og online debatter. For kvinder er de tilsvarende gennemsnit 0,08 og 0,12.

Figur 2: Hvem udsættes for hadefulde kommentarer i politiske diskussioner, der foregår henholdsvis online og offline?

Note: Figuren viser forudsagte værdier fra bivariate regressionsmodeller, hvor hver kategorisk demografisk variabel indgår separat. Den afhængige variabel måler hyppigheden, hvormed man udsættes for hadefulde kommentarer i politiske diskussioner, og er skaleret mellem 0 og 1.

I relation til socioøkonomiske faktorer viser figur 2, at uddannelsesniveau heller ikke hænger sammen med oplevelsen af had, mens personer med lavere indkomst udsættes for mere had end personer med højere indkomst både offline og online. Forskellene mellem indkomstgrupper er dog små.

Den eneste afvigelse fra mønstre for gerningspersoner findes ved partivalg. I offline debatter ses – parallelt til fundene ved gerningspersoner – at højreori-

enterede vælgere oplever mere politisk had. Men i online debatter er der ingen forskel mellem højre- og venstreorienterede vælgers oplevelser.

Alt i alt er den centrale konklusion fra analyserne af ofrene for politisk had, at de i høj grad er et spejlbillede af gerningspersonerne bag politisk had: unge mænd. De unge mænd rammes i særlig grad i såvel online som offline politiske debatter, men niveauet af had er højere i onlinedebatterne. Dette er givetvis ikke, fordi der er flere hadefulde personer online end offline, men fordi de hadefulde personer – som også tenderer mod at være unge mænd – i højere grad kan ramme deres ofre der.

Konklusion

I denne artikel har vi undersøgt baggrunden for hadefulde kommentarer, der falder i forbindelse med politiske diskussioner: Hvem står for dem, og hvem rammer de? Et særligt fokuspunkt har været at undersøge, om der er forskelle i profilerne blandt gerningspersoner og ofre, når debatterne foregår henholdsvis online og offline.

Baseret på en spørgeskemaundersøgelse foretaget med et tilnærmelsesvis repræsentativt udsnit af danske borgere har vi specifikt undersøgt sammenhængen mellem demografiske faktorer og henholdsvis online og offline oplevelser med politisk had både som gerningsperson og offer. Det centrale fund er, at gerningspersonerne og ofrene i høj grad kommer fra én og samme gruppe: unge mænd. Selvom dette er den demografiske gruppe, der hyppigst oplever had både online og offline, så er niveauerne forskellige, og hadet opleves i større omfang i online debatter. Andre sociodemografiske faktorer har også betydning, herunder indkomst og partivalg, men alder og køn er ikke desto mindre de vigtigste faktorer.

At ofre og gerningspersoner er de samme både online og offline støtter den såkaldte personlighedsteori om online politisk had og går imod den såkaldte platformsteori. I dette perspektiv opstår online had således ikke, fordi almindelige folk ikke kan kontrollere deres vredesimpulser bag skærmen. Online had opstår, fordi generelt hadefulde personer nemmere kan kontakte potentielle ofre i online debatter end i offline debatter. Denne forklaring er også konsistent med, at det er unge mænd, som udgør den demografiske gruppe, der hyppigst optræder hadfuldt i politiske debatter. Forskning i aggression generelt viser således, at det netop er denne gruppe, som oftest tyer til brug af eksempelvis vold til at håndtere konflikter, herunder i politik (Bartusevičius, van Leeuwen og Petersen, 2020). Forskningen begrunder denne hang til aggression med et større behov for status og anerkendelse, som man forsøger at intimidere andre til at give.

Det kan dog synes paradoksalt, at unge mænd først og fremmest retter hadet mod andre unge mænd. En forklaring kan dels være, at andre unge mænd i højere grad vil opfattes som dem, der udfordrer ens status, dels at disse andre unge mænd selv opsøger de diskussioner, som kan give anledning til de hadefulde kommentarer. Samtidig står dette dog i kontrast til fokuset i den offentlige debat på online had, der retter sig imod kvinder og minoriteter. Normativt vil man kunne argumentere for, at had, der retter sig imod traditionelt underrepræsenterede grupper, udgør et særligt problem, og dette derfor begrundet fokuset. Samtidig er det også psykologisk plausibelt, at online had udgør et særligt problem for kvinder og minoritetspersoner, der er kendte, offentlige personer. Forskningen tyder således på, at statusorienterede personer i særlig grad reagerer negativt på traditionelt underprivilegerede grupper, hvis medlemmer af disse grupper stiger i samfundshierarkiet (Thomsen, Green og Sidanius, 2008). På den måde kan offentligt kendte kvinder og minoriteter i særlig grad være udsat for had, samtidig med at mænd generelt er de hyppigste ofre blandt almindelige borgere. Her er det også væsentligt at bemærke, at nærværende studie alene ser på mængden af had. Det er således muligt, at online og offline had er kvalitativt forskelligt (se også Bor og Petersen, 2021). Ligeledes må man klart forvente, at det had, som rammer eksempelvis mænd og kvinder, er kvalitativt forskelligt, hvor hadet mod kvinder i højere grad har en seksualiserende karakter (Megarry, 2014). Forskning viser således, at verbal aggression mod kvinder – både fra mænd og kvinder – generelt fokuserer på kvinders udseende og seksualitet (Buss og Dedden, 1990).

Endelig viser undersøgelsen også, at hadefuld adfærd generelt opleves som et sjældent fænomen. Det kan synes i modstrid til de gængse opfattelser af de sociale medier som steder, hvor man skal være sig for at diskutere politik (Bor og Petersen, 2021). I den forbindelse er det, for det første, vigtigt at sige, at vi alene ser på had i forbindelse med politiske diskussioner. Vi indfanger således ikke had i forhold til andre emner. For det andet afspejler folks opfattelse af sociale medier som hadefulde steder ikke nødvendigvis personlige oplevelser med had, men derimod at man i de store, åbne online netværk kan se *andre* blive udsat for had, herunder offentligt kendte kvinder og minoritetspersoner. Analyser tyder faktisk på, at der netop er en større tendens til at se andre blive udsat for had online end offline (Bor og Petersen, 2021). Ligeledes viser anden forskning, at hadefulde personer er mere aktive i online diskussioner (Kim et al., 2021).

Overordnet viser artiklen, at online had i høj grad er *business-as-usual*. Unge mænd er traditionelt den gruppe, som står bag mest aggressiv adfærd, og det er også den gruppe, som står for det meste had i politiske diskussioner, uanset om disse foregår online eller offline. Online platforme udgør først og fremmest et

nyt sæt af værktøjer, som personer, der allerede er disponeret for aggressivitet, kan bruge til mere effektivt at ramme deres ofre.

Litteratur

- Baek, Young Min, Magdalena Wojcieszak og Michale X. Delli Carpini (2012). Online versus face-to-face deliberation: Who? Why? What? With what effects? *New Media & Society* 14 (3): 363-383.
- Baltes, Boris B., Marcus W. Dickson, Michael P. Sherman, Cara C. Bauer og Jacqueline S. LaGanke (2002). Computer-mediated communication and group decision making: A meta-analysis. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 87 (1): 156-179.
- Bartusevičius, Henrikas, Florian van Leeuwen og Michael Bang Petersen (2020). Dominance-driven autocratic political orientations predict political violence in Western, educated, industrialized, rich, and democratic (WEIRD) and non-WEIRD samples. *Psychological Science* 31 (12): 1511-1530.
- Barberá, Pablo (2020). Social media, echo chambers, and political polarization, pp. 34-55 i Nathaniel Persily og Joshua A. Tucker (red.), *Social media and democracy: The state of the field, prospects for reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bohnet, Iris og Bruno S. Frey (1999). The sound of silence in prisoner's dilemma and dictator games. *Journal of Economic Behavior & Organization* 38 (1): 43-57.
- Bor, Alexander og Michael Bang Petersen (2021). The psychology of online political hostility: A comprehensive, cross-national test of the mismatch hypothesis. *American Political Science Review* 116 (1): 1-18. <http://doi.org/10.1017/S0003055421000885>.
- Borkan, Daniel, Lucas Dixon, Jeffrey Sorensen, Nithum Thain og Lucy Vasserman (2019). Nuanced metrics for measuring unintended bias with real data for text classification, pp. 491-500 i *Companion proceedings of the 2019 World Wide Web Conference*. <http://dx.doi.org/10.1145/3308560.3317593>.
- Brady, William J., M.J. Crockett og Jay J. Van Bavel (2020). The MAD model of moral contagion: The role of motivation, attention, and design in the spread of moralized content online. *Perspectives on Psychological Science* 15 (4) : 978-1010.
- Buckels, Erin E., Paul D. Trapnell og Delroy L. Paulhus (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences* 67: 97-102.
- Buss, David M. og Lisa A. Dedden (1990). Derogation of competitors. *Journal of Social and Personal Relationships* 7 (3): 395-422.
- CfDP (2020). *The angry internet: A threat to gender equality, democracy & well-being*. Centre for Digital Youth Care.
- Cheng, Justin, Michael Bernstein, Christian Danescu-Niculescu-Mizil og Jure Leskovec (2017). Anyone can become a troll: Causes of trolling behavior in online discus-

- sions, pp. 1217-1230 i *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*. <https://doi.org/10.1145/2998181.2998213>.
- Grossman, Lev (2010). Mark Zuckerberg. *Time Magazine*, December, 15.
- Kim, Jin Woo, Andrew Guess, Brendan Nyhan og Jason Reifler (2021). The distorting prism of social media: How self-selection and exposure to incivility fuel online comment toxicity. *Journal of Communication* 71 (6): 922-946.
- Kyvsgaard, Britta (2000). *Offerstatistisk og statistik om gerningsituationen for personfarlig kriminalitet*. Justitsministeriet. https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2000/Offerstatistik_og_statistik.pdf
- Megarry, Jessica (2014). Online incivility or sexual harassment? Conceptualising women's experiences in the digital age. *Women's Studies International Forum* 47: 46-55.
- Mutz, Diana C. (2018). Status threat, not economic hardship, explains the 2016 presidential vote. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115 (19): E4330-E4339.
- Papacharissi, Zizi (2004). Democracy online: Civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New Media & Society* 6 (2): 259-283.
- Petersen, Michael Bang (2010). Indekskonstruktion, pp. 393-413 i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen og Robert Klemmensen (red.), *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Petersen, Michael Bang, Mathias Osmundsen og Alexander Bor (2021). Beyond populism: The psychology of status-seeking and extreme political discontent, pp. 62-80 i Joseph P. Forbas, William D. Crano og Klaus Fiedler (red.), *The psychology of populism: The tribal challenge to liberal democracy*. Routledge.
- Pratto, Felicia, Jim Sidanius, Lisa M. Stallworth og Bertram F. Malle (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology* 67 (4): 741-763.
- Thomsen, Lotte, E. Green og Jim Sidanius (2008). We will hunt them down: How social dominance orientation and right-wing authoritarianism fuel ethnic persecution of immigrants in fundamentally different ways. *Journal of Experimental Social Psychology* 44 (6): 1455-1464.
- Trygfonden (2017). Ytringsfrihed og digital usikkerhed. Trygfonden.
- TV2 (2014). Ekspert: Derfor taler folk grimt til hinanden på Facebook. <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2014-11-14-ekspert-derfor-taler-folk-grimt-til-hinanden-paa-facebook>, 14. november.
- Twenge, Jean M., Roy F. Baumeister, Dianne M. Tice og Tanja S. Stucke (2001). If you can't join them, beat them: Effects of social exclusion on aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology* 81 (6): 1058-1069.
- Wilson, Margo og Martin Daly (1985). Competitiveness, risk taking, and violence: The young male syndrome. *Ethology and Sociobiology* 6 (1): 59-73.

Cathrine Valentin Kjær, Nicklas Johansen, Sara Vera Marjanovic, Rebekah Baglini og Rebecca Adler-Nissen

Misinformation, social status og latterliggørelse: en undersøgelse af danskeres spredning af og reaktioner på Covid-19 misinformation på Twitter

Hvordan interagerer danskere med misinformation på de sociale medier? Hvilke udsagn og argumenter anvender de til at sprede og imødegå misinformation? Vi undersøger digital misinformation under Covid-19-pandemien og analyserer, hvordan borgere henholdsvis spreder og afviser misinformation om mundbind på Twitter i Danmark. Vores undersøgelse viser, at omfanget af misinformation er begrænset, men at forkerte påstande i mindre grad imødegås gennem korrektion eller dialog. I stedet anvender brugere, der afviser misinformationen, ofte ironi og nedladende kommentarer til at distancere sig fra dem, der spreder misinformation, og hvis bekymringer således ikke bliver taget alvorligt. Resultaterne rejser spørgsmål om brugernes evner til at korrigere misinformation online og peger på vigtigheden af gruppetilhørsforhold og social status ikke blot i spredning, men også i afvisning af digital misinformation.

Nøgleord: Covid-19, humor, misinformation, social status, Twitter

”Misinformation om coronavirus er måske det mest smitsomme ved virussen”, sådan sagde WHO d. 8. februar 2020. WHO advarede om en ”infodemi” (WHO, 2020), hvor almindelige borgere bombarderes med både information og misinformation (Pulido et al., 2020: 379; WHO 2020). Denne udfordring har haft mærkbare konsekvenser. Der findes eksempler på personer, der har brugt blegemiddel som beskyttelse mod virus (Gharpure et al., 2020) eller har afbrændt 5G master (BBC, 2020), og grupper som fx Men in Black, der betvivler coronavirusens eksistens eller kritiserer tiltag som nedlukninger og restriktioner (Tv2 Lorry, 2021). Samtidig er der grupper, som aktivt bekæmper misinformation, blandt myndigheder, techvirksomheder og civilsamfund. Navnlig på sociale medier har brugere engageret sig aktivt i bekæmpelse af misinformation, fx ved Facebook-gruppen ”Spørg en læge om coronavirus”, der varetages af frivillige læger. Men hvordan ser det ud med Covid-19 misinformationen i Danmark? Og hvilke udsagn bruges i spredningen og bekæmpelse af misinformation på de sociale medier?

De fleste studier af misinformation fokuserer på de mennesker, der spreder falske påstande (se fx Gallotti et al., 2020; Cinelli et al., 2020; Caldarelli et al., 2021), og der er færre undersøgelser af borgernes afvisning af misinformation online (fx Micallef et al., 2020; Pulido et al., 2020; Abidin, 2020; Vraga, Kim og Cook, 2019). I denne eksplorative artikel undersøger vi danske tweets, der interagerer med misinformation om mundbind, dvs. både tweets, der spreder misinformation (aktivt propaganderer falsk information), og tweets, der afviser misinformation (eksplicit og implicit tager afstand fra misinformation). Vi forstår *misinformation* som falske påstande, der fremlægges som korrekte (Allcott og Gentzkow, 2017: 213). Vi fokuserer specifikt på den danske debat om brugen af mundbind på Twitter. Valget af mundbindsdebatten beror på, at det er et emne, som har engageret mange, givet anledning til forvirring og frustration hos borgerne, herunder forsøg på at undlade at bære mundbind (Tv2, 2020). Desuden ændrede Sundhedsstyrelsen og de øvrige danske myndigheder retningslinjer under første Covid-19 bølge i Danmark og gik fra at afvise mundbind som uvirksomme (og skabe falsk tryghed) til at kræve dem brugt i butikker og offentlig transport (Berlingske, 2020a; Statsministeriet, 2020a og 2020b). På den baggrund stiller vi følgende forskningsspørgsmål: *Hvilke typer af udsagn anvender Twitter-brugere til at sprede og afvise Covid-19 misinformation om mundbind på Twitter?*

Studiet er baseret på et dansk Twitter-datasæt bestående af 9345 originale tweets, der nævner mundbind (eller beslægtede termer) indsamlet fra februar til november 2020. For at identificere falske påstande tager vi udgangspunkt i påstande, der er identificeret som falske af den danske faktatjekinstitution, TjekDet. Herfra har vi manuelt kodet tweets, der henholdsvis spreder og afviser misinformation om mundbind. Vi tager højde for, at viden om mundbinds effekt løbende opdateres, og vi fokuserer udelukkende på reel misinformation, fx at der er microchips i mundbindene. Vores kvantitative analyse viser, måske ikke overraskende, at det kun er ca. 5 pct. af tweets om mundbind i Danmark, der fremfører eller tager afstand fra falske påstande. Til gengæld kan vi se, at nedgørende vendinger om modparten fremsættes ikke alene af dem, der spreder misinformation, men også af dem, der afviser de falske påstande. De fleste tweets, der afviser misinformation, forholder sig ikke direkte til de falske påstande. I stedet søger disse tweets oftest at latterliggøre eller stigmatisere ”misinformationssprederne”. Mens tidligere studier har vist, at spredning af misinformation sker for at øge social status i egne kredse (Petersen, Osmundsen og Arceneaux, 2020), peger vores analyse på, at appel til egen kreds også synes at kendetegne de tweets, som aktivt afviser misinformation. Resultaterne tegner således et billede af, at coronapandemiens mobilisering af almindelige borgere til bekæmpel-

sen af misinformation har en iboende risiko for at øge polariseringen i samfundet. Fremtidige initiativer til at begrænse eller bekæmpe misinformation online bør tage højde for status og social identitet som en central dynamik blandt både misinformationsspredere og dem, der korrigerer eller afviser misinformation.

Artiklen lægger ud med at forankre undersøgelsen i den eksisterende litteratur om misinformation, som forsøger at måle dens udbredelse, dynamik, og hvordan den bedst bekæmpes. Derpå præsenterer vi vores teoretiske ståsted, der tager udgangspunkt i social status som et vigtigt pejlemærke ikke blot for spredning, men også for korrektion af misinformation. Efterfølgende præsenterer vi vores metode, data og resultaterne fra vores analyse. Vi slutter med en diskussion af implikationerne af vores resultater og fremtidige forskningsstrategier.

Hvad ved vi om misinformation og borgeres korrektion af falske påstande?

To grundlæggende spørgsmål driver forskningen i digital misinformation: Hvor stort er omfanget af misinformation? Og hvad kan vi gøre for at forhindre det? Vores analyse berører begge spørgsmål, idet vi først kortlægger mængden af Covid-19-relateret misinformation og dernæst søger at afdække de grundlæggende udsagn, der bruges, når brugerne interagerer med misinformation, enten ved at sprede eller afvise falske historier. Misinformation betegner falske påstande, men fortæller intet om afsenders motivation for at producere og udbrede disse påstande (Allcott og Gentzkow, 2017: 213). I denne artikel undersøger vi interaktionen med usande og falske påstande, uden at vi kan sige noget om afsenderens intentioner. Vi kan blot, som vi vil argumentere for, karakterisere et tweet efter, om det understøtter eller afviser misinformation.

Der er ikke i dag enighed om, hvor stort problemet med misinformation er. Vores viden er blandt andet begrænset af, at forskningen primært tager udgangspunkt i engelsksprogede data, selvom misinformation er et universelt fænomen (WHO, 2020: 4). Derudover finder tidligere studier meget forskellige resultater. På den ene side viser fx Vosoughi, Roy og Arals (2018: 2) klassiske studie, at verificerede falske nyheder breder sig ”betydeligt længere, hurtigere, dybere og mere bredt” end verificerede sande nyheder på Twitter. Dette resultat står i kontrast til andre studier, som peger på, at misinformation kun udgør en lille andel af den information, som flourer på sociale medier (Grinberg et al., 2019; Guess, Nagler og Tucker, 2019; Guess, Nyhan og Reifler, 2020; Altay, Hacquin og Mercier, 2020). Disse studier peger på, at eksponeringen for misinformationen er koncentreret blandt en mindre del af befolkningen, som primært deler misinformation mellem hinanden. Grinberg et al. (2019) finder,

at eksponering til misinformation kun udgør 5 pct. af alt politisk eksponering på Twitter (Grinberg et al., 2019: 1-2), samt at 1 pct. af borgerne eksponeres for 80 pct. af misinformationen, og at denne persongruppe er forbundet i ”ekkokamre” (Grinberg et al., 2019: 1). Guess, Nagler og Tucker (2019) har vist, at kun 10 pct. af respondenterne i deres stikprøve deler misinformation. Der er således ikke enighed om, hvor meget misinformation fylder i borgernes hverdag.

Et andet væsentligt spørgsmål inden for misinformationsforskningen er, hvordan man kan begrænse udbredelsen af digital misinformation gennem fx korrektioner. En række studier undersøger, hvilke typer af korrektion der bedst hjælper borgerne til at genkende misinformation på sociale medier, og peger på, at korrektion faktisk kan reducere tilbøjeligheden til at tro på online misinformation (Vraga og Bode, 2017; Van der Meer og Jin, 2020; Bode og Vraga, 2015). Dette er imidlertid mere omdiskuteret, når det gælder korrektion af fejlopfattelser generelt, udenfor sociale medier, hvor der findes en større diskussion af tilstedeværelsen af *backfire effekts* (fx Nyhan og Reifler, 2010; Wood og Porter, 2019; se også Persily og Tucker, 2021 for et grundigt review af diskussionen). Selvom studier af onlinekorrektion peger på, at sådanne tiltag kan bidrage til at begrænse misinformation, så er der ikke enighed om mekanismen, navnlig almindelige borgers rolle i at imødegå misinformation. Nogle forskere påpeger, at almindelige borgers korrektion af misinformation ikke bidrager til at korrigere andre borgers fejlopfattelser. De fremhæver afsenderens troværdighed – fx velrenommerede organisationer – som afgørende for, at korrektionen virker (Van der Meer og Jin 2020; Vraga og Bode, 2017). Andre studier finder, at privatpersoner kan reducere troen på misinformation (Bode og Vraga, 2018; Hannak et al., 2014, Margolin, Hannak og Weber, 2018; Bode, Vraga og Tully, 2020; Vraga et al., 2020). Her anses afsenderens gruppetilhørsforhold for at være afgørende for korrektionseffektiviteten: Korrektion fra personer i modtagerens identitetsfællesskab reducerer tendensen til at falde for misinformation, mens korrektion fra fremmede ikke har samme virkning (Hannak et al., 2014, Margolin, Hannak og Weber, 2018). Andre forskere viser, at logiske argumenter er mere effektive i at korrigere vaccinemisinformation end humor (Vraga, Kim og Cook, 2019). Generelt er det tydeligt, at modargumentets karakter spiller en vigtig rolle, når det gælder almindelige borgers korrektion af misinformation på sociale medier. Fælles for eksisterende undersøgelser er imidlertid, at de hviler på en grundlæggende antagelse om, at de, der afviser misinformation, også forsøger at korrigere den. Men reaktionen på misinformation kan, som vi skal se, også tage en anden form.

Teori: social status og humor i interaktionen med misinformation

Interaktion med misinformation på sociale medier kan, groft sagt, forekomme i to former: spredning eller afvisning af misinformation. Tilfælde hvor et tweet fremstår som enig i en falsk påstand, betegner vi som spredning af misinformation. Afvisning af misinformation forekommer, når et tweet tager afstand fra en falsk påstand. Denne afstandtagen kan være implicit eller eksplicit. Det afgørende er her, hvorvidt tweetet distancerer sig fra den fejlagtige påstand.

Vores analyse tager udgangspunkt i en antagelse om, at deling af information (sandt såvel som falsk) på sociale medier er knyttet til signalering af social status. Deling af information på sociale medier er en offentlig handling. Det, man poster, har betydning for, hvilket lys ens online sociale netværk ser en i (Altay, Hacquin og Mercier, 2020: 2). Det kan både skade og gavne ens sociale status. Der findes to forskellige antagelser om, hvordan social status kan påvirke deling information på sociale medier – *accuracy-oriented* og *goal-oriented* motivation (Osmundsen et al., 2021: 1000). Ved førstnævnte perspektiv antages informationens pålidelighed at drive deling af indhold, idet status antages at øges, når man betragtes som en person, der videregiver pålidelig information (Altay, Hacquin og Mercier, 2020: 2; Osmundsen et al., 2021: 1000-1001; Petersen, Osmundsen og Arceneaux, 2020: 3). Goal-oriented motivation, som burde kaldes identifikationsmotivation, antager derimod, at personers sociale status handler om gruppetilhørsforhold. Statussøgning sker både ved at signalere tilhørsforhold til en gruppe fx ved at nedgøre og tage afstand fra personer, der står uden for gruppen (Osmundsen et al., 2021: 1000-1001, se også Goffman, 1963). Spredningen af misinformation sker i dette lys for at signalere sit tilhørsforhold til en bestemt gruppe og hermed øge social status (Osmundsen et al, 2021: 1000-1001). Litteraturen har primært fokuseret på, hvorfor folk spreder misinformation, men de samme dynamikker kan også drive korrektion af misinformation (Hannack et al., 2014). Her vil afvisningen af misinformation ske for at fremstå pålidelig eller signalere tilhørsforhold til gruppen, som ikke falder for misinformation.

Der er bred videnskabelig enighed om, at humor og ironi er stærke virkemidler til at etablere hierarki og status i sociale sammenhænge. Humor kan markere en overlegen position over for andre. Denne forståelse af humor sporer latterens oprindelse og formål til social rivalisering: ved at grine etablerer vi noget overlegent i os selv og fremhæver andres svaghed (Adler-Nissen, 2014). I den forstand bidrager humor kollektivt til at tegne grænserne for et fællesskab.

I det følgende undersøger vi, hvilke udsagn afvisningen og spredningen af misinformation gør brug af. Da vi ikke undersøger motivation, men udsagn i

tweets, ser vi på, hvordan henholdsvis pålidelighed og identifikation kan aflæses som retorisk strategi. Det vil sige, at vi undersøger, hvordan et tweet appellerer gennem referencer til viden eller ved at signalere et gruppetilhørsforhold.

Metode: et eksplorativt, mixed methods design

Data

Vi undersøger misinformation i den danske debat om mundbind under coronapandemiens første bølge (februar til november 2020). Vores analyse tager udgangspunkt i et datasæt bestående af 14.029.869 dansksprogede tweets, hvoraf 53.850 unikke tweets omhandler Covid-19. Twitter i Danmark benyttes af borgere, politikere og meningsdannere til at debattere og kommentere politiske emner (Illumi, 2021: 8). Twitter er interessant for analyser af spredning og afvisning af misinformation, da det er en åben platform, hvor man interagerer med mennesker, som ikke er i ens netværk, modsat lukkede Facebook-grupper.

Vores data er indsamlet i perioden 1. februar til 30. november 2020 og er primært baseret på live-indsamling af skandinaviske tweets ved at bruge Twitters Streaming API. Ved at live-indsamle tweets sikrer vi et så komplet datasæt som muligt, uden risiko for at misinformations-tweets er blevet slettet af Twitter (se Jeong, 2016; Edgett, 2017; Twitter, 2020). På grund af tekniske fejl har vi indsamlet historiske data fra Twitter (1. februar-15. april 2020, 23. juni-5. august 2020 og 28. oktober 2020) for at kunne dække hele perioden.

Vi identificerede dansksprogede tweets ved at sample på højfrekvente danske, svenske og norske ord fra Opensubtitles ordfrekvenslister, der indeholder 50.000 ord per sprog (Lison og Tiedemann, 2016). Vi brugte de 100 mest frekvente ord fra hvert sprog til at live-indsamle data via DMI-TCAT (Borra og Rieder, 2014). De historieske tweets, som blev hentet via Twitters Premium API, er baseret på en søgestreng bestående af danske stopord fra Snowball (n.d.) biblioteket. Sluttelig brugte vi Twitter's Native Classifier til at frasortere ikke-danske tweets. Vores indsamling bruger sprog som en proxy for land. Tweets vedrørende Covid-19 identificerede en Covid-19-ordliste bestående af corona-relaterede ord (fx corona, epidemi). Vi beholdt alle tweets, der indeholdt minimum et ord fra Covid-19-ordlisten, og filtrerede resten fra. Det betyder, at vi kan have overset relevante tweets, der omtaler mundbind og ikke nævner Covid-19-relaterede ord. Vi vurderer dog ikke, at det påvirker vores kvalitative analyse.

Identifikation af misinformation

Vi lavede først et overblik over alle verificerede falske påstande fra TjekDet, som er det største uafhængige faktatjekmedie i Danmark. TjekDet faktatjekker påstande, der har opnået opmærksomhed (dvs. stor spredning på sociale medier

eller meget opmærksomhed i medierne) (TjekDet, 2022). Vores samling af verificerede falske påstande indeholder således ikke enhver fejlagtig påstand, som er fremsat i debatten omkring mundbind, men de *væsentlige* falske påstande, der:

- stammer fra tjekdet.dk under kategorien ”faktatjek” (dvs. ikke meninger eller indsigt)
- blev verificeret som en falsk påstand, altså usand
- nævnte Covid-19-relaterede ord (relevans)
- var konsistente i 2020 (tidsfølsomme tweets om fx smittetal og effekt udelades).

Ud fra samlingen af verificerede falske påstande kategoriserede vi manuelt alle påstandene i datasættet i fem temaer (”Covid-19-smitte”, ”falske kure”, ”Covid-19s oprindelse”, ”mundbind” og ”vacciner”) og dannede manuelt en ordliste for hver misinformationstema (fx ”5g og smitte”, ”vaccine og farlig”, se bilag A for fuld ordliste). Ordlisterne brugte vi til at identificere, hvilke tweets der knyttede sig til hvilke af de fem misinformationstemaer (dvs. at de indeholder et ord fra Covid-19-ordlisten og temaordlisten). Her viste det sig, at mundbind udgjorde det største entydige tema, idet 68,6 pct af Covid-19-relaterede tweets knyttede sig til dette tema (se fuld fordeling i bilag A).

Vores analyse tager således udgangspunkt i de 9.345 tweets (5.712 unikke tweets), der omtaler mundbind og coronarelaterede ord. Det betyder ikke nødvendigvis, at der er mere misinformation om mundbind end om fx vacciner, men blot større engagement med dette tema i perioden. Mundbindsdiskussionens særlige karakter begrænser naturligvis muligheden for, at vores resultater kan overføres til andre emner. Det samme gælder generaliserbarheden til andre sociale medier, idet Twitter ikke er repræsentativ for den danske befolkning eller brugerne på andre sociale medieplatforme. I Danmark bruges Twitter af 7 pct. af befolkningen, og brugerne er primært af midaldrende og unge (Berlingske, 2020b), hvor en overvægt er højtuddannede (Wojcik og Hughes, 2019). Ikke desto mindre peger vores analyse på nogle tendenser, som måske gør sig gældende på andre emner eller platforme.

Kodning af misinformation

Kodning af tweets skete med udgangspunkt i vores kodebog (se bilag B), som indeholder en beskrivelse af tre annoteringskategorier: ”spredning af misinformation”, ”afvisning af misinformation” og ”irrelevante tweets”, samt konkrete eksempler på information og misinformation. Korrekt information fandt vi på Sundhedsstyrelsens informationsside om mundbind, mens misinformation blev identificeret gennem vores overblik over verificerede falske påstande fra Tjek-

Det.dk. Ud fra kodebogen og de dertilhørende eksempler trænede vi koderne på et testdatasæt, så de var i stand til at ekstrapolere fra eksemplerne i kodebogen og identificere, hvilken kategori et tweet tilhørte, herunder om det gjorde brug af humor eller var svært at kategorisere. Denne træning foregik af flere omgange, idet kodebogen fungerede som et udgangspunkt, og koderne selvstændigt skulle kategorisere tweets i tilfælde, hvor udsagnet ikke direkte kunne knyttes til et af eksemplerne på information fra Sundhedsstyrelsen eller verificerede falske påstande fra TjekDet.

Efter træning med kodebogen opnåede vi en intercoder-reliabilitet (Krippendorfs Alpha) på 0,81 (Krippendorff, 2004). Humor havde en Krippendorfs alfa på 1,0, og der var således perfekt overensstemmelse mellem alle vores koder. Hver koder blev tildelt omtrent en sjettedel af de 6.912 unikke tweets. Koderne identificerede her 281 tweets, der omtalte misinformation, hvoraf 131 tweets spredte misinformation, og 87 tweets afviste misinformation. Det er disse tweets, som udgør grundlaget for vores kvalitative analyse.

Vi har søgt at identificere de væsentlige falske påstande i den danske debat omkring mundbind på Twitter. Der er dog risiko for, at vi overser påstande, der har fået mindre opmærksomhed. Vores metode er imidlertid mere pålidelig end alternative tilgange til identifikation af misinformation, hvor de fleste studier kategoriserer alle tweets, som linker til upålidelige hjemmesider, som misinformation (Sharma et al., 2020; Huang og Carley, 2020, Guess, Nagler og Tucker, 2019; Singh et al., 2020; Guess, Nyhan og Reifler, 2020; Shao et al., 2018; Gallotti et al., 2020). Misinformation kan dog sagtens forekomme uden at indeholde upålidelige links, ligesom at informationen på den upålidelige side kan være faktisk korrekt. Andre studier forsøger at identificere misinformation ved at træne avancerede modeller (Dharawat et al., 2020; Micallef et al., 2020). Problemet med automatiserede metoder er blandt andet, at de har svært ved at tage højde for ironi og kontekst, som er afgørende for at kunne vurdere, hvilke tweets der spreder misinformation, og hvilke der gør grin med misinformation (Persily og Tucker, 2021: 239; Duarte, Llanso og Loup, 2017: 6, 12). Sidst, men ikke mindst, har eksisterende tilgange ikke blik for, at nogle af de tweets, som omtaler misinformation, gør det for at afvise eller argumentere mod falske påstande. Ved at benytte menneskelige koder og arbejde med verificerede falske historier fra TjekDet, kan vi mere præcist identificere og differentiere tweets, der spreder og afviser misinformation fra hinanden.

Analysestrategi

Vores kvalitative analyse af tweets identificerer forskellige typer af udsagn. Udsagn forstås her som en ytring, der indeholder en information eller en påstand.

Vi foretog en halvåben kodning af materialet og identificerede seks kategorier af udsagn, som vi kodede alle 281 unikke efter tweets. Blandt tweets der *spredte* misinformation, fandt vi tre kategorier af udsagn: (1) tweets der argumenterede imod brugen af mundbind, fordi de benægtede pandemiens eksistens, (2) tweets der argumenterede imod brugen af mundbind, fordi de mente, at mundbind gør folk syge, og (3) tweets der beskyldte immigranter for ikke at bruge mundbind eller med vilje bruge dem forkert. Blandt tweets der *afviste* misinformation, fandt vi disse tre kategorier: (1) tweets der korrigerede nyhedsmediers falske historier/videregivelse af misinformation, (2) tweets der direkte argumenterede mod misinformationen, og (3) tweets der gjorde grin med mennesker, der tror på misinformation.

Resultater

Vores undersøgelse viser, at misinformation udgør en lille del af den samlede danske Twitter-debat om mundbind under første del af pandemien. Blandt alle tweets, der nævner mundbind (n = 9345 tweet), er det kun 5,04 pct. (n = 471 tweets inklusiv retweets), der vedrører misinformation. Heraf spreder 2,94 pct. misinformation, mens 2,07 pct. afviser misinformationen. Selvom der er lige mange tweets, der spreder og afviser misinformation, betyder det ikke, at der for hver falsk påstand findes et modargument.

Hvilke udsagn anvendes af tweets, der spreder misinformation?

Den kvalitative analyse af tweets viser, at de mest nedgørende udsagn, der signalerer gruppertilhørsforhold, fremsættes i tweets, der kritiserer eller afviser misinformation. Blandt tweets, der spreder misinformation, indeholder mere end halvdelen konkrete argumenter for ikke at bære mundbind. Således ses brugerne bag disse tweets at sprede en (fra deres perspektiv) mere korrekt eller nøjagtig sandhed. Omvendt ser vi, at tweets, der afviser misinformation, sjældent indeholder konkrete modargumenter, men oftest søger at latterliggøre dem, der tror på misinformationen.

Ser vi nærmere på tweets, der spreder misinformation, så er de kendetegnet ved at indeholde påstande om, at regeringen bruger Covid-19 til at kontrollere befolkningen, eller oftere at mundbind er sundhedsskadelige. Fælles for begge udsagn er, at de advarer mod brugen af mundbind med henvisning til forkerte informationer. Det mest udbredte udsagn, at brugen af mundbind har sundhedsskadelige konsekvenser, optræder i 55 pct. af tweets, som spreder misinformation.

Eks. 1: ”rt @[Twitter bruger]: se dokumentationen! der er skadeligt at bære mundbind, da co2 niveau på sekunder stiger til toksiske værdier. på en operationsstue er luften ekstra iltholdig, så co2 påvirkning begrænses. mundbind bruges kun mod bakterier (98%) -ikke virus! #covid19dk #dkpol #dkmedier #URL# #URL#”

Eks. 2: ”derfor er den snart 1 år gamle statsbetalte undersøgelse om mundbleer hemmeligholdt. varme og fugtige mundbind er perfekte vækstehuse for bakterier og virus og det øger smitten mundbind er kun beregnet til bakterier (>95 pct.) 0 til virus som er 1000 gange mindre! #dkpol”

Et kendetegn ved disse tweets er, at de overvejende fremsætter pålidelighedsorienterede udsagn. De kommer med belæg for deres påstand, som det kommer til udtryk i de to ovenstående eksempler, med tekniske forklaringer og henvisninger til videnskabelige artikler. Tønen er til tider nedladende. Eksempelvis bruges betegnelsen ”mundble” i stedet for mundbind.

En lidt mindre gruppe af tweets, som spreder misinformation, fremsætter ingen belæg. De påstår, at mundbind ikke virker mod virus eller er unødvendige, da Covid-19 ikke er farlig, og alene er et middel til kontrol med majoritetsbefolkningen, som er ført bag lyset (39 pct.). Ofte handler det om at signalere gruppetilhørsforhold:

Eks. 2: ”tag jeres mundbind og jeres ’corona’ og stik op hvor solen aldrig skinner! corona er ikke andet end en ny influenza, som slår dem ihjel en normal influenza gør, corona er en undskyldning for øgede magtbeføjelser”

Eks. 3: ”alt det mundbindslort er symbolpolitik af værste skuffe - agenda med corona er intet andet end ødelæggelse af den nuværende samfundsstruktur og økonomi! 0 vågn dog op og se skriften på væggen. 🧑♀️”

Eks. 4: ”@[dansk avis] skræmme-propaganda video fra start til slut! i skulle have stået fast på jeres ’mundbind virker ikke’. men i danser alle og een efter mettes enevældepipe. føj! det her handler ikke om en virus, det handler om kontrol. og det ved i godt. skam jer!”

Disse mere konspirationsteoretiske tweets signalerer et tilhørsforhold til gruppen af mennesker, som ikke vil underlægge sig regeringens kontrol. I de ovenstående eksempler etableres der et *os*, der ikke vil underlægge sig regeringens

kontrol, og et *dem*, som bærer mundbind og ikke har forstået, at regeringen bruger corona til at kontrollere dem.

Sluttelig er der en mindre del af de tweets, som spreder misinformation, der støtter brugen af mundbind, men beskylder immigranter for manglende eller forkert anvendelse af mundbind (6 pct.):

Eks. 5: ”muslimerne forsøger systematisk at sprede covid, ved at gå tæt på ikke muslimer, og ånde dem i ansigtet, de gør det i alle forretninger og restauranter. de bruger ikke mundbind, og holder slet ikke afstand, de forsøger at få kontakt, så de kan sprede smitte”

Eks. 6: ”rt @[Twitter-bruger]: panikken med mundbind skyldes at indvandrerne skider højt på coronasmitte , så er det at ,, vi andre!! og vi alle ?! , skal bruge mundbind. total dumt og nytteløst. #URL#”

Disse tweets fremsætter ligeledes identifikationsorienterede udsagn, som primært indeholder påstande om, at muslimer er skyld i smittespredningen. Ved at fremsætte sådanne nedladende og fejlagtige kommentarer om indvandrere signalerer disse tweets et tilhørsforhold til den gruppe, som er modstandere af indvandring. Sandhedsværdien er underordnet, idet ingen af tweetsene indeholder belæg for påstandene.

Hvilke udsagn anvendes af tweets, der afviser misinformation?

Retter vi blikket mod de tweets, som afviser misinformation, er der få, som adresserer falske påstande eksplicit; de fleste af disse tweets latterliggør i stedet de mennesker, der tror på misinformation. Faktisk finder vi, at brugen af humor er tre gange mere udbredt blandt tweets, der afviser misinformation (33,2 pct.), end blandt tweets, der spreder misinformation (8,3 pct.). Dertil finder vi, at mere end halvdelen af de afvisende tweets ikke indeholder eksplicitte argumenter mod misinformation; de håner i stedet dem, der falder for de falske historier (62 pct.), som her:

Eks. 7: ”jeg vil ikke have mundbind på. Covid-19 er menneskeskabt. de vil hjernevaske og styre os. der er flere der dør i trafikken hvert år 🤬🤬 tag nu bare sølvpapirshatten af og mundbind på, karen. vi orker ikke dig og dine konspirationsteorier.”

Eks. 8: ”det værste ved at vi skal bruge mundbind flere steder er at vi nu bliver belemret med antimaskers; egoistiske boomertyper der tror de har ret til at

udsætte andre for smitte fordi mundbind er småirriterende, og bakker det op med pseudovidenskab. #covid19dk”

Som illustreret i ovenstående eksempler fremsætter denne gruppe af tweets ikke egentlige argumenter, men påstande om folk, der tror på misinformation. De *omtaler*, men taler ikke *til* denne gruppe og tilvejebringer ikke information, som kan korrigere modstand mod mundbind. I stedet fokuserer disse tweets ligesom de racistiske og de konspirationsteoretiske misinformations-tweets på at etablere et *os* og et *dem*. I dette tilfælde udgør *os* gruppen af personer, der bærer mundbind og ikke orker at høre på falske påstande, mens *dem* betegner gruppen af mennesker, der tror på konspirationsteorier og pseudovidenskab og derfor ikke vil bære mundbind. Sidstnævnte gruppe beskrives nedladende som egoistiske. Disse stigmatiserende tweets fremsætter identifikationsmotiverede udsagn, som fokuserer på afsenders egen status frem for pålidelighedsorienterede argumenter, der søger at korrigere for fejlopfattelser.

En mindre del af de afvisende tweets søger at direkte korrigere fejlopfattelser og kritiserer medier for at bringe misvisende artikler (10 pct.)

Eks. 9: ”@[Twitter-bruger] det er en skandale at publicere et så mangelfuldt studie i effekten af mundbind midt i en pandemi, når det ikke forholder sig til effekten når vi alle bruger mundbind, inkl. asymptomatiske smittebærere. #dkmedier medier har næsten alle fejlciteret studiet.”

Eks. 10: ”sølvpapirshattet folk som saseline jubler pga. @[Dansk avis]s misvisende overskrift. men forskerne siger: ”i studiet har man udelukkende undersøgt, om personerne med mundbind blev beskyttet bedre mod virusset og ikke, hvorvidt mundbind begrænsede smitte af andre.” #URL#”

I begge eksempler fremsættes en underbygget kritik af nyhedsmedierne, der beskyldes for at fremsætte misvisende overskrifter eller fejlcitere videnskabelig litteratur. I modsætning til eksempel 4 indeholder disse tweets belæg for, hvorfor nyhedsmedierne tager fejl. De fremsætter således pålidelighedsorienterede udsagn, men de er rettet mod medierne og ikke direkte imod misinformations-spreaderne. Selv blandt disse tweets betegnes misinformations-spreaderne nedladende som *sølvpapirshatte*. Disse tweets signalerer således samtidig tilhørsforhold til gruppen af personer, som ikke falder for misinformation. Kun en fjerdedel af de tweets, som afviser misinformation, indeholder egentlige argumenter mod falske påstande (28 pct.). Det ses i følgende eksempler:

Eks. 11: ”@[Twitter-bruger] hvor har du det fra? fra anders and blad? sikke noget sludder, der intet belæg har! lægerne har altid arbejdet med mundbind på i flere timer ad gangen - der er ikke specielt forhøjet risiko for influenza eller corona pga mundbind. hold så op med at sprede de åndssvage beskeder!”

Eks. 12: ”fem billeder løber som en steppebrand på nettet. billederne viser angiveligt børn og voksne, der har fået udslæt, sår og allergiske reaktioner af at bære mundbind. men billederne viser helt andre sygdomme eller hændelser #covid19dk #URL#”

I begge eksempler adresseres de konkrete falske påstande, og der fremsættes belæg for, hvorfor de er forkerte. Der er dog stor forskel i ordlyden. Nogle er nedladende som eksempel 11, der sidestiller misinformationskilderne med Anders And-blade, mens andre har en faktisk karakter, som eksempel 12.

Vi finder samlet lige mange tweets, der spreder og afviser misinformation, men det er langt fra alle forkerte påstande, der imødegås med et modargument. Vores analyse tegner et mere komplekst billede af borgernes interaktion med misinformation. Først og fremmest finder vi både blandt tweets, der spreder og afviser misinformation, identifikationsorienterede udsagn, der signalerer tilhørsforhold til en bestemt gruppe frem for at fremsætte konkrete argumenter for eller imod brugen af mundbind. Det mest overraskende er her, at appel til gruppetilhørsforhold er udbredt blandt tweets, der afviser misinformation. Kun 28 pct af de tweets, der afviser misinformation, indeholder konkrete argumenter imod falske påstande. Samtidig finder vi, at over halvdelen af tweets, der spreder misinformation, benytter pålidelighedsorienterede argumenter. Det drejer sig primært om de tweets, der argumenterer for, at brugen af mundbind har sundhedsskadelige konsekvenser. Her er de fleste argumenter orienteret imod at fremsætte en for afsenderen mere korrekt eller nøjagtig sandhed.

Konklusion

Vi har undersøgt spredningen og afvisningen af misinformation under den første bølge af coronapandemien i Danmark, et land med relativ høj tillid til regeringen, myndigheder (OECD, 2021) og medier (PEW Research Center, 2018). Vi undersøgte debatten omkring mundbind på Twitter. Vi indsamlede alle danske tweets, der nævner mundbind og Covid-19-relaterede ord i perioden 1. februar til 30. november 2020. Herfra har vi annoteret hver enkelt tweet og identificeret, hvilke tweets der spreder og afviser misinformation, samt deres brug af humor. Det er værd at bemærke, at kun ca. 5 pct. af den samlede Twitter-samtale om mundbind refererer til falske påstande. Vores resultater er i den

forstand i tråd med den del af litteraturen, som peger på, at udfordringen med misinformation er begrænset (Grinberg et al., 2019; Guess, Nagler og Tucker, 2019; Guess, Nyhan og Reifler, 2020; Altay, Hacquin og Mercier, 2020).

Særligt tre aspekter ved vores resultater er værd at fremhæve. Det er kun halvdelen af de tweets, der omtaler misinformation, som rent faktisk spreder misinformation. Den anden halvdel omtaler misinformation for at afvise den. Vores tilgang og resultat lægger op til at genbesøge tidligere studier, der kategoriserer al omtale af falske påstande som spredning af misinformation (fx Guess, Nagler og Tucker, 2019; Grinberg et al., 2019). Det bør overvejes, om tidligere studier har overestimeret udfordringen med misinformation, idet de ikke har haft blik for, at delinger også kan omtale misinformation for at kritisere eller argumentere mod forkerte påstande.

For det andet antyder vores undersøgelse, at de borgere, der aktivt afviser misinformation, ikke nødvendigvis forsøger at korrigere falske påstande, men i stedet at understrege deres egen status ved at devaluere og stigmatisere ”sølvpapirshattene”. Misinformationsspredere er kendt for at drive polarisering og signalere deres gruppetilhørsforhold (Petersen, Osmundsen og Arceneaux, 2020). Men de borgere, som afviser misinformation, er altså også polariserende i deres udsagn. Mens mere end halvdelen af dem, der spreder misinformation, argumenterer konsistent ud fra deres (misinformerede) overbevisning, er det kun 28 pct. af dem, der afviser misinformation, som eksplicit adresserer de falske eller vildledende påstande. I de fleste tilfælde latterliggør og stigmatiserer man dem, som spreder misinformation, ofte ved hjælp af ironi eller sarkasme. Mange vil have svært ved at forstå, hvorvidt en ironisk kommentar overhovedet korrigerer en påstand. Abidin (2020) har fx fundet, at vittigheder blandt unge på Instagram har udviklet sig til falske påstande, der flourer blandt voksne på WhatsApp. Coronapandemiens mobilisering af almindelige borgere til bekæmpelsen af misinformation risikerer endvidere at føre til øget polarisering mellem de to grupper, frem for en faktaorienteret dialog, som har større sandsynlighed for at nedbringe spredningen af misinformation. Fremtidige initiativer til at begrænse misinformationer online bør tage højde for sociale og psykologiske statusdynamikker blandt både ”spredere” og ”afvisere” og undersøge, om der findes tilsvarende dynamikker på mere udbredte platforme som fx Facebook. Navnlig set i lystet af Micallef et al. (2020), som viser, at 96 pct. af al bekæmpelse af misinformation (og de mest retweetede) udføres af bekymrede borgere (dvs. ikke professionelle faktatjekkere).

For det tredje: Kan der ske korrektion af misinformation uden stigmatisering? Munger (2017) har vist, at bekæmpelse af aggressivitet online kræver mobilisering af tilhørsforhold og identifikation med modtager. Det tyder på,

at korrektion af misinformation kun fungerer, hvis det opleves af dem, der spreder misinformation som en dialog mellem ligeværdige parter (se også Malhotra, 2020). Twitters BirdWatch-mekanisme, der tilføjer informativ kontekst til vildledende tweets, er måske det tætteste, vi er kommet på et tiltag, der tager højde for nogle af udfordringerne med borgeres korrektioner af andre borgere. Værdien af en sådan tilgang er blevet understreget af undersøgelser, der viser, at advarsler før eksponering begrænser spredningen af misinformation (Lewandowsky et al., 2012; Epstein et al., 2021). I øjeblikket er BirdWatch kun tilgængelig i USA. I betragtning af den globale "infodemi" kan lignende tilgange være interessante at udforske. Selvom nogle mennesker blot ønsker at "se verden brænde" (Arceneaux et al., 2021), er dialog vigtig, også for at kunne diskutere legitime bekymringer.

Note

1. Indsamlingen er foretaget af Rebekah Brita Baglini og Kristoffer Nielbo som en del af HOPE-projektet.

Supplerende materiale

Supplerende materiale findes her.

Litteratur

- Abidin, Crystal (2020). Meme factory cultures and content pivoting in Singapore and Malaysia during Covid-19. *Misinformation Review* 1 (3).
- Adler-Nissen, Rebecca (2014). Stigma management in international relations: Transgressive identities, norms, and order in international society. *International Organization* 68 (1): 143-176.
- Allcott, Hunt og Matthew Gentzkow (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *The Journal of economic perspectives* 31 (2): 211–235.
- Altay, Sacha, Anne-Sophie Hacquin og Hugo Mercier (2020). Why do so few people share fake news? It hurts their reputation. *New Media & Society*.
- BBC (2020). Coronavirus: "Murder threats" to telecoms engineers over 5G. 23. april. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-52395771> (26. august, 2020).
- Berlingske (2020a). Sundhedsmyndighedernes vej fra afvisning af mundbind til krav om mundbind, 15. august. <https://www.berlingske.dk/samfund/sundhedsmyndighedernes-vej-fra-afvisning-af-mundbind-til-krav-om-mundbind> (24. september, 2021).
- Berlingske (2020b). Hvem bruger sociale medier? 4. februar. <https://www.berlingske.dk/nyheder/hvem-bruger-sociale-medier> (27. september 2021).

- Bode, Leticia og Emily K. Vraga (2015). In related news, that was wrong: The correction of misinformation through related stories functionality in social media. *Journal of Communication* 65 (4): 619–638.
- Bode, Leticia og Emily K. Vraga (2018). See something, say something: Correction of global health misinformation on social media. *Health Communication* 33 (9): 1131–1140.
- Bode, Leticia, Emily K. Vraga og Melissa Tully (2020). Do the right thing: Tone may not affect correction of misinformation on social media. *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review*.
- Borra, Erik og Bernhard Rieder (2014). Programmed method: Developing a toolset for capturing and analyzing tweets. *Aslib Journal of Information Management* 66 (3): 262–278.
- Caldarelli, Guido, Rocco de Nicola, Marinella Petrocchi, Manuel Pratelli og Fabio Saracco (2021). Flow of online misinformation during the peak of the Covid-19 pandemic in Italy. *EPJ data science* 10 (1): 34–34.
- Cinelli, Matteo, Walter Quattrociochi, Alessandro Galeazzi, Carlo Michele Valensise, Emanuele Brugnoli, Ana Lucia Schmidt, Paola Zola, Fabiana Zollo og Antonio Scala (2020). The Covid-19 social media infodemic. *Scientific Reports* 10 (1): 16598–16598.
- Dharawat, Arkin, Ismini Lourentzou, Alex Morales og ChengXiang Zhai (2020). Drink bleach or do what now? Covid-HeRA: A dataset for risk-informed health decision making in the presence of COVID19 misinformation. <https://arxiv.org/abs/2010.08743> (24. september 2021).
- Duarte, Natasha, Emma Llanso og Anna Loup (2017). Mixed messages? The limits of automated social media content analysis. 2018 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency. <https://cdt.org/insights/mixed-messages-the-limits-of-automated-social-media-content-analysis/> (17. januar 2022).
- Edgett, Sean (2017). Testimony of Sean J. Edgett, Acting General Counsel, Twitter, Inc. United States Senate Committee on the Judiciary, Subcommittee on Crime and Terrorism. <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/10-31-17%20Edgett%20Testimony.pdf> (17. januar 2022).
- Epstein, Ziv, Adam J. Berinsky, Rocky Cole, Andrew Gully, Gordon Pennycook og David G. Rand (2021). Developing an accuracy-prompt toolkit to reduce Covid-19 misinformation online. *Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review*.
- Gallotti, Riccardo, Francesco Valle, Nicola Castaldo, Pierluigi Sacco og Manlio De Domenico (2020). Assessing the risks of "infodemics" in response to Covid-19 epidemics. *Nature Human Behaviour* 4 (12): 1285–1293.
- Gharpure, Radhika, Candis M. Hunter, Amy H. Schnall, Catherine E. Barrett, Amy E. Kirby, Jasen Kunz, Kirsten Berling, Jeffrey W. Mercante, Jennifer L. Murphy

- og Amanda G. Garcia-Williams (2020). Knowledge and practices regarding safe household cleaning and disinfection for COVID-19 prevention—United States, May 2020. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/pdfs/mm6923e2-H.pdf> (24. september 2021).
- Goffman, Erving (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Grinberg, Nir, Kenneth Joseph, Lisa Friedland, Briony Swire-Thompson og David Lazer (2019). Fake news on Twitter During the 2016 U.S. Presidential Election. *Science (American Association for the Advancement of Science)* 363 (6425): 374–378.
- Guess, Andrew, Jonathan Nagler og Joshua Tucker (2019). Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on Facebook. *Science Advances* 5 (1).
- Guess, Andrew M., Brendan Nyhan og Jason Reifler (2020). Exposure to untrustworthy websites in the 2016 US Election. *Nature Human Behaviour* 4 (5): 472–480.
- Hannak, Aniko, Drew Margolin, Brian Keegan og Ingmar Weber (2014). Get back! You don't know me like that: The social mediation of fact checking interventions in Twitter conversations. *Proceedings of the 8th International Conference on Weblogs and Social Media, ICWSM 2014*, 187–196.
- Huang, Binxuan og Kathleen M. Carley (2020). Disinformation and misinformation on Twitter during the novel coronavirus outbreak. <https://arxiv.org/abs/2006.04278> (24. september 2021).
- Illumi (2021). 6 populære sociale medier. 30. juni. <https://www.illumi.dk/viden/de-6-mest-populaere-sociale-medier/> (24. september 2021).
- Jeong, Sarah (2016). The history of Twitter's rules. *Vice*, 14. januar. <https://www.vice.com/en/article/z43xw3/the-history-of-twitters-rules>
- Krippendorff, Klaus (2004). Reliability in content analysis. *Human Communication Research* 30 (3): 411–433.
- Lison, Pierre og Jörg Tiedemann (2016). OpenSubtitles2016: Extracting large parallel corpora from movie and TV subtitles. *Proceedings of the 10th International Conference on Language Resources and Evaluation, LREC 2016*, 923–929.
- Malhotra, Pranav (2020). A Relationship-Centered and Culturally Informed Approach to Studying Misinformation on Covid-19. *Social Media+ Society* 6 (3).
- Margolin, Drew B., Aniko Hannak og Ingmar Weber (2018). Political fact-checking on Twitter: When do corrections have an effect? *Political Communication* 35 (2): 196–219.
- Micallef, Nicholas, Bing He, Srijan Kumar, Mustaque Ahamad og Nasir Memon (2020). The role of the crowd in countering misinformation: A case study of the Covid-19 infodemic. *Proceedings - 2020 IEEE International Conference on Big Data, Big Data 2020*, 748–757.

- Munger, Kevin (2017). Tweetment effects on the tweeted: Experimentally reducing racist harassment. *Political Behavior* 39 (3): 629–649.
- Nyhan, Brendan og Jason Reifler (2010). When corrections fail: The persistence of political misperceptions. *Political Behavior* 32 (2): 303–330.
- OECD (2021). Trust in government (indicator). <https://data.oecd.org/gga/trust-in-government.htm> (24. september 2021)
- Osmundsen, Mathias, Alexander Bor, Peter Bjerregaard Vahlstrup, Anja Bechmann og Michael Bang Petersen (2021). Partisan polarization is the primary psychological motivation behind political fake news sharing on twitter. *The American Political Science Review* 115 (3): 999–1015.
- Persily, Nathaniel og Joshua A. Tucker (2021). *Social media and democracy*. Cambridge: Cambridge University Press
- Petersen, Michael Bang, Mathias Osmundsen og Kevin Arceneaux (2020). The "need for chaos" and motivations to share hostile political rumors. <https://psyarxiv.com/6m4ts/> (17. januar 2022).
- Pew Research Center (2018). Facts on news media & political polarization in Italy, Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/global/fact-sheet/news-media-and-political-attitudes-in-italy/> (24. september 2021).
- Pulido, Christina M., Beatriz Villarejo-Carballido, Gisela Redondo-Sama og Aitor Gómez (2020). Covid-19 infodemic: More retweets for science-based information on coronavirus than for false information. *International Sociology* 35 (4): 377–392.
- Shao, Chengcheng, Giovanni Luca Ciampaglia, Onur Varol, Kai-Cheng Yang, Alessandro Flammini og Filippo Menczer (2018). The spread of low-credibility content by social bots. *Nature Communications* 9 (1): 4787–4879.
- Sharma, Karishma, Sungyong Seo, Chuizheng Meng, Sirisha Rambhatla og Yan Liu (2020). Covid-19 on social media: Analyzing misinformation in Twitter conversations. <https://arxiv.org/abs/2003.12309> (24. september 2021).
- Singh, Lisa, Shweta Bansal, Leticia Bode, Ceren Budak, Guangqing Chi, Kornraphop Kawintiranon, Colton Padden, Rebecca Vanarsdall, Emily Vraga og Yanchen Wang (2020). A first look at Covid-19 information and misinformation sharing on Twitter. <https://arxiv.org/abs/2003.13907> (24. september 2021).
- Snowball (n.d.). *String processing language for creating stemming algorithms*. <https://snowballstem.org/> (24. september 2021).
- Statsministeriet (2020a). Pressemøde den 15. august 2020. <https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-15-august-2020> (24. september 2021).
- Statsministeriet (2020b). Pressemøde den 7. december 2020. <https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-den-7-december-2020> (24. september 2021).
- TjekDet (2022). Arbejdsproces og etisk regelsæt – sådan faktatjekker vi. <https://www.tjekdet.dk/arbejdsproces-og-etisk-regelsaet#saadanfaktatjekkervi> (18. januar 2022)

- Tv2 (2020). Kvinde nægter at bære mundbind, og hun er langt fra den eneste. 8. oktober. <https://nyheder.tv2.dk/lokalt/2020-10-08-kvinde-naegter-at-baere-mundbind-og-hun-er-langt-fra-den-eneste> (24. september 2021).
- Tv2 Lorry (2021). Vi er vrede, og vi er trætte, og vi er ved at blive sindssyge. Hvor er den virus? 10. januar. <https://www.tv2lorry.dk/tv2dk/vi-er-vrede-og-vi-er-traette-og-vi-er-ved-at-blive-sindssyge-hvor-er-den-virus> (24. september 2021).
- Twitter (2020). An update on our security incident. 28. juli. Twitter Blog https://blog.twitter.com/en_us/topics/company/2020/an-update-on-our-security-incident.html (24. september 2021)
- van der Meer, Toni GLA og Yan Jin (2020). Seeking formula for misinformation treatment in public health crises: The effects of corrective information type and source. *Health Communication* 35 (5): 560-575. <https://doi.org/10.1080/10410236.2019.1573295>
- Vosoughi, Soroush, Deb Roy og Sinan Aral (2018). The spread of true and false news online. *Science* (6380): 1146–1151.
- Vraga, Emily K. og Leticia Bode (2017). Using expert sources to correct health misinformation in social media. *Science Communication* 39 (5): 621–645.
- Vraga, Emily K., Sojung C. Kim og John Cook (2019). Testing logic-based and humor-based corrections for science, health, and political misinformation on social media. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 63 (3): 393-414.
- Vraga, Emily K., Sojung C. Kim, John Cook og Leticia Bode (2020). Testing the effectiveness of correction placement and type on Instagram. *The International Journal of Press/Politics* 25 (4): 632-652.
- WHO (2020). Director-General's remarks at the media briefing on 2019 novel coronavirus on 8th of February 2020. Geneva: World Health Organisation. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/director-general-s-remarks-at-the-media-briefing-on-2019-novel-coronavirus---8-february-2020> (24. september 2021).
- Wojcik, Stefan og Adam Hughes (2019). Sizing up Twitter users. <https://www.pewresearch.org/internet/2019/04/24/sizing-up-twitter-users/> (24. september 2021).
- Wood, Thomas og Ethan Porter (2019). The elusive backfire effect: Mass attitudes' steadfast factual adherence. *Political Behavior* 41 (1): 135-163. <https://doi.org/10.1007/s11109-018-9443-y>

Mathias Osmundsen

Psykologien bag ondsindede rygter: et studie af sammenhængen mellem etniske gruppeidentiteter og udbredelsen af rygter om danskere og etniske minoriteter

Med de sociale mediers fremkomst er begreber som fake news, konspirationsteorier og misinformation havnet i offentlighedens søgelys. Men hvorfor spredde nogle af os utroværdige informationer på internettet? Jeg argumenter i det følgende for, at vores tilknytning til sociale grupper gør os modtagelige for *ondsindede rygter* om konkurrerende grupper. Forventningerne testes i en spørgeskemaundersøgelse blandt majoritetsdanskere og herboende etniske minoriteter. Resultaterne viser, at identifikation som henholdsvis *dansker* eller *indvandrere* forstærker deltagerens tro på og ønske om at dele ondsindede rygter om den anden gruppe, og at det særligt er *udgruppehad* fremfor *indgruppekærlighed*, der forklarer sammenhængen. Artiklen bidrager med en forståelse af, hvordan forholdet mellem majoritets- og minoritetsgrupper udspiller sig i en digital tidsalder, samt hvilke udfordringer der skal løses for at stoppe udbredelsen af misinformation på sociale medier.

Nøgleord: konspirationsteorier, sociale medier, social identitet, etniske majoritets- og minoritetsgrupper

De sociale mediers fremkomst har udstyret borgerne med hidtil uset magt til at skabe og formidle informationer med og til hinanden. Imidlertid har denne teknologiske revolution også banet vejen for fremvæksten af falske nyheder (Vossoughi, Roy og Aral, 2018), konspirationsteorier (Miller, Saunders og Farhart, 2015) og andre former for misinformation (Berinsky, 2017). Spredningen af disse typer information kan have betydelige sociale og politiske konsekvenser. Ondsindede konspirationsteorier kan anspore til fjendskab mellem politiske grupperinger (Petersen, Osmundsen og Arceneaux, 2018), og usande påstande har floreret ved vigtige politiske begivenheder som Brexit-afstemningen i Storbritannien og de seneste amerikanske præsidentvalg (Rose, 2017; Pennycook et al., 2020). Som modsvar er techgiganter som Facebook og Twitter i samarbejde med forskere og regeringer verden over begyndt at investere massivt i teknologiske og platformbaserede løsninger på problemerne. Mange af tiltagene er uden tvivl ønskværdige. Men deres succes afhænger af en væsentlig antagelse

om os borgere: Ønsker vi, når alt kommer til alt, at dele sande og troværdige informationer med hinanden?

En væsentlig gren af litteraturen svarer “ja”. Folk ønsker at tro på og dele sande historier. Men manglende opmærksomhed og svage digitale færdigheder kombineret med en hæsblæsende nyhedsstrøm på de sociale medier betyder, at vi ofte bliver narret af urigtige oplysninger (Guess et al., 2019b, Pennycook og Rand, 2019). Denne forklaringsmodel – der også animerer forsøg på at faktatjekke nyheder og “dygtiggøre” folk til at kunne navigere de digitale platforme (van der Linden, Roozenbeek og Compton, 2020) – har uden tvivl noget på sig. Når folk grundigt overvejer troværdigheden af nyhedshistorier på internettet, kan de lettere afgøre, om noget er rigtigt eller forkert (Pennycook et al., 2019). Men forklaringen kan ikke være hele historien. For når det drejer sig om information af politisk og samfundsmæssig relevans, er selve indholdet altafgørende. Folk, både de tænksomme og de skødesløse, tror på det, *de gerne vil tro på*.

I denne artikel argumenterer jeg for, at borgernes tro på og deling af utroværdige nyheder på internettet ikke afspejler uopmærksomhed eller manglende digitale færdigheder, men derimod *sociale overvejelser*. Argumentet bygger på teorier om sociale gruppeidentiteter og leder til en simpel påstand om, hvilken central overvejelse der ligger bag folks tanker og handlinger: Vil det gavne min gruppe, hvis jeg tror på og deler denne historie med andre (også selvom den ikke kan bekræftes)? Argumentet leder til en forventning om, at folk deler rygter om grupper, de opfatter som trusler, men afviser kritiske rygter og misvisende oplysninger om grupper, de selv hører til og holder af.

Empirisk efterprøves argumentet via en spørgeskemaundersøgelse af respondenter af dansk og af ikkevestlig herkomst bosiddende i Danmark. Siden 1980'erne har Danmark oplevet en kraftig stigning i antallet af indvandrere fra ikkevestlige lande. Spørgsmål om disse indvandrere og deres børns plads i samfundet er blevet et centralt og ofte stormfuldt tema i den offentlige debat og har i vidt omfang skabt en dyb samfundskløft. På den ene side står en større gruppe af bekymrede majoritetsdanskere, der omfavner en dansk-national identitet med indvandringsskepsis som et centralt element; på den anden side findes en gruppe af frustrerede minoritetsborgere, der ikke føler sig danske og i afmagt søger mod alternative identitetsfællesskaber (Christensen og Jensen, 2012; Simonsen, 2017a). Spørgsmålet, jeg undersøger, er, om folks identifikation som henholdsvis “dansker” eller “indvandrer” og deres opfattelser af hinanden gør dem mere modtagelige over for, hvad jeg kalder *ondsindede rygter*: uverificerede historier der sætter modparten i et dårligt lys.

Artiklen har to formål. Det teoretiske formål er at belyse de gruppepsykologiske motivationer, der leder borgerne til at tro på og dele utroværdige nyheds-

historier i en digital tidsalder med uendelige mængder information, og hvor redaktionelle standarder for redelig nyhedsjournalistik har mistet magt. Empirisk er formålet at kortlægge udbredelsen og troen på en række ondsindede rygter i Danmark, der relaterer sig til et af de mest polariserende politiske debatter: indvandring.

Psykologien bag rygter

Med internettets og de sociale mediers fremkomst er begreber som fake news, konspirationsteorier og misinformation for alvor havnet i offentlighedens søgelys. Selvom begreberne dækker over forskellige fænomener (for et overblik se Tandoc, Lim og Ling, 2017), er de, psykologisk set, meget ens. Megen misinformation ligner til forveksling sand information, og selvom en given information i sagens natur er enten sand eller falsk, er det derfor vanskeligt at afgøre, hvornår det er hvad. Når vi afsøger internettet for nyhedsindhold, må vi derfor ty til indirekte signaler i vurderingen af informationens troværdighed: Er kilden pålidelig, har personer, jeg stoler på, delt historien, hvad siger min maveførmelse?

Fra borgernes perspektiv bør vi derfor forstå fake news, konspirationsteorier, misinformation og så videre som eksempler på en bredere kategori af information: *rygter* (DiFonzo og Bordia, 2000). Et rygte defineres som en "nyhed eller oplysning om opsigtsvækkende begivenheder eller forhold, og som kan være rigtig, mere eller mindre overdreven eller opdigtet, men spredes hurtigt fra person til person" (Den Danske Ordbog). Definitionen gør det klart, at rygters magt afhænger af os. De bliver socialt meningsfulde, når vi tror på dem og deler dem med venner, kollegaer og – i den digitale tidsalder – vores omgangskreds på sociale medier.

Hvorfor tror mennesker på og deler rygter? Som indledningsvis nævnt fremlægges uopmærksomhed og manglende digitale færdigheder som centrale forklaringsfaktorer. Disse forklaringer bidrager indiskutabelt til vores viden om psykologien bag rygtedannelse og -spredning. Men de har også svagheder. For det første forklarer de kun i ringe grad, hvorfor det ikke er alle, men kun rygter om bestemte begivenheder eller forhold, folk tror på (Uscinski og Parent, 2014). For det andet kan de ikke forudsige indholdet af de konkrete rygter, som folk tror på. For det tredje antager forklaringerne, at folk ønsker at dele sande oplysninger. Derved overses de *social*e grunde, der kan anspore folk til at dele usande historier på internettet, såsom at underholde ens venner og følgere med sjove eller bizarre historier, selvom man ved, de er opdigtede (Kim, Jones-Jang og Kenski, 2020). I det følgende argumenterer jeg for, at særligt én social overvejelse – hvordan kan jeg bedst hjælpe den gruppe, jeg holder af? – forklarer ud-

bredelsen af den potentielt mest problematiske type af rygter: *ondsindede* rygter, der søger at skade konkurrerende samfundsgrupper og så mistillid til dem.

Sociale gruppeidentiteter, motiveret tænkning og ondsindede rygter

Mennesker er sociale væsener. Hvad enten det drejer sig om et fodboldhold, den lokale fagforening eller et større etnisk-kulturelt fællesskab, er følelsen af samhørighed med bestemte sociale grupper central for vores selvbillede, adfærd og tanker (Hogg og Abrams, 1988). Mennesker varierer naturligvis i styrken af identifikation med forskellige “indgrupper” og i opfattelsen af “udgrupper”. Nogle støtter glødende byens fodboldhold og afskyr dets rivaler; andre følger kun holdet sporadisk og nærer intet had til andre klubber. Men et gennemgående træk er, at når først vi føler os knyttet til en gruppe, vil vi gå langt for at fremme dens interesser og forsvare den mod udgrupper, der opfattes som fjendtlige (Tajfel et al., 1979).

Disse gruppepsykologiske mekanismer påvirker også måden, hvorpå vi tilgår information. En omfattende litteratur om motiveret tænkning dokumenterer, at vi flittigt fortolker information, så det sætter vores egen gruppe i et positivt lys og konkurrerende grupper i et negativt lys (Kunda, 1990). Også i den politiske verden kan gruppeidentiteter – særligt tilknytningen til politiske partier – påvirke folks overbevisninger og adfærd (Huddy, 2001). Langt de fleste studier foregår i Amerika. Her medfører den stigende polarisering og stadigt dybere politiske grøfter (Iyengar, Sood og Lelkes, 2012), at demokratiske og republikanske vælgere langt oftere både tror på (Miller, Saunders og Farhart, 2015) og deler falske nyhedshistorier (Guess et al., 2019a; Osmundsen et al., 2021) på de sociale medier, der nedgør modstanderpartiet, end historier, som ikke harmonerer med deres partitilhørshold. Gennemgående for disse studier er gruppepsykologiens afgørende rolle. I et polariseret politisk klima, hævdes det, tjener delingen af ondsindede rygter dels som et redskab til at mobilisere ligesindede partimedlemmer mod “den skræmmende udgruppe” (Uscinski og Parent, 2014: 132), dels som politisk ammunition til at skade modstanderpartiets omdømme i den intense kamp om vælgerstemmer.

Lektien fra disse studier er klar. I konfliktsituationer deles selv utroværdige rygter, så længe de kan bruges strategisk til at skade udgruppens omdømme. Teorier om gruppepsykologiens indflydelse giver derfor en præcis ramme for at forstå og forudsige, hvornår bestemte rygter appellerer til bestemte typer af mennesker. Imidlertid findes der kun en håndfuld studier, der undersøger teoriens forklaringskraft, og de har snævert fokuseret på en bestemt gruppeidentitet – partitilhørsforhold – i en amerikansk kontekst. Men teorien om gruppeidentiteter er en generel påstand om, hvordan folk agerer i verden. Spørgsmålet er

derfor, om tidligere fund gælder for andre sociale identiteter i andre sammenhænge.

Etnisk gruppekonflikt og ondsindede rygter i Danmark

Etniske massakrer og folkedrab har ulykkeligvis været et tilbagevendende fænomen igennem menneskehedens historie. Af teoretisk interesse er dog det faktum, at rygter spiller en fremtrædende rolle i optakten til så godt som alle etniske konflikter. I deres imponerende, men hårrejsende værk om etniske massakrer konkluderer Horowitz og Varshney (2003: 5): “Rygter om aggressioner begået af etniske grupper er næsten altid til stede i optakten til dødelige etniske oprør”. I deres studie af rygedynamikker under etniske voldsepisoder erklærer Bhavnani, Findley og Kuklinski (2009: 977) sig enige. Forfatterne fremhæver hvordan gruppebaserede etniske konflikter stort set altid igangsætter spredning af enslydende rygter om modstandergruppens (1) overlegne magt, (2) ondsindede intentioner og (3) voldsparathed.

Danmark er – lykkeligvis – ikke på randen af borgerkrig. Men de sidste årtiers stigning i antallet af indvandrere og efterkommere fra særligt ikkevestlige lande har både blandt politikere og i den bredere befolkning aktualiseret spørgsmål om etnisk identitet og forholdet mellem kulturelle grupper. Hvornår kan indvandrere blive del af “vores” nationale fællesskab, og hvordan trækkes grænsen mellem “os” og “dem”? Spørgsmålene slår ofte gnister. Mange danskere tror, det går værre med integrationen, end det faktisk gør (Brygger et al., 2021). Analyser viser, at mange anser indvandring, særligt fra muslimske lande, som en trussel mod den nationale egenart (Reiermann og Andersen, 2019), at sådanne trusselopfattelser kan intensivere styrken af national identitetsfølelse blandt majoritetsbefolkninger, og at de kan lede til ønsket om en stadig strammere indvandringspolitik (Hainmueller og Hopkins, 2014).

Færre studier beskæftiger sig med indvandrere og efterkommeres identitetsdannelse. De få, der gør (se fx Christensen og Jensen, 2012; Simonsen, 2017a,b), peger på, at mange – men bestemt ikke alle – er så frustrerede over ikke at blive anerkendt som danskere, at de som konsekvens tager afstand fra det danske og søger mod etniske minoritetsfællesskaber som erstatning. Som Simonsen (2017b: 127) viser på baggrund af interviews med andengenerationsindvandrere fra Mellemøsten, påtager mange sig en “indvandreridentitet”, der afspejler deres opfattelse af, hvordan det danske samfund ser dem. Det betyder naturligvis ikke, at identitet *nødvendigt* er et nulsumsspil, hvor man enten er “indvandrer” eller “dansker”. Men for mange indvandrere og efterkommere ses “danskhed” som noget nærmest uopnåeligt, og netop derfor falder de tilbage på en identifikationskategori, der harmonerer med deres oplevelser.

Dette studie tager empirisk afsæt i forholdet mellem etniske majoritetsdanskere og nyere grupper af indvandrere og efterkommere i Danmark. Jeg forventer, at den konfliktfulde skillelinje mellem dele af majoritets- og minoritetsbefolkningen antænder folks gruppepsykologiske motiver og fører til, at personer, der identificerer sig som enten “danskere” eller “indvandrere”, beredvilligt omfavner ondsindede rygter om modparten. Derfor opstilles identifikationshypotesen:

Identifikationshypotesen: Personer, der identificerer sig som “danskere”, er mere villige til at tro på og dele ondsindede rygter om indvandrere. Personer, der identificerer sig som “indvandrere”, er mere villige til at tro på og dele ondsindede rygter om danskere.

Et væsentligt fund i litteraturen om politisk polarisering er, at vrede rettet mod udgruppen dikterer troen på og delingen af usande oplysninger om konkurrerende partier (Rathje, Van Bavel og van der Linden, 2021). Fundet bygger på teorier om *negative gruppeidentiteter* (Abramowitz og Webster, 2018; Amira, Wright og Goya-Tocchetto, 2019). Teorierne tilsiger, at i højspændte konflikter hvor en gruppes normer og værdier angribes af en modstandergruppe, er det vreden og ønsket om at skade udgruppen frem for glæden ved at tilhøre en gruppe med et fælles formål, der binder folk sammen. Lignende dynamikker virker oplagte i dette studies kontekst. Påståede trusler mod kulturelle værdier og normer indtager netop en fremtrædende position i den politiske diskurs om indvandreres rolle i Danmark (Jensen, Fernández og Brochmann, 2017) og er blandt andet blevet en normaliseret del af mange debatter i (højrefløjs-)politiske miljøer på de sociale medier (Ekman, 2019). Jeg opstiller derfor slutteligt vredeshypotesen:

Vredeshypotesen: Vrede rettet mod udgruppen frem for glæde ved indgruppen ansporer troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om modparten.

Forskningsdesign og metode

Studiets hypoteser testes ved to spørgeskemaundersøgelser gennemført af analyseorganisationen *YouGov* i perioden 14. november 2017-11. december 2017. Den ene undersøgelse blev gennemført blandt personer af dansk herkomst; den anden blandt indvandrere og efterkommere fra ikkevestlige lande, som var bosiddende i Danmark. Inddelingen i herkomstkategorierne fulgte Danmarks Statistiks definitioner.¹ Jeg fokuserer på ikkevestlige indvandrere, da de fleste – og mest eksplosive – debatter om integration omhandler denne gruppe; fordi

det er den indvandrergruppe, flest danskere ser som en trussel mod den nationale egenart; og fordi det er medlemmer af denne gruppe, der oftest søger mod alternative "indvandreridentiteter" på bekostning af en dansk nationalidentitet. Forventningen er derfor, at den konfliktfyldte identitetskløft mellem respondenter af dansk versus ikkevestlig herkomst tilbyder en gunstig mulighed for at undersøge studiets hypoteser.

Invitation til undersøgelserne blev sendt via e-mail. Stikprøven af personer af dansk herkomst blev indsamlet som et tilnærmelsesvis repræsentativt udsnit af den voksne danske befolkning med hensyn til køn, alder, uddannelse, indkomst og geografisk region.²I den endelige stikprøve deltog 1.006 respondenter. Stikprøven af indvandrere og efterkommere blev indsamlet som en bekvemlighedsstikprøve blandt personer mellem 18 og 65 år. I alt deltog 406 personer, hvoraf 215 var født i Danmark (og derfor er efterkommere). Det var et krav, at deltagerne skulle kunne læse dansk. Valget sikrer, at deltagerne opnår en så fælles forståelse af spørgsmålene som muligt. Men det betyder også, at studiet vanskeligt kan generalisere til indvandrere og efterkommere, der – muligvis på grund af svag tilknytning til det danske samfund og arbejdsmarked – kun i ringe grad taler dansk.

Tabel 1 viser de to gruppers baggrundskarakteristika. Det ses, at gruppen af respondenter af ikkevestlig herkomst i gennemsnit er yngre, indeholder flere kvinder, i højere grad er bosiddende i hovedstadsområdet og har en højere uddannelse, men lavere husstandsindkomst. Tidligere studier har vist, at disse variable har betydning for folks tro på konspirationsteorier og rygter (se fx Uscinski og Parent 2014), og da de samtidig kan påvirke, hvor stærkt man identificerer sig med en social gruppe, vil de fleste af analyserne justere for dem.

Table 1: Fordeling af baggrundskarakteristika blandt ikkevestlige indvandrere og efterkommere samt danske respondenter

Etnicitet	Ikkevestlig (N = 406)	Dansk (N = 1.006)
Alder ^{a)}	37 år (14)	45 år (13)
Køn (pct.)		
Kvinde	59	51
Mand	41	49
Uddannelse (pct.)		
Grund-/folkeskole	7,4	18
Erhvervsfaglig udd.	14	33
Almen gymnasial udd.	22	11
Kort videregående udd.	9,6	6,7
Mellemlang videregående udd.	25	20
Lang videregående udd.	19	11
Forskeruddannelse	1,4	0,6
Ikke oplyst	1,7	0
Husstandsindkomst (brutto) ^{a)}	"500.000-599.999 kr." (3,9)	"600.000-699.999 kr." (3,4)
Region (pct.)		
Hovedstaden	44	31
Sjælland	9,4	14
Syddanmark	21	21
Midtjylland	18	24
Nordjylland	8,4	10

a. Median (standardafvigelse).

Operationalisering af afhængige variable

Respondenterne besvarede spørgsmål om deres tro på og lyst til at dele en række ondsindede rygter, deres identifikation som henholdsvis "dansker" eller "indvandrer" samt deres følelser over for de to grupper. Spørgsmålene udgør studiets centrale variable.

Som afhængige variable valgtes tre rygter om danskere og tre om indvandre- re og efterkommere. De væsentligste udvælgelseskriterier var, at rygterne skulle omhandle konflikten mellem på den ene side den danske majoritetsbefolkning og på den anden side indvandrere og efterkommere, og dernæst at de skulle fremstille "ondsindede" handlinger begået af medlemmer fra den ene gruppe

mod den anden. Herudover var rygterne “ægte”: Historierne florerede og blev debatteret på internettet på undersøgelsestidspunktet. Det betyder ikke, at rygterne nødvendigvis er sande: Som med andre rygter kan indholdet være rigtigt, overdrevent eller opdigtet.

Listerne af rygter ses nedenfor. Rygterne varierer dels i, hvor ondsindet indholdet er – hvor nogle snarere udtrykker mistillid og fordomme fremfor decideret hadefulde påstande – og hvem de centrale aktører er (fx danske politikere og journalister, imamer). Herudover handler mange af rygterne specifikt om muslimer fremfor ikkevestlige indvandrere generelt. Dette valg kan påvirke studiets generaliseringsmuligheder. Ikke alle muslimer er ikkevestlige indvandrere og omvendt, og det kan ikke udelukkes, at rygter om andre grupper (fx indvandrere fra østasiatiske lande) ville lede til anderledes resultater. Omvendt handler den politiske debat i Danmark primært om muslimers og islams rolle i samfundet, hvilket gør rygterne højaktuelle. Men det betyder også, at mange danskere givetvis automatisk forbinder “muslimer” med “ikkevestlige indvandrere”, ligesom mange ikkemuslimske indvandreres indtryk af danskernes generelle imødekommenhed – eller mangel på samme – sandsynligvis formes af denne konfliktlinje. Jeg vurderede derfor, at rygterne stadigvæk kunne kaste lys over artiklens centrale problemstilling.

Ondsindede rygter om danskere:

- Danske journalister fortier sandheden om racisme. De undlader bevidst at bringe historier, når ofrene for voldelige angreb er muslimer (DK1: skjuler racisme).
- Danske politikere vil tvinge skoler og børnehaver til at servere svinekød for alle elever mindst én gang om ugen, uanset elevernes etnicitet og religiøse tro (DK2: tvinger svinekød).
- Danske politikere og embedsmænd anklager bevidst muslimske børn for at være radikaliserede for at få en undskyldning for at tvangsferne dem fra deres familier (DK3: tvangsferner børn).

Ondsindede rygter om indvandrere og efterkommere:

- Danske medier skjuler bevidst fakta om, hvor udbredt vold og kriminalitet er blandt unge indvandrere (IM1: skjuler indvandrevold).
- Imamer opfordrer ikkevestlige indvandrere til at begå socialt bedrageri, så de undgår at arbejde og bidrage til det danske samfund (IM2: opfordrer bedrageri).
- Ledende personer i moskeer presser unge muslimer til at begå indbrud for at skaffe penge til hellig krig (IM3: penge hellig krig).

Respondenterne læste de seks rygter, præsenteret i tilfældig rækkefølge, og blev for hvert rygte bedt om på en fempunktsskala at erklære sig “helt uenig” eller “helt enig” i to udsagn: (1) “Jeg tror, at historien er sand”, og (2) “Jeg kunne finde på at dele historien på et socialt medie (fx Facebook eller Twitter)”. Svarene på de to spørgsmål udgør studiets afhængige variable, og de behandles som kontinuerte variable.

Man kan med en vis rimelighed indvende, at selvrapporterede intentioner om at dele rygter i en anonym spørgeskemaundersøgelse kun i ringe omfang svarer til faktisk deleadfærd på de sociale medier. Nyere studier tyder imidlertid på, at der er en stærk sammenhæng mellem, hvilke (usande) historier spørgeskemarespondenter siger de vil dele, og hvad der faktisk bliver delt på sociale medier (Mosleh, Pennycook og Rand, 2020).

Operationalisering af uafhængige variable

Etnisk identitet. Etnisk identifikation – her som “dansk” eller “indvandrer” – er et komplekst begreb, der kan analyseres på flere måder (Epstein og Heizler, 2015). Her benyttes to indikatorer, der begge tester identifikationshypotesen. Den første indikator udnytter Danmarks Statistiks definition af etnisk herkomst: Er respondenterne af dansk oprindelse (benævnt *dansk herkomst* i analysen) eller indvandrer eller efterkommer fra et ikkevestligt land (*ikkevestlig herkomst*)? Dette er et groft mål for gruppeidentifikation. Det indfanger ikke nødvendigvis en persons subjektive følelse af at tilhøre en bestemt (etnisk) gruppe, ligesom det ikke tager højde for, at gruppeidentifikation hos personer, der nominelt tilhører en gruppe, kan variere i styrke. Ikke desto mindre er målet objektivt, simpelt og brugt i lignende undersøgelser både i amerikanske (Mangum og Block, 2018) og europæiske sammenhænge (Simonsen, 2019).

Den næste indikator måler subjektiv identifikation som dansker (benævnt *dansk identitet* i analysen) eller som medlem af et etnisk minoritetsfællesskab af indvandrere (*indvandreridentitet*). Dette gøres ved at spørge respondenterne på en fempunktsskala om de er “helt uenig” eller “helt enig” i tre udsagn: (1) “Når jeg taler om danskere [/indvandrere], siger jeg ofte ‘vi’ i stedet for ‘de’”, (2) “Når andre mennesker kritiserer danskere [/indvandrere], føles det som en personlig fornærmelse”, og (3) “Når jeg møder danskere [/indvandrere], føler jeg et fællesskab med dem”. På baggrund af respondenternes svar udformede jeg to indeks, ét for identifikation med Danmark (Cronbach’s $\alpha = 0,73$) blandt respondenter af dansk oprindelse og ét for identifikation som indvandrer (Cronbach’s $\alpha = 0,74$) blandt respondenter fra gruppen af ikkevestlige indvandrere og efterkommere.

Den sidste centrale uafhængige variabel benyttes til at teste vredeshypotesen. Hertil måles respondenternes positive og negative følelser for henholdsvis danskere og indvandrere ved at spørge: “Hvad føler du, når du tænker på danskere [/indvandrere]?” Respondenterne blev efterfølgende præsenteret for en række følelser, hvor jeg her fokuserer på spørgsmålene om, i hvor høj grad de følte “glæde” eller “vrede” ved tanken om danskere og indvandrere.

Resultater

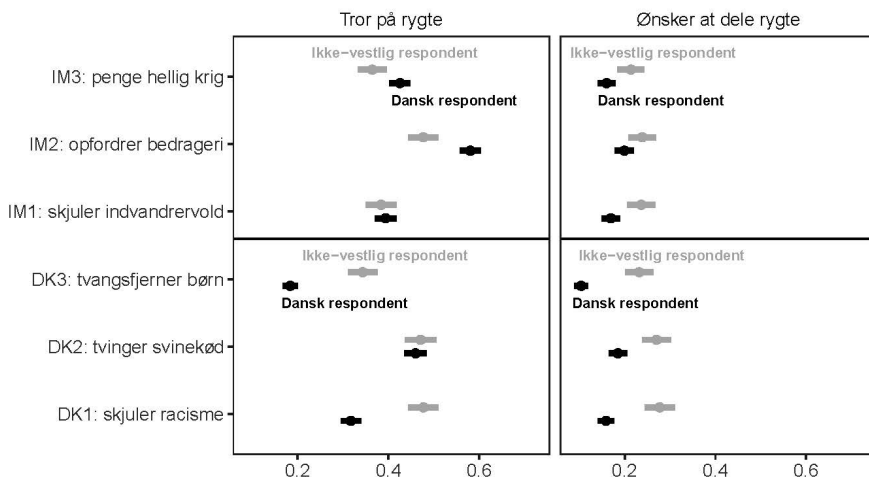
Etnisk herkomst og ondsindede rygter

Med udgangspunkt i *identifikationshypotesen* spørger jeg først: Har etnisk herkomst betydning for troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter, der kan skade modparten? Svaret fremgår af figur 1, der viser gennemsnitlig enighed i, at de seks ondsindede rygter er sande (venstre panel), og at man ønsker at dele dem på sociale medier (højre panel) for respondenter af henholdsvis dansk (sort) og ikkevestlig (grå) herkomst. Det øvre panel viser resultaterne for ondsindede rygter om indvandrere; det nederste for rygterne om danskere. De afhængige variable skaleres fra 0 til 1, hvor højere værdier angiver større tro på og ønske om at dele rygterne. Tabel A1-A2 i appendikset viser resultaterne i tabelform, beregnet ved lineære regressionsmodeller, der justerer for køn og alder.

Figur 1 viser, at selvom troen på rygterne er forholdsvis lav – gennemsnittet for alle seks rygter ligger under skalaens midtpunkt på 0,5 – er der stor variation på tværs af rygterne. Og endnu vigtigere: Figuren støtter generelt identifikationshypotesen om, at etnisk herkomst påvirker *troen* på ondsindede rygter. Sammenlignet med respondenter af ikkevestlig herkomst er respondenterne af dansk herkomst således 10 procentpoint ($p < 0,001$) og 5 procentpoint ($p < 0,05$) mere villige til at tro på de ondsindede rygter om, at imamer opfordrer til socialt bedrageri, og at ledende religiøse skikkelser presser muslimer til at skaffe penge til hellig krig. Rygtet om, at danske medier skjuler fakta om indvandrerkriminalitet, mudrer dog helhedsindtrykket. Her er forskellen mellem grupperne både substantielt og statistisk insignifikant ($p = 0,67$). Rygtet adskiller sig imidlertid fra de to andre, idet det anklager aktører fra den ene gruppe – de danske journalister – for at dække over kriminalitet blandt medlemmer af den anden gruppe. Denne dobbelthed gør muligvis rygtet mindre brugbart som ammunition mod modparten, hvilket kan forklare den insignifikante forskel.

I tråd med forventningerne ses også, at respondenter af ikkevestlig herkomst tror mere på ondsindede rygter om danskerne end respondenter af dansk herkomst. Igen er sammenhængen dog kun statistisk signifikant for to af historierne: (1) Danske journalister fortier sandheden om racisme blandt danskerne, og (2) danske magthavere ønsker at tvangsjerne muslimske børn. Her er ik-

Figur 1: Tro på og ønske om at dele ondsindede rygter blandt respondenter af dansk og ikkevestlig herkomst

Note: Gennemsnitlig tro på (venstre panel) og ønske om at dele (højre panel) ondsindede rygter om indvandrere (øvre panel) og danskere (nedre panel) med 95 pct. konfidensinterval. X-aksen angiver respondenternes tro på og ønske om at dele rygterne på sociale medier på variable skaleret fra 0 til 1, hvor højere værdier indikerer større tro på og ønske om at dele. Gennemsnit er beregnet for gruppen af respondenter med dansk (sort) og ikkevestlig (grå) herkomst.

kevestlige respondenter omtrent 14-16 procentpoint mere tilbøjelige til at tro på rygterne. Begge grupper tror dog lige meget på, at danske politikere tvinger skoler og børnehaver til at servere svinekød. Som det ses, skyldes det primært, at danske respondenter i højere grad tror på dette rygte end de to andre dansker-rygter.

Kigger vi til slut på villigheden til at *dele* rygterne, ser vi først, at respondenterne er mindre villige til at dele rygterne end til at tro på dem, og dernæst at der kun er delvis støtte til *identifikationshypotesen*. Som ventet er respondenter af ikkevestlig herkomst langt mere villige – mellem 8-12 procentpoint (alle p-værdier < 0,001) – til at dele ondsindede rygter om danskerne. Imidlertid er de også *mere* villige til at dele de ondsindede rygter om indvandrere, omend forskellene her kun er mellem 3-7 procentpoint og altså markant svagere end før. Alligevel er resultatet overraskende: Godt nok ønsker respondenter af dansk herkomst i højere grad at dele rygter om indvandrere end om danskere, men respondenter af ikkevestlig herkomst er generelt mere villige til at dele *alle* rygterne. Jeg kan kun spekulere på forklaringer på dette mønster. Respondenter

af dansk og ikkevestlig herkomst adskiller sig naturligtvis på andre væsentlige karakteristika end blot deres etnicitet (jf. tabel 1). Selvom analyserne justerer for nogle af disse faktorer, kan andre, uobserverede egenskaber – såsom digitale færdigheder og generel villighed til at dele nyhedsindhold med venner og følgere på sociale medier – spille ind.

Det overordnede billede støtter imidlertid *identifikationshypotesen*. Etnisk herkomst har betydning for, om folk tror på og vil dele rygter, der kan belaste medlemmer af konkurrerende grupper, og denne motivation går igen på begge sider af konfliktlinjen.

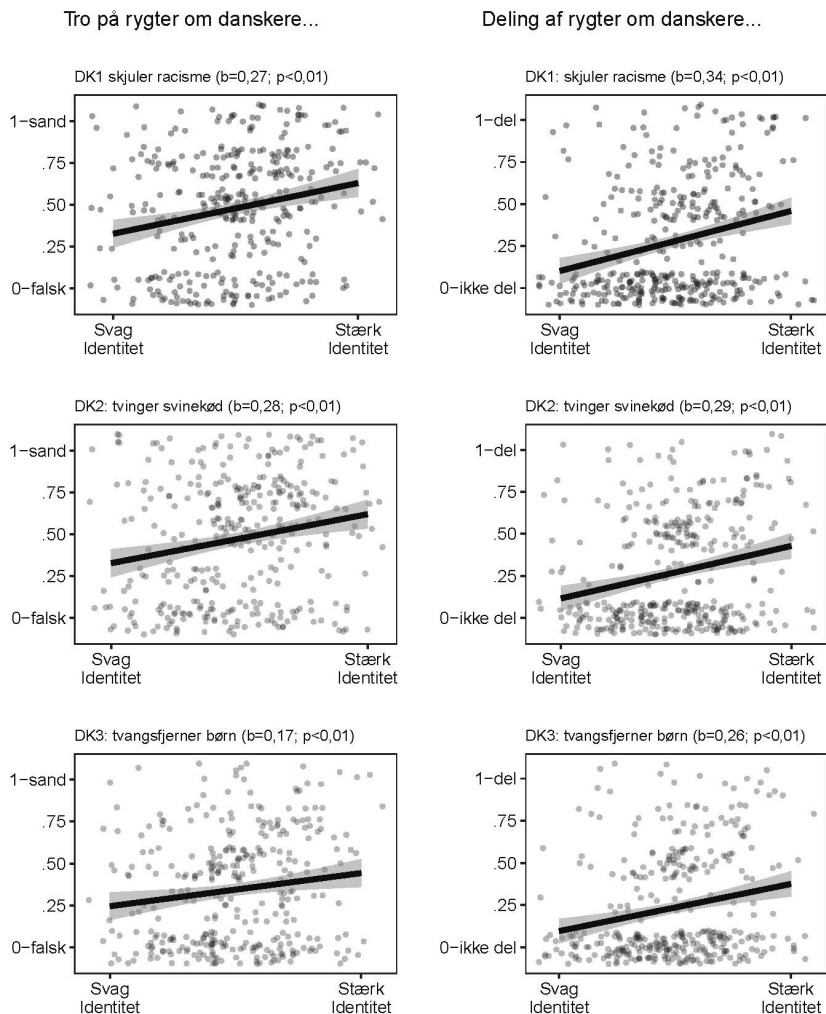
Etnisk identitet og ondsindede rygter

Objektive identitetsmål er i mange henseender utilstrækkelige. Blot fordi Danmarks Statistisk kategoriserer en person som tilhørende en bestemt etnisk kategori, betyder det ikke nødvendigvis, at personen føler slægtskab med gruppen. Måske det i stedet er *styrken* af det psykologiske bånd til en gruppe, der betyder noget? Denne påstand – der knytter sig til identifikationshypotesen, men fokuserer på subjektiv frem for objektiv gruppeidentifikation – testes i figur 2 og 3. Figur 2 viser sammenhængene mellem styrken af indvandreridentitet – gående fra svag til stærk identifikation – og troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om danskerne blandt respondenter af ikkevestlig herkomst. Figur 3 præsenterer resultaterne for sammenhængen mellem styrken af danskeridentifikation og rygterne om indvandrere blandt respondenter af dansk herkomst. For overskuelighedens skyld præsenterer figurerne kun rygter om respondentens udgruppe. I tabel A3-A4 i appendikset vises resultaterne i tabelform, beregnet ved lineære regressionsmodeller, der justerer for køn, alder samt uddannelse, region og indkomst.

Figurerne støtter i høj grad identifikationshypotesen. Figur 2 viser, at jo stærkere respondenter af ikkevestlig herkomst identificerer sig med gruppen af indvandrere, desto mere både tror de på og ønsker at dele ondsindede rygter om danskerne. Det venstre panel viser, at når man går fra svagest til stærkest indvandreridentitet, stiger troen på historierne med omkring 17 (rygtet om tvangs fjernelse af muslimske børn) til 28 procentpoint (rygtet om tvang til at spise svinekød). For ønsket om at dele rygterne er sammenhængene mindst lige så stærke og indikerer altså, at gruppeidentiteter kan have betydning for delingen af ondsindet indhold på de sociale medier.

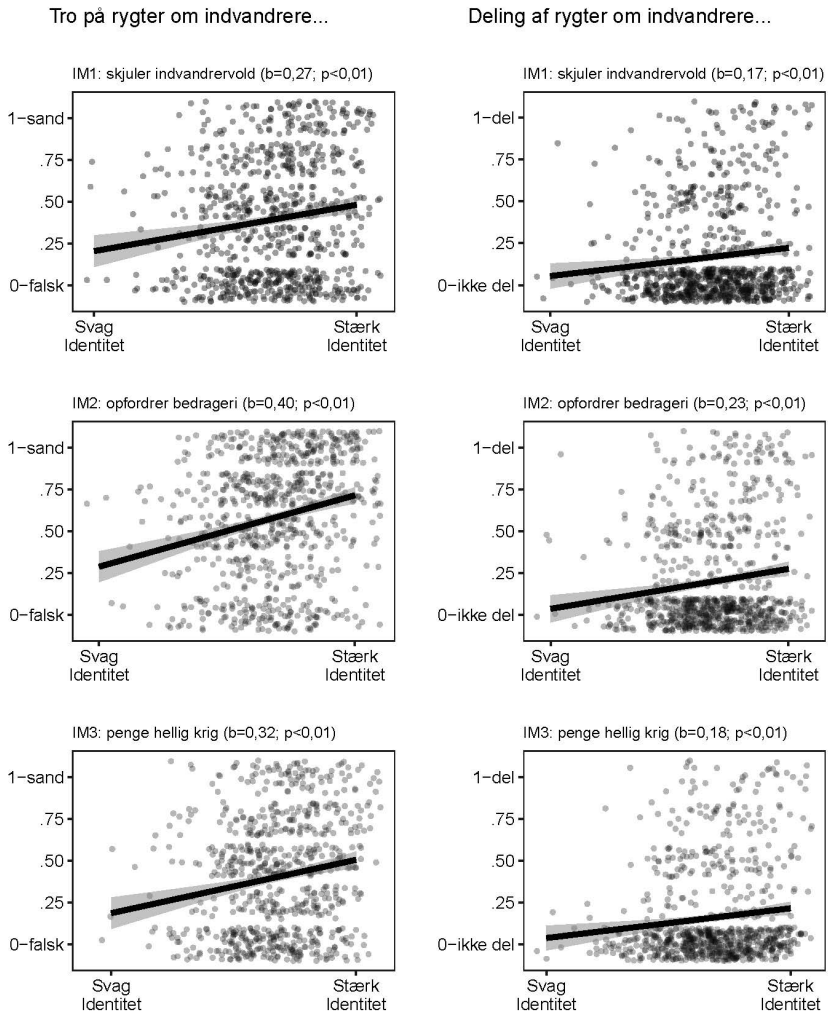
Også blandt danske respondenter finder identifikationshypotesen støtte. Figur 3 viser nemlig, at troen på og – som noget nyt – ønsket om at dele alle tre ondsindede rygter om indvandrere er højere blandt respondenter, der identificerer sig stærkt som danskere. Sammenhængen er stærkest for rygtet om, at ima-

Figur 2: Styrken af identifikation som indvandrer og troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om danskere. Analyse baseret på respondenter af ikkevestlig herkomst

Note: Regressionslinje med 95 pct. konfidensinterval. X-aksen angiver styrken af respondenternes identitet som indvandrer fra svag (= 0) til stærk (= 1). Y-aksen angiver, om respondenterne tror, rygterne er sande eller falske (venstre panel) og deres ønske om at dele dem på sociale medier (højre panel); begge kodet fra 0 til 1. Tallene i parentes i subfigurerens overskrift angiver hældningskoefficienten for sammenhængen mellem identifikation og de afhængige variable samt p-værdien for hældningskoefficienten. For overskuelighedens skyld er der til hver observation tilføjet en smule tilfældig støj.

Figur 3: Styrken af identifikation som dansker og troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om indvandrere. Analyse baseret på respondenter af dansk herkomst

Note: Regressionslinje med 95 pct. konfidensinterval. X-aksen angiver styrken af respondenternes identitet som dansker fra svag (= 0) til stærk (= 1). Y-aksen angiver, om respondenterne tror, rygterne er sande eller falske (venstre panel) og deres ønske om at dele dem på sociale medier (højre panel); begge kodet fra 0 til 1. Tallene i parentes i subfigurernes overskrift angiver hældningskoefficienten for sammenhængen mellem identifikation og de afhængige variable samt p-værdien for hældningskoefficienten. For overskuelighedens skyld er der til hver observation tilføjet en smule tilfældig støj.

mer opfordrer ikkevestlige indvandrere til socialt bedrageri. Her stiger troen på og ønsket om at dele rygten med henholdsvis 40 og 23 procentpoint, når man går fra svagest til stærkest identifikation som dansker. Men sammenhængen er også stærk for de resterende rygte. Det er desuden værd at bemærke, at de fleste respondenter af dansk herkomst identificerer sig moderat til stærkt som danskere. Det betyder, at troen på og ønsket om at dele disse konkrete rygte om indvandrere er forholdsvis udbredt (om end, som figurerne viser, udgangspunktet for ønsket om at dele rygte relativt set er lavere).

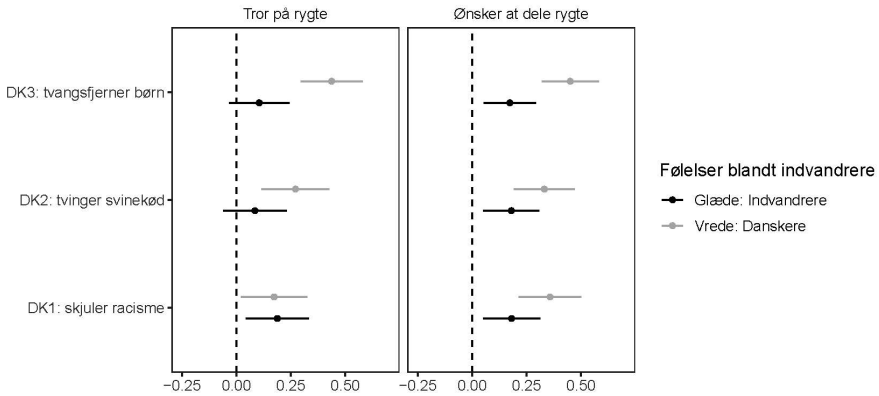
Indgruppekærlighed, udgruppevrede og ondsindede rygte

I analysens tredje og sidste del spørger jeg, om det særligt er kærlighed til indgruppen eller – som vredeshypotesen forudsiger – vrede rettet mod udgruppen, der forklarer sammenhængen.

Figur 4 og 5 viser estimerede koefficienter fra en række lineære regressionsmodeller, hvor troen på og ønsket om at dele ondsindede rygte er de afhængige variable, og hvor målene for indgruppekærlighed og udgruppevrede udgør de centrale uafhængige variable. Figur 4 viser effekterne af (1) glæden ved tanken om indvandrere og (2) vreden ved tanken om danskere blandt respondenter af ikkevestlig herkomst. Figur 5 viser effekterne af (1) glæden ved tanken om danskere og (2) vreden ved tanken om indvandrere blandt respondenter af dansk herkomst. Alle regressionsmodeller inkluderer vredes- og glædesmålene på samme tid og justerer for de samme variable som før. Alle variable er skaleret fra 0 til 1, og følelsesmålene er kodet, så højere værdier indikerer stærkere følelser. Som før præsenterer figurerne kun rygte om respondenternes udgruppe. Tabel A5-A6 i appendikset viser resultaterne i tabelform.

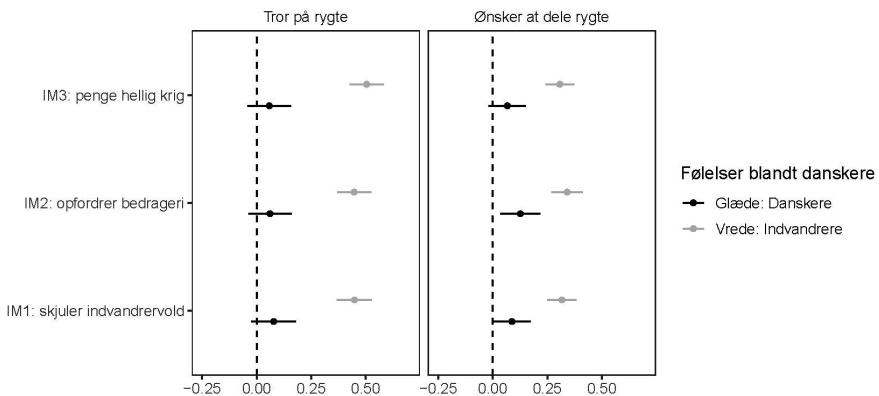
Figurerne finder stærk støtte til vredeshypotesen. Blandt begge grupper er det særligt vreden mod udgruppen, og kun i mindre omfang glæden ved tanken om indgruppen, der motiverer troen på og lysten til at dele ondsindede rygte. Sammenhængen er stærke: Blandt respondenter af dansk herkomst stiger både troen på og ønsket om at dele rygte om indvandrere med omkring 25 procentpoint, når man går fra laveste til højeste niveau af “indvandervrede”. Blandt respondenter af ikkevestlig herkomst stiger troen på (ønsket om at dele) ondsindede danskerrygte med omkring 50 (30) procentpoint, når man går fra laveste til højeste niveau af “danskervrede”. Omvendt viser figurerne, at “glædesmålene” kun sporadisk er statistisk signifikante og substantielt mindre betydningsfulde. Tilsammen indikerer resultaterne altså, at det særligt er “disidentifikation” – dvs. aktiv afstandtagen fra konkurrerende grupper (Simonsen, 2017a), som man nærer mistillid til eller har fordomme om – der driver villigheden til at dele ondsindet indhold på de sociale medier.

Figur 4: Betydning af glæde og vrede for troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om danskere. Analyse baseret på respondenter af ikkevestlig herkomst

Note: Estimerede regressionskoefficienter fra lineære regressionsmodeller med 95 pct. konfidensintervaller, hvor der kontrolleres for køn, alder, uddannelse. Koefficientværdier > 0 indikerer positiv korrelation mellem følelsesmålene og troen på og ønsket om at dele rygterne. Alle variable er skaleret fra 0 til 1.

Figur 5: Betydning af glæde og vrede for troen på og ønsket om at dele ondsindede rygter om indvandrere. Analyse baseret på respondenter af dansk herkomst

Note: Estimerede regressionskoefficienter fra lineære regressionsmodeller med 95 pct. konfidensintervaller, hvor der kontrolleres for køn, alder, uddannelse. Koefficientværdier > 0 indikerer positiv korrelation mellem følelsesmålene og troen på og ønsket om at dele rygterne. Alle variable er skaleret fra 0 til 1.

Konklusion

Mange studier antager, at troen på og delingen af falske nyheder, konspirationsteorier og andre former for misinformation på sociale medier udspringer af borgernes uopmærksomhed og begrænsede digitale kundskaber. Forklaringerne har givetvis noget på sig. Men som jeg argumenterer i denne artikel, risikerer sådanne tilgange at overse de centrale sociale overvejelser, der motiverer troen på og spredningen af, hvad jeg benævner *ondsindede rygter* – dvs. uverificerede nyhedshistorier, der fremstiller bestemte grupper i et dårligt lys. Artiklen her præsenterer resultater fra en spørgeskemaundersøgelse i Danmark, der efterprøver to hypoteser om, hvordan identifikation med etnisk-kulturelle grupper – her: danskere versus indvandrere – og hadet til ”fjendtlige” udgrupper forstærker troen på og lyst til at dele ondsindede rygter.

Resultaterne støtter generelt hypoteserne. Personer, der identificerer sig stærkt som danskere og nærer stor vrede mod indvandrere, er mere villige til at tro på og dele ondsindede rygter om indvandrere, ligesom personer, der identificerer sig som indvandrere og tænker negativt om danskere, i højere grad omfavner ondsindede rygter om danske politikere, journalister og embedsmænd. Fundene harmonerer med tidligere amerikanske studier af partiidentifikations rolle i forbindelse med rygtedeling (Guess et al., 2019b, Osmundsen et al., 2021). Men de viser samtidig, at resultaterne generaliserer til en dansk kontekst og til gruppeidentiteter, der samler sig omkring en etnisk-kulturel, frem for en partipolitisk, skillelinje. Særligt sidstnævnte er et centralt fund. Danmark befinder sig ikke i en etnisk borgerkrig. Men spørgsmålet om (ikkevestlig) indvandring er polariserende og kontroversielt. Resultaterne tyder på, at konflikten er potent nok til at igangsætte de samme rygtedynamikker, man kender fra mere voldsomme etniske konflikter (Horowitz og Varshney, 2003).

Der knytter sig nogle forbehold til disse konklusioner. For det første inddrager analysen kun et lille antal ondsindede rygter, hvor størstedelen omhandler en bestemt gruppe indvandrere – muslimer. Nogle af de specifikke resultater kan være farvet af det konkrete valg. Det er således vigtigt at få undersøgt, hvor udbredt troen på og ønsket om at dele andre ondsindede rygter er. For det andet hviler resultaterne på en spørgeskemaundersøgelse. Som tidligere nævnt, tyder forskningen på, at historier, spørgeskemarespondenter påstår at ville dele, også er dem, der faktisk går viralt på sociale medier (Mosleh, Pennycook og Rand, 2020). Ikke desto mindre er det vigtigt ikke at fortolke for stærkt på de specifikke andele af respondenter, der tror på de konkrete rygter.

Såfremt artiklens teoretiske ramme skildrer virkeligheden, har det oplagt betydning for mulighederne for at stoppe udbredelsen af misinformation på sociale medier. Hvis problemet skyldtes uopmærksomhed eller uvidenhed, ville

løsningen være ligetil: Undervis folk i, hvordan man afgør, hvad der er sandt og falsk, gør dem opmærksom på, hvor vigtigt det er at dele troværdig information på internettet, og problemet er løst. Men hvad hvis delingen af nyhedshistorier – både sande og falske – afspejler stærke gruppeidentiteter og had til andre grupper? I de tilfælde hviler udbredelsen af ondsindede usandheder på dybere skillelinjer i samfundet – skillelinjer skabt af partipolitiske, klasse-mæssige eller, som her, etnisk-kulturelle modsætninger – der afføder polarisering. Opblødning af sådanne konfliktlinjer er ikke en umulig opgave. Forestillinger om hvad eksempelvis “danskhed” vil sige, er til konstant forhandling, og mindre konfliktladede varianter kan muligvis vinde indpas. Ikke desto mindre er det en betydeligt mere krævende opgave at løse.

Noter

1. Danmarks Statistisk definerer herkomst således: “En person har dansk oprindelse, hvis han eller hun har mindst én forælder, som både er dansk statsborger og født i Danmark. Hverken indvandrere eller efterkommere har én forælder, som både er dansk statsborger og født i Danmark. Forskellen mellem indvandrere og efterkommere er, at indvandrere er født i udlandet, mens efterkommere er født i Danmark.” Ikkevestlige lande er alle andre lande end EU-medlemslande, Andorra, Island, Liechtenstein, Monaco, Norge, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Australien og New Zealand.
2. Data fra stikprøven af personer med dansk oprindelse er blevet brugt i forbindelse med en anden undersøgelse af et andet forskningsspørgsmål (Osmundsen og Petersen, 2019).

Supplerende materiale

Supplerede materiale til artiklen findes her.

Litteratur

- Abramowitz, Alan I. og Steven W. Webster (2018). Negative partisanship: Why Americans dislike parties but behave like rabid partisans. *Political Psychology* 39: 119-135.
- Amira, Karyn, Jennifer Cole Wright og Daniela Goya-Tocchetto (2019). In-group love versus out-group hate: Which is more important to partisans and when? *Political Behavior* 43: 1-22.
- Berinsky, Adam J. (2017). Rumors and health care reform: Experiments in political misinformation. *British Journal of Political Science* 47 (2): 241-262.
- Bhavnani, Ravi, Michael G. Findley og James H. Kuklinski (2009). Rumor dynamics in ethnic violence. *The Journal of Politics* 71 (3): 876-892.

- Brygger, Rasmus, Rasmus Nielsen, Karen Nielsen Bredahl og Jørgen Goul Andersen (2021). Danskerne tror, integrationen går meget værre end i virkeligheden. *Dansk Videnscenter for Integration og Mandag Morgen*, 28 oktober.
- Christensen, Ann-Dorte og Sune Qvotrup Jensen (2012). *Stemmer fra en bydel*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- DiFonzo, Nicholas og Prashant Bordia (2000). How top PR professionals handle hearsay: corporate rumors, their effects, and strategies to manage them. *Public Relations Review* 26 (2): 173-190.
- Ekman, Mattias (2019). Anti-immigration and racist discourse in social media. *European Journal of Communication* 34 (6): 606-618.
- Epstein, Gil S. og Odelia Heizler (2015). Ethnic identity: A theoretical framework. *IZA Journal of Migration* 4 (1): 4-9.
- Guess, Andrew, Benjamin Lyons, Jacob M Montgomery, Brendan Nyhan og Jason Reifler (2019a). Fake news, facebook ads, and misperceptions. *Democracy Fund*.
- Guess, Andrew, Jonathan Nagler og Joshua Tucker (2019b). Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on facebook. *Science Advances* 5 (1): eaau4586.
- Hainmueller, Jens og Daniel J. Hopkins (2014). Public attitudes toward immigration. *Annual Review of Political Science* 17: 225-249.
- Hogg, Michael A. og Dominic Abrams (1988). *Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes*. Taylor & Frances/Routledge.
- Horowitz, Donald og Ashutosh Varshney (2003). Lethal ethnic riots: Lessons from India and beyond. *US Institute of Peace Special Report* 101.
- Huddy, Leonie (2001). From social to political identity: A critical examination of social identity theory. *Political Psychology* 22 (1): 127-156.
- Iyengar, Shanto, Gaurav Sood og Yphtach Lelkes (2012). Affect, not ideology: A social identity perspective on polarization. *Public Opinion Quarterly* 76 (3): 405-431.
- Jensen, Kristian Kriegbaum, Christian Fernández og Grete Brochmann (2017). Nationhood and Scandinavian naturalization politics: varieties of the civic turn. *Citizenship Studies* 21 (5): 606-624.
- Kim, Dam Hee, Mo Jones-Jang og Kate Kenski (2020). Why do people share political information on social media? *Digital Journalism* 9 (8): 1123-1140.
- Kunda, Ziva (1990). The case for motivated reasoning. *Psychological Bulletin* 108 (3): 480.
- Mangum, Maruice og Ray Block (2018). Social identity theory and public opinion towards immigration. *Social Sciences* 7 (3): 41.
- Miller, Joanne M., Kyle L. Saunders og Christina E. Farhart (2015). Conspiracy endorsement as motivated reasoning: The moderating roles of political knowledge and trust. *American Journal of Political Science* 60 (4): 824-844.

- Mosleh, Mohsen, Gordon Pennycook og David G. Rand (2020). Self-reported willingness to share political news articles in online surveys correlates with actual sharing on twitter. *PLOS ONE* 15 (2): e0228882.
- Osmundsen, Mathias og Michael Bang Petersen (2019). Danskernes tro på politiske konspirationsteorier: Om sammenhængen mellem politisk ideologi og konspirationsteorier i Danmark. *Økonomi og Politik* 2019 (3): 41-60.
- Osmundsen, Mathias, Alexander Bor, Peter Bjerregård Vahlstrup, Anja Bechmann og Michael Bang Petersen (2021). Partisan polarization is the primary psychological motivation behind political fake news sharing on twitter. *American Political Science Review* 115 (3): 999-1015.
- Pennycook, Gordon, Ziv Epstein, Mohsen Mosleh, Antonio Alonso Arechar, Dean Eckles og David Gertler Rand (2019). Understanding and reducing the spread of misinformation online. *Advances in Consumer Research Volume* 18: 863-867.
- Pennycook, Gordon, Jonathon McPhetres, Yunhao Zhang, Jackson G Lu og David G Rand (2020). Fighting covid-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological Science* 31 (7): 770-780.
- Pennycook, Gordon og David G. Rand (2019). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition* 188: 39-50.
- Petersen, Michael Bang, Mathias Osmundsen og Kevin Arceneaux (2019). A “need for chaos” and the sharing of hostile political rumors in advanced democracies. *Working paper*.
- Rathje, Steve, Jay Van Bavel og Sander van der Linden (2021). Out-group animosity drives engagement on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 118 (26): e2024292118.
- Reiermann, Jens og Torben K. Andersen (2019). Hver fjerde dansker: Muslimer skal ud af Danmark. *Mandag Morgen*, 21. oktober.
- Rose, Jonathan (2017). Brexit, Trump, and post-truth politics. *Public Integrity* 19 (6): 555-558.
- Simonsen, Kristina Bakkær (2017a). Hvor dansk skal man være for at være dansk? Hvordan unge efterkommere af indvandrere fra Mellemøsten oplever mulighederne for at høre til i Danmark. *Politica* 49 (3): 312-329.
- Simonsen, Kristina Bakkær (2017b). What it means to (not) belong: A case study of how boundary perceptions affect second-generation immigrants’ attachments to the nation. *Sociological Forum* 33 (1): 118-138.
- Simonsen, Kristina Bakkær (2019). The democratic consequences of anti-immigrant political rhetoric: A mixed methods study of immigrants’ political belonging. *Political Behavior* 43 (1): 143-174.

- Tajfel, Henri, John C. Turner, William G. Austin og Stephen Worchel (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *Organizational Identity: A Reader* 56 (65): 33-47.
- Tandoc, Edson C, Zheng Wei Lim og Richard Ling (2017). Defining “fake news”. *Digital Journalism* 6 (2): 137-153.
- Uscinski, Joseph E. og Joseph M. Parent (2014). *American conspiracy theories*. Oxford University Press.
- van der Linden, Sander, Jon Roozenbeek og Josh Compton (2020). Inoculating against fake news about COVID-19. *Frontiers in Psychology* 11: 566790.
- Vosoughy, Soroush, Deb Roy og Sinan Aral (2018). The spread of true and false news online. *Science* 359 (6380): 1146-1151.

Lasse Lindekilde og Jesper Rasmussen

Had, humor og bystander-reaktioner: danske unges reaktioner på politisk hadefulde memes¹

En udfordring med hadefuldt indhold på sociale medier er, at det ofte er pakket ind i en tilsyneladende uskyldig humor. Det gør det hadefulde materiale sværere at genkende og afkode. De fleste kan genkende hadefuldt propaganda, når det følges af et hagekors eller et IS-flag. Men hvordan ser det ud, når det hadefulde budskab er præsenteret som et humoristisk meme? Samtidig rejser eksponering for hadefuldt materiale på sociale medier et vigtigt spørgsmål om, hvordan vi som *bystanders* reagerer. Hvornår intervenserer bystanders prosocialt og for eksempel anmelder hadefuldt indhold, og hvornår reagerer de antisocialt og deler og liker sådant indhold? Artiklen bidrager med en første kortlægning af danske unges vurdering af hadefulde memes, og hvordan disse vurderinger medfører de unges bystander-reaktioner i forhold til deres villighed til at like, dele og anmelde indholdet. Desuden undersøges det, hvad der kendetegner dem, som er tilbøjelige til at reagere henholdsvis prosocialt og antisocialt på hadefulde budskaber på sociale medier med hensyn til køn, politisk interesse samt aktivistiske og politisk voldelige intentioner. Artiklen trækker på en elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt 814 danske folkeskole- og gymnasieelever i alderen 13 til 18 år.

Nøgleord: politisk had, humor, bystander-reaktioner

80 pct. af danskerne rapporterer, at politiske diskussioner på sociale medier er domineret af ”meget ekstreme synspunkter”, mens 57 pct. mener, at debatter er så ”aggressive, at man ikke ved, hvad folk kan finde på” (Bor og Petersen, 2021). Disse forhold har betydet et stigende fokus på at klæde ikke mindst unge mennesker bedre på til at navigere i diskussioner på sociale medier. Elever i folkeskolen og på ungdomsuddannelser gennemgår således forskellige undervisningsforløb, som handler om tonen på sociale medier, grænserne for det, som må siges, hvordan man genkender hadefuldt og ekstremistisk indhold, og hvordan man bør reagere (McDougall et al., 2018).

En voksende bekymring er i denne forbindelse, at hadefulde budskaber på sociale medier i praksis kan være vanskelige at genkende og afkode. En årsag er, at hadefuldt indhold kan være pakket ind i tilsyneladende uskyldige og humoristiske memes og benytte sig af subtile og implicite former for hadefulde

ytringer og trusler. De fleste kan genkende hadefulde propaganda, når det følges af et hagekors eller et IS-flag. Men hvordan ser det ud, når det hadefulde budskab er flettet ind i et humoristisk meme? Forskning peger på, at ekstremistiske grupper benytter sig af *dog whistling* i deres kommunikation, altså en form for skjulte budskaber som kun lader sig afkode af de indviede (Askanius, 2021). Et eksempel er brugen af "Pepe the frog"-memes blandt højreekstreme grupper i USA. "Pepe" var oprindeligt en harmløs internettegneserie, men begyndte fra omkring 2009 at blive brugt som en skjult markør på sociale medier af højreekstreme overbevisninger.

Eksponering for hadfuldt materiale på sociale medier rejser også spørgsmålet, hvordan vi reagerer herpå. Forskning fra USA har vist, at 66 pct. af amerikanerne rapporterer at have været vidner til hadfuldt indhold på sociale medier, men kun godt en tredjedel af dem rapporterer at have reageret på dette indhold på den ene eller anden måde (Cheng et al., 2017; Duggan, 2017a, 2017b). To tredjedele forbliver altså passive. I lyset af socialpsykologisk forskning om den såkaldte "bystander-effekt" er denne passivitet forventelig (Darley og Latane, 1968; Latane og Nida, 1981). Kort fortalt viser forskningen, at jo flere vidner der er til en form for kritisk begivenhed (et hjertetilfælde, en ulykke, chikane m.m.), jo mindre er sandsynligheden for, at hvert enkelt vidne reagerer prosocialt ved at intervenere og hjælpe. Nyere forskning har vist, at denne effekt også findes online blandt "cyber-bystanders" i forbindelse med eksempelvis mobning på sociale medier (Bastiaensens et al., 2014; Dillon og Bushman, 2015; Freis og Gurung, 2013). Forklaringen på bystander-effekten er typisk, at der sker en form for "diffusion af ansvar", når der er mange vidner til en begivenhed (Fischer et al., 2011), hvilket typisk er tilfældet på sociale medier. Intervention kræver således, at man registrerer begivenheden/hændelsen, opfatter den som kritisk, føler en form for ansvar og ved, hvordan man skal reagere (Darley og Latane, 1968). Bystander-effekten reduceres således i takt med, at den hændelse, som man er vidne til, bliver mindre tvetydig og mere tydeligt "kritisk" og dermed kræver intervention. I den sammenhæng har det altså stor betydning, om man oplever et budskab som hadfuldt eller som humoristisk.

Disse indsigter rejser spørgsmålet, hvilke faktorer som har betydning for, hvordan danske unge reagerer på hadefulde budskaber på sociale medier, herunder om der er en sammenhæng mellem, hvor hadfuldt man vurderer, et meme er, og sandsynligheden for at reagere prosocialt ved at anmelde memet til platformens moderator. Fører budskaber, som opleves som mere hadefulde eller uacceptable, til flere prosociale reaktioner og færre antisociale reaktioner (fx dele eller like indholdet)? Og hvad karakteriserer dem, som er tilbøjelige

til at reagere henholdsvis prosocialt og antisocialt på hadefulde budskaber på sociale medier?

Formålet med denne artikel er at give et første foreløbigt svar på disse spørgsmål i en dansk kontekst. Artiklen undersøger danske skole- og gymnasieelevers vurdering af og reaktioner på en række politisk hadefulde memes. Artiklen bidrager således med en første kortlægning af danske unges vurdering af hadefulde memes, og hvordan disse vurderinger og andre faktorer (køn, politisk interesse samt aktivistiske og politisk voldelige intentioner) medformer de unges bystander-reaktioner i forhold til deres villighed til at like, dele og anmelde indholdet. Mens der i en dansk kontekst er lavet undersøgelser af bystander-reaktioner i forbindelse med vold i nattelivet og offentlig transport (Liebst et al., 2018; Liebst, Heinskou og Ejbye-Ernst, 2018; Liebst et al., 2019), så er dette det første studie, som undersøger bystander-reaktioner på sociale medier i Danmark. Resultaterne viser, at både anti- og prosocial bystander-adfærd forudsiges af køn og opfattelsen af memes som hadefulde, mens voldelige politiske intentioner og opfattelsen af hadefulde memes som acceptable alene forudsiger antisocial bystander-adfærd. Sluttelig forudsiger lovlig politisk aktivisme prosocial adfærd.

I det følgende trækker vi på eksisterende teori og viden om bystander-reaktioner til at teoretisere, for det første, hvilke forhold ved et budskabs indhold som medformer bystander-reaktioner, herunder i særdeleshed betydningen af accept af budskabets indhold og vurderinger af dets hadefuldhed. For det andet teoretiserer vi, hvilke karakteristika ved bystanders som har betydning for, om man tenderer imod mere prosociale eller antisociale reaktioner, når man eksponeres for hadefuldt indhold på sociale medier. Vi benytter disse indsigter til at formulere konkrete hypoteser om, hvordan danske unge kan forventes at reagere på hadefulde memes på sociale medier. Før præsentationen af de empiriske resultater redegør vi kort for undersøgelsens metodiske og datamæssige grundlag. Artiklen afsluttes med en diskussion af de empiriske resultater, undersøgelsens begrænsninger og behovet for fremtidig forskning.

Politisk had, humor og cyber-bystander-reaktioner

En afgrænsning af politisk had, humor og hvornår en person kan siges at være en bystander online er vanskelig og nødvendigvis delvist et empirisk spørgsmål. Det er uden for denne artikels formåen at give en fyldestgørende diskussion heraf. Her begrænser vi os til at indkredse online politisk had som ”nedværdigende, chikanerende og intimiderende onlineindhold, som er funderet i politiske forskelle eller diskriminerende overbevisninger” (Bor og Petersen, 2021). Spørgsmålet er så, hvorledes lægfolk, herunder danske unge, applicerer en sådan

definition i praksis. Det er vigtigt at slå fast, at politisk had ikke er karakteriseret ved politisk uenighed og konflikt som sådan, hvilket er en definerende egen-skab ved politik generelt (Mutz, 2015), men snarere ved fjendtlige og truende måder at udtrykke en sådan uenighed på.

Humor kan defineres som ”muligheden for mennesker, objekter eller situationer for at fremkalde latter eller vække en følelse af morskab” (Den Store Danske Encyklopædi). Men det slås også med det samme fast, at ”hvad der er sjovt, afhænger af modtagerens kultur, alder, uddannelse, intelligens og ikke mindst af den sammenhæng, det sjove præsenteres i”. Om et meme opfattes som hadefuldt eller blot sjovt og ballade, afhænger altså af konteksten og øjnene, som ser. Med andre ord kan vi altså forvente en vis variation heri.

I den klassiske socialpsykologiske litteratur om bystander-effekten defineres en bystander typisk som et tilfældigt vidne til en kritisk begivenhed, som opfatter hændelsen og derfor – i hvert fald teoretisk – har muligheden for at reagere (Darley og Latane, 1970). Hvad dette betyder i en onlinekontekst, hvor hadefulde ytringer sjældent opleves live eller er rumligt afgrænset, er mere uklart (Price et al., 2014).

Bystander-reaktioner forstås i den klassiske socialpsykologiske litteratur typisk som enten-eller: Enten reagerer man ved at hjælpe, og ellers forholder man sig passiv (Fischer et al., 2011). En række nyere studier med fokus på cyberbystanders og deres reaktioner på had på sociale medier har forsøgt at nuancere dette ved at pege på, at passivitet kun er en form for antisocial bystander-reaktion: Cyberbystanders kan også reagere på hadefulde budskaber ved aktivt at understøtte dem ved fx at like eller dele indholdet (Moxey og Bussey, 2020; Reijntjes et al., 2016). Vi betragter altså både ikkereaktion (passivitet) og proaktiv billigelse af had (dele eller like) som former for antisocial adfærd og trækker i vores teoretisering således både på indsigter herom fra forskning i bystander-adfærd specifikt samt fra forskning i hadefuld onlineadfærd generelt.

Ligeledes findes der flere former for prosociale ”interventioner”. Man kan således sondre mellem reaktioner, som har til hensigt at artikulere misbilligelse ved at appellere til afsenderen af det hadefulde indhold om at stoppe med at sprede had eller engagere sig i en form for *counter-speech*, og reaktioner, som henvender sig til offeret og tilbyder støtte og hjælp (Obermaier, Fawzi og Koch, 2016; Porten-Cheé, Kunst og Emmer, 2020). Endelig tilbyder sociale medier en række mere tekniske prosociale reaktioner til bystanders som for eksempel at anmelde hadefuldt indhold til platformens moderator (Naab, Kalch og Meitz, 2018). Mens den sidste form for prosocial bystander-reaktioner er mindre omkostningsfuld, så kræver direkte artikulation af misbilligelse en vis grad af civiltourage (Iganski, 2020; Greitemeyer et al., 2006; Greitemeyer et al., 2007),

idet sådanne reaktioner kan være forbundet med negative sociale konsekvenser i form af had mod en selv. Der findes en begyndende forskning i konsekvenserne af prosociale bystander-reaktioner på politisk motiveret had på sociale medier, som viser, at counter-speech, der benytter sig af appel til empati med offeret (Hangartner et al., 2021) og understøttelse af budskaber fra personer med høj status, som man identificerer sig med (Siegel og Badaan, 2020; Munger, 2017), er effektiv i forhold til at reducere mængden af had i den efterfølgende interaktion.

I denne artikel fokuserer vi på likes og delinger som eksempler på antisociale bystander-reaktioner og anmeldelser af hadefuldt indhold som eksempler på prosociale reaktioner. Vi begrænser os til at undersøge sammenhængen mellem vurderinger af hadefulde budskaber og bystander-reaktioner, samt hvad der karakteriserer bystanders, som reagerer henholdsvis pro- og antisocialt.

Vurdering af hadefulde budskaber på sociale medier og bystander-reaktioner

Som antydnet vurderes det at være en voksende udfordring for især unge at genkende og afkode politisk hadefulde budskaber på sociale medier, fordi de ofte er pakket ind i humor, billeder og symboler, som tilfældet er med memes, eller præsenteres i en hverdagskontekst, fx i YouTube-videoer eller blogs fra andre unge (Ndoen, 2018). Teoretisk kan denne indpakning af hadefuldt indhold være med til at sløre hadet og skabe en uklarehed om, hvorvidt budskabet er ment for sjov eller faktisk er intentionelt stødende og hadefuldt. Med andre ord bliver det mere uklart, om situationen er ”kritisk”, og intervention påkrævet (Fischer et al., 2006). I mødet med sådant indhold vil vi derfor forvente, at unge i lavere grad, end hvis indholdet var rensset for humor, opfatter indholdet som hadefuldt og uacceptabelt og derfor i mindre grad er villige til at engagere sig i prosociale reaktioner og i højere grad er villige til fx at dele eller like indholdet. Generelt vil vi forvente, at jo mere alvorligt et budskab er i forhold til at være direkte truende, nedsættende eller dehumaniserende, jo mere hadefuldt opfattes budskabet, og jo mere sandsynligt er det, at borgere reagerer, fx med krav om at indholdet slettes eller forbydes (Rasmussen, 2021; Leonhard et al., 2018). Dette understøttes af forskning, som viser, at en handling, som bryder med en persons normer for social adfærd, opfattes som uacceptabel og aktiverer prosociale reaktioner med henblik på at forsvare normative standarder (Wilhelm, Joeckel og Ziegler, 2020; Rains et al., 2017).

I konteksten af dette studie leder disse indsigter os til formuleringen af følgende hypoteser:

H1: Jo mere hadefuldt og uacceptabelt et meme vurderes at være, jo mere villige vil unge være til at reagere prosocialt (anmelde).

H2: Jo mere hadefuldt og uacceptabelt et meme vurderes at være, jo mindre villige vil unge være til at reagere antisocialt (dele eller like).

I litteraturen fremhæves en række andre forhold ved et budskabs karakter som havende betydning for vurderingen af, hvor hadefuldt et budskab er, og dermed for, hvordan man er parat til at reagere. En faktor er det hadefulde budskabs målgruppe. Forskning har således peget på, at borgere er mere tilbøjelige til at reagere prosocialt, når det hadefulde budskab er rettet mod enkeltpersoner og ikke sociale grupper bredt (Naab, Kalch og Meitz, 2018; Wilhelm, Joeckel og Ziegler, 2020; Citron og Norton, 2011). Ligeledes peger forskning på, at bystanders sympati for og identifikation med offeret fremmer prosociale bystander-reaktioner (Mulvey, Palmer og Adams, 2016; Brewer og Kerlake, 2015). Om end den sidste pointe er teoretisk relevant, begrænser vi os i dette studie til at undersøge den direkte sammenhæng mellem vurderingen af, hvor hadefuldt og uacceptabelt et budskab er, og villigheden til at engagere sig i pro- og antisociale bystander-reaktioner.

Hvem reagerer pro- og antisocialt på politisk hadefulde budskaber på sociale medier?

Den klassiske socialpsykologiske litteratur om bystander-effekten konkluderer generelt, at individuelle forskelle betyder relativt lidt, i forhold til hvem som er tilbøjelige til at intervenere og hjælpe (Fischer et al., 2011). Dog peges der på, at specifik træning i krisehåndtering m.m. fremmer interventioner, mens der ikke kan findes en generel uddannelseseffekt (van den Bos, Müller og van Bussel, 2009; Cramer et al., 1988).

Forskning i cybermobning blandt børn viser, at køn spiller en rolle. En række studier fremhæver således, at drenge er mere tilbøjelige til at reagere antisocialt som bystanders, mens piger er mere tilbøjelige til at reagere prosocialt (Machackova, 2020; Mackay, 2019; Quirk og Campbell, 2015). Teoretisk peges der på, at denne kønsforskel kan skyldes både evolutionær udvikling og forskelle i socialisering og normdannelse blandt piger og drenge. Således kan forklaringen på denne kønsforskel både skyldes en større tilbøjelighed blandt drenge til at hævde sig i statushierarkier ved fx at optræde aggressivt og opsøge konflikter og en mere udbredt norm blandt piger om at drage omsorg om de svage og udsatte.

I konteksten af dette studie leder disse indsigter os til formuleringen af følgende hypoteser:

H3: Drengene er mere villige end piger til at reagere antisocialt (dele og like) på hadefulde memes.

H4: Piger er mere villige end drenge til at reagere prosocialt (anmelde) på hadefulde memes.

Den begrænsede eksisterende forskning med specifikt fokus på politisk motiveret onlinehad argumenterer for, at prosociale bystander-reaktioner på sådant indhold skal ses som en moderne form for politisk deltagelse eller civilcourage (Porten-Cheé, Kunst og Emmer, 2020; Iganski, 2020). I tråd med denne opfattelse har studier peget på, at prosociale bystander-reaktioner på hadefulde politiske budskaber på sociale medier drives af nogle af de samme faktorer, som driver politisk deltagelse og engagement generelt. Eksempelvis har forskning vist, at tilslutning til principper om at bidrage aktivt til demokratiet, føle et ansvar for løsning af samfundets fælles problemer, solidaritet med dem, som er dårligere stillet end en selv, og åbenhed over for andres holdninger korrelerer positivt med at anmelde hadefulde ytringer og negativt med antisociale reaktioner i form af at like (Kunst et al., 2021). Ligeledes antyder forskning en positiv sammenhæng mellem generel politisk interesse og prosociale bystander-reaktioner (Porten-Cheé, Kunst og Emmer, 2020; Citron og Norton, 2011). Det er forventeligt, at borgere, som har en høj politisk interesse, deltager mere i politiske debatter på sociale medier. Disse borgere vil alt andet lige blive eksponeret for mere politisk motiveret onlinehad, men også være mere motiverede for at interagere med dette materiale sammenlignet med borgere med lav politisk interesse. Endvidere har studier vist, at villighed til at deltage i lovlig politisk aktivisme forudsiger både anti- og prosocial onlineadfærd (Rasmussen et al., 2021). Villighed til at deltage i lovlig politisk aktivisme udtrykker en parathed til at udnytte ens demokratiske rettigheder til at mobilisere støtte til bestemte politiske synspunkter og aktivt arbejde for at bekæmpe opfattede uretfærdigheder i samfundet. Hvis man i forlængelse af dette opfatter bystander-reaktioner på politisk motiveret online had som en form for politisk aktivisme, kan man forvente, at borgere, som er mere aktivistisk motiverede, vil være mere tilbøjelige til både at like/dele og anmelde sådant materiale alt efter deres politiske tilhørsforhold. Omvendt forudsiges deling af fjendtlige politiske rygter online i høj grad af villigheden til at deltage i voldelig politisk aktivisme offline (Arceneaux et al., 2021), som omvendt korrelerer stærkt med statussøgen og risikofyldt adfærd samt ”mørke” personlighedstræk (Petersen, Osmundsen og Bor, 2021). Argumentet er her, at det er de samme psykologiske motivationer og personlighedstræk i forhold til statussøgen og dominans, som driver norma-

tivafvigende adfærd online og offline. I forlængelse af dette kan man forvente, at borgere, som udtrykker en høj grad af accept af voldelig politisk aktivisme offline, også vil være mere tilbøjelige til at reagere antisocialt (dele og like) på politisk motiveret had online.

Baseret på disse indsigter formulerer vi de følgende konkrete hypoteser:

H5: Politisk interesse korrelerer positivt med villighed til at reagere prosocialt på (anmelde) hadefulde memes.

H6: Lovlig politisk aktivisme korrelerer positivt med villighed til at reagere antisocialt på (dele og like) hadefulde memes.

H7: Lovlig politisk aktivisme korrelerer positivt med villighed til at reagere prosocialt på (anmelde) hadefulde memes.

H8: Voldelig politisk aktivisme korrelerer positivt med villighed til at reagere antisocialt på (dele og like) hadefulde memes.

Metode og data

For at teste vores hypoteser benytter vi os af spørgeskemadata indsamlet blandt danske elever på folkeskoler og ungdomsuddannelser. Data er indsamlet i forbindelse med et evalueringsstudie af et nyt online dialogværktøj, ”Ekstremt demokratisk”, som er udviklet af C:NTACT til at understøtte klassebaseret dialog i de ældste folkeskoleklasser (7.-10. klasse) og på ungdomsuddannelser om ekstremistisk og hadefuldt indhold på sociale medier (se <http://ekstremt-demokratisk.contact.dk>). Evalueringen var tilrettelagt som et felteksperiment med randomisering på klasseniveau indenfor årgange på de skoler, som var med i undersøgelsen. Implementeringen af felteksperimentet var i praksis udfordret af både forurening mellem indsats- og kontrolgruppe (eleverne snakkede sammen på tværs af årgangen) og af problemer med fidelitet (lærerne anvendte, på trods af nedskrevne instrukser, dialogværktøjet ret forskelligt i undervisningen). Datakvaliteten blev vurderet for lav til faktisk at vurdere effekten af dialogværktøjet. En sammenligning af bystander-reaktioner mellem indsats- og kontrolgruppe viser ingen forskel (se tabel A6 i artiklens appendiks), hvorfor det er muligt at bruge hele datasættet til nærværende analyse.

Spørgeskemaet blev udfyldt elektronisk på elevernes egen computer, tablet eller mobiltelefon via et Qualtrics-link, som læreren delte med eleverne. Spørgeskemaet blev udfyldt i klasselokalet under supervision af læren. Foruden de variable, som anvendes i denne undersøgelse, indeholdt skemaet en række spørgs-

mål, som havde til hensigt at evaluere arbejdet med dialogværktøjet. Forud for udfyldelse af spørgeskemaet afgav eleverne informeret samtykke om deltagelse i undersøgelsen. Her blev eleverne informeret om, at de i forbindelse med undersøgelsen ville blive eksponeret for indhold, som kan forekomme stødende. Det er vigtigt at pointere, at spørgeskemaet blev udfyldt i forbindelse med afviklingen af workshoppen ”Ekstremt demokratisk”, som netop fokuserede på hadefuldt indhold på sociale medier, og hvordan og hvornår man skal reagere herpå. Således fik deltagerne en grundig debriefing i klasselokalet af den pågældende lærer efter workshoppen og udfyldningen af spørgeskemaet.

I alt har 814 danske elever på folkeskoler og ungdomsuddannelser i alderen 13 til 18 år besvaret spørgeskemaet. Dataindsamlingen strakte sig over en periode fra 19. november 2019 til 10. marts 2020. Udvælgelsen af skoler til deltagelse i evalueringen var ikke tilfældig, men afhæng af skolernes interesse i at deltage og afprøve dialogværktøjet i forbindelse med undervisningen i dansk eller samfundsfag. C:NTACT stod for kontakten til skolerne og lavede aftaler om, hvor og hvornår evalueringen skulle finde sted. I alt blev der indgået aftaler med 20 folkeskoler og gymnasier, og 58 klasser deltog i undersøgelsen. Skolerne var primært placeret i København (seks), Aarhus (fem), Odense (fem), men skoler fra Aalborg, Køge, Randers og Silkeborg deltog også. Selvom data for undersøgelsen har en vis geografisk spredning og bred variation i forhold til skolernes sociodemografiske elevgrundlag, kan vores stikprøve ikke siges at være repræsentativ for danske unge i folkeskoler og på ungdomsuddannelser. Hertil er datagrundlaget for spinkelt, og selvselektionen i udvælgelsen af skoler medfører en risiko for bias. Således kan man forestille sig, at skoler i de større byer, som vælger at være med i afprøvningen af dialogværktøjet, huser elever, som har flere erfaringer med hadefulde memes og bystander-reaktioner end den gennemsnitlige danske skoleelev. Hvad dette ville betyde for vores estimater for anti- og prosociale bystander-reaktioner er dog uklart.

Undersøgelsens afhængige variable udgøres af et batteri af spørgsmål om respondents villighed til at engagere sig i forskellige handlinger som reaktion på hadefulde memes på sociale medier. Konkret blev eleverne bedt om at forestille sig ”at nedenstående meme dukker op i dit feed på dit fortrukne sociale medie”. Eleverne blev bedt om at forholde sig til seks forskellige memes. De anvendte memes kombinerede et billede og en dansk tekst og blev konstrueret af designbureauet Workz på vegne af C:NTACT. De konstruerede memes var skabt, så de i indhold og stil mindede om hadefulde memes, som faktisk cirkulerede på sociale medier, og således at der var variation i det ideologiske udgangspunkt og dermed i, hvem hadet var rettet imod. Puljen af 63 konstruerede memes indeholdt memes med hadefylde højreorienterede budskaber rettet mod

muslimer/islam, hadefulde venstreorienterede budskaber rettet mod højreorienterede/systemet og misogyne budskaber rettet mod kvinder. De anvendte seks memes er udvalgt med to memes repræsenterende hver ideologisk retning (to højreorienterede, to venstreorienterede og to misogyne). De seks udvalgte memes kan ses i artiklens appendiks. Valget om at anvende konstruerede memes og ikke eksisterende memes fra sociale medier udspringer af et ønske om at have et sample af memes, som i udtryk og virkemidler mindede om hinanden, og alle var på dansk. Desuden beror valget på at undgå at præsentere de unge for memes, som de i princippet kunne have stødt på før.

Efter hvert enkelt meme blev respondenterne bedt om at svare på, hvor uenige eller enige de var i, at de kunne finde på 1) ”at dele memet”, 2) ”at like memet” og 3) ”at anmelde memet for at overtræde platformens regelsæt”. Rækkefølgen af disse items blev randomiseret, og svarene blev givet på en syvpunkts likert-skala fra (1) ”helt enig” til (7) ”helt uenig” og efterfølgende reskaleret til at gå fra 0-1 for at kunne sammenligne koefficienterne. Svarfordelingerne for hvert enkelt meme fremgår af artiklens appendiks. Svarene på disse items udgør selvrapporiteret handlingsvillighed som reaktion på et hypotetisk scenarie og kan derfor ikke sidestilles med, hvad respondenterne faktisk ville gøre, hvis de blev eksponeret for hadefulde memes i virkeligheden på sociale medier. Dette er en åbenlys metodisk begrænsning, som mindsker studiets økologiske validitet. Vi støtter os dog til, at en lang række socialpsykologiske studier har vist, at handlingsintentioner stabilt forudsiger faktiske fremtidige handlinger (Brandstätter og Opp, 2014), og vi argumenterer derfor for, at vores resultater har relevans for unges adfærd på sociale medier.

Umiddelbart efter at have svaret på undersøgelsens afhængige mål blev respondenterne bedt om for hvert af de seks memes at vurdere og svare på, hvor uenige eller enige de var i, at memet 1) ”er hadefuldt” og 2) ”indenfor grænserne af, hvad man kan acceptere”. Svarskalaen var igen en syvpunkts likert-skala fra (1) ”helt enig” til (7) ”helt uenig”. Rækkefølgen af disse items var randomiseret. Svarfordelingerne for hvert enkelt meme fremgår af henholdsvis figur A4 og figur A5 i appendiks.

Forud for visningen af de seks memes svarede respondenterne på en række baggrundsspørgsmål, herunder køn, alder og klassetrin. Undersøgelsens sample består af 53 pct. kvinder og 47 pct. mænd med en gennemsnitsalder på 15,2 år. Politisk interesse blev målt med et enkelt spørgsmål: ”Hvor interesseret er du i politik” med fire svarmuligheder: (1) ”meget interesseret”, (2) ”noget interesseret”, (3) ”lidt interesseret”, og (4) ”slet ikke interesseret” og efterfølgende reskaleret til at gå fra 0-1.

Vi bruger to mål fra litteraturen om politisk mobilisering og radikalisering til at undersøge, hvordan adfærdsmæssige intentioner korrelerer med pro- og antisocial adfærd i forhold til bystander-reaktioner på hadefulde memes (Moskalenko og McCauley, 2009; Gøtzsche-Astrup, 2018). *Lovlig politisk aktivisme* blev målt gennem et indeks bestående af fire spørgsmål, der blev omdannet til et refleksivt indeks ($\alpha = 0.77$) og reskaleret til at gå fra 0-1. Deltagerne blev bedt om at forestille sig en organisation, der arbejder for deres politiske rettigheder og interesser, og erklære, hvor enige eller uenige de var i følgende udsagn: 1) ”Jeg ville følge en gruppe på de sociale medier, der kæmper for mine politiske rettigheder og interesser”, 2) ”Jeg ville donere penge til en organisation, der kæmper for mine politiske rettigheder og interesser”, 3) ”Jeg ville arbejde frivilligt (underskriftsindsamlinger, omdele brochurer eller rekrutterer andre) for en organisation, der kæmper for mine politiske rettigheder og interesser”, og 4) ”Jeg ville rejse én time for at deltage i en offentlig demonstration eller protest for at forsvare mine politiske rettigheder og interesser”. *Voldelig politisk aktivisme* blev målet gennem et lignende batteri, omdannet til et refleksivt indeks ($\alpha = 0.88$) og reskaleret til at gå fra 0-1, med følgende syv spørgsmål: 1) ”Jeg ville være med til at true dem, der forsøgte at begrænse mine politiske rettigheder og interesser”, 2) ”Jeg ville deltage i en offentlig protest mod undertrykkelse af mine politiske rettigheder og interesser, selv hvis jeg troede, protesten kunne blive voldelig”, 3) ”Jeg ville angribe politiet eller sikkerhedsvagter, hvis jeg så dem overfalde en, som kæmpede for mine politiske rettigheder eller interesser”, 4) ”Jeg ville være med til at planlægge ulovlige handlinger mod autoriteter, der regelmæssigt undertrykte mine politiske rettigheder og interesser”, 5) ”Jeg ville opfordre andre til at deltage i voldelige protester mod undertrykkelse af mine politiske rettigheder og interesser, selv hvis jeg vidste, det var ulovligt”, 6) ”Jeg ville deltage i en offentlig demonstration eller protest for at forsvare mine politiske rettigheder og interesser, selv hvis den ikke var lovligt anmeldt til politiet”, og 7) ”Jeg ville fortsætte med at støtte en organisation, der kæmper for mine politiske rettigheder og interesser, selv hvis organisationen nogle gange tyede til vold”.

Til at teste vores hypoteser følger vi standardpraksis fra anerkendte studier af (antisocial) deling af indhold i onlinemiljøer (Pennycook et al., 2020; Pennycook et al., 2021; Roozenbeek, Freeman og van der Linden, 2021). Den primære analyseenhed i vores studie er hver elevs villighed til at reagere (pro- eller antisocialt) for hvert meme, og vi estimerer sammenhænge ved linerær regression med klyngerobuste standardfejl på individniveau.

Resultater

Figur A1-A3 i appendikset viser svarfordelingerne for respondenternes villighed til at dele, like og rapportere de seks forskellige memes i undersøgelsen. Figurerne viser tydeligt, at der er lille variation i villigheden til henholdsvis at dele, like og anmelde på tværs af de seks memes. For alle tre typer reaktioner gælder det, at der er tale om højreskæve fordelinger, hvor flest respondenter således erklærer sig "helt uenige" eller "noget uenige" i, at de er villige til at dele, like eller anmelde de forskellige memes. Vi ser dog, at lidt flere respondenter erklærer sig villige til at anmelde de forskellige hadefulde memes end til at dele og like dem. Overordnet set viser dette, at danske unge formår at afkode det hadefulde indhold, selvom det er pakket ind i et humoristisk meme. Endelig erklærer flere respondenter sig "hverken enig eller uenig" i, at de vil anmelde memes, end i, at de vil dele og like. Dette kan indikere, at flere unge er i tvivl om, hvorvidt de ville være villige til at reagere prosocialt på de hadefulde memes og anmelde, mens mindre tvivl ses i forhold til at undlade at dele og like.

Figur 1 viser marginale effekter af de teoretiserede uafhængige variable på villigheden til at dele, like og anmelde hadefulde på tværs af alle memes. Den fulde model er yderligere vist i tabel A2 i appendikset. Vi evaluerer hypoteserne en efter en, hvorefter vi opsummerer de empiriske resultater nedenfor i tabel 1 og giver en samlet beskrivelse af resultaterne.

Er danske unge mere villige til at reagere prosocialt (anmelde) og mindre villige til at reagere antisocialt (like, dele), når de opfatter memes som hadefulde?

Ja. Når memes bliver opfattet som mere hadefulde, er de unge mere villige til at anmelde dem ($\beta = 0.44$, $SE = 0.03$). Med andre ord er villigheden til at reagere prosocialt større, når memes opfattes som hadefulde. Omvendt er villigheden til at dele ($\beta = -0.13$, $SE = 0.03$) og like ($\beta = -0.21$, $SE = 0.02$) memes mindre, når de opfattes som mere hadefulde. Dette støtter forventningerne i hypotese 1 og 2 om, at der er en sammenhæng mellem opfattelsen af memes som hadefulde og både prosocial og antisocial adfærd.

Er danske unge mere villige til at reagere prosocialt (anmelde) og mindre villige til at reagere antisocialt (like, dele), når de opfatter memes som acceptable?

Ja, i forhold til antisocial adfærd. Vi finder dermed støtte til hypotese 2: Når memes opfattes som acceptable, er villigheden til at reagere antisocialt i form af at dele ($\beta = 0.23$, $SE = 0.03$) eller like ($\beta = 0.3$, $SE = 0.03$) større. Omvendt

finder vi ikke støtte til hypotese 1, idet villigheden til at anmelde memes ikke er mindre, når de opfattes som acceptable ($\beta = -0.02$, SE = 0.03).

Er piger mere villige til at reagere prosocialt og mindre villige til at reagere antisocialt?

Ja. Vi finder dermed støtte til både hypotese 3 of 4, idet piger er mindre villige til at reagere antisocialt i form af at dele ($B = -0.11$, SE = 0.02) og like ($B = -0.14$, SE = 0.02) hadefulde memes og mere villige til at reagere prosocialt ved at anmelde memes ($B = 0.05$, SE = 0.02).

Er der en sammenhæng mellem politisk interesse og prosocial adfærd?

Nej. Unge, der tilkendegiver en høj politisk interesse, er ikke mere tilbøjelige til at anmelde hadefulde memes ($\beta = -0.026$, SE = 0.03), og dermed findes der ikke empirisk støtte til hypotese 5. Til gengæld er unge med højere politisk interesse hverken mere eller mindre tilbøjelige til at dele ($\beta = -0.05$, SE = 0.03) eller like ($\beta = 0.02$, SE = 0.03).

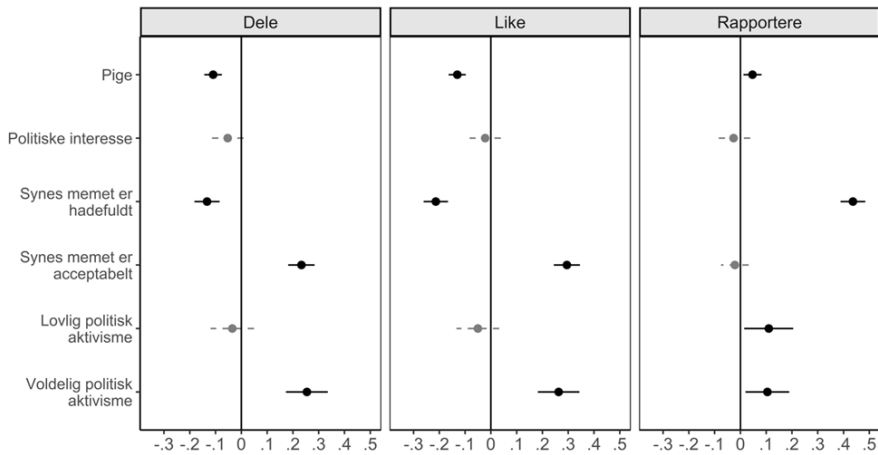
Er der en sammenhæng mellem lovlige aktivistiske intentioner og villighed til at reagere prosocialt eller antisocialt?

Ja og nej. Unge, der scorer højere på lovlig politisk aktivisme, er mere villige til at anmelde hadefulde memes ($\beta = 0.1$, SE = 0.05). Dermed finder vi støtte til hypotese 7. Til gengæld finder vi ikke støtte til hypotese 6, da de hverken er mere eller mindre villige til at reagere antisocialt i form af at dele ($\beta = -0.04$, SE = 0.04) eller like ($\beta = -0.05$, SE = 0.04).

Er der en sammenhæng mellem voldelig politisk aktivisme og villighed til at reagere antisocialt?

Ja. Der er en stærk positiv sammenhæng mellem voldelig politisk aktivisme og villigheden til at dele ($\beta = 0.25$, SE = 0.04) og like hadefulde memes ($\beta = 0.26$, SE = 0.04), hvilket støtter hypotese 8. Vi finder dog også en statistisk signifikant sammenhæng mellem voldelig politisk aktivisme og villigheden til at anmelde hadefulde memes ($\beta = 0.11$, SE = 0.04), men denne er sensitiv over for modelspecifikation. Ydermere er sammenhængen ikke statistisk signifikant i en bivariat sammenhæng mellem voldelig politisk aktivisme og villigheden til at anmelde (se tabel A5), og vi anser derfor ikke sammenhængen som robust.

Figur 1: Marginaleffekter på villighed til at dele, like og rapportere hadefulde memes

Note: Baseret på estimer fra tabel A2 med 95 pct. konfidensintervaller. Statistisk signifikante estimer er sorte, mens insignifikante estimer er grå med stiplede konfidensintervaller.

Diskussion

Tabel 1 nedenfor opsummerer resultaterne. I det følgende diskuterer vi først de empiriske fund, herunder hvordan de relaterer sig til den eksisterende litteratur og deres praktiske implikationer. Dernæst diskuteres studiets begrænsninger og aspekter, som fremtidige studier med fordel kan undersøge.

Table 1: Overblik over og retning på sammenhænge

Oversigt	Antisocial		Prosocial
	Dele	Like	Anmelde
Pige	-	-	+
Politisk interesse			
Synes, det er hadefuldt	-	-	+
Synes, det er acceptabelt	+	+	
Lovlig politisk aktivisme			+
Voldelig politisk aktivisme	+	+	(+)

Note: Plus angiver en positiv sammenhæng, mens et minus angiver en negativ sammenhæng. Hvis tegnet er omsluttet af parentes, er sammenhængen sensitiv over for modelspecifikation, hvorfor estimatet skal fortolkes med varsomhed.

I denne artikel har vi vist, at der er en række faktorer, der forudsiger anti- og prosocial adfærd i form af at dele, like og anmelde hadefulde memes blandt cyber-bystanders på sociale medier. Overordnet viste det sig, at opfattelsen af hadefulde memes som acceptabel og voldelig politisk aktivisme forudsiger antisocial bystander-adfærd, mens køn og opfattelsen af memes som hadefulde forudsiger både anti- og prosocial bystander-adfærd. Lovlig politisk aktivisme forudsiger alene prosocial bystander-adfærd.

I forhold til spørgsmålet om, hvilken rolle opfattelsen af et memes budskab spiller for bystander-adfærd, viser resultaterne, at opfattelsen af, hvorvidt et meme var hadefuldt, har en sammenhæng med både pro- og antisocial adfærd i de forventede retninger. I hvilken udstrækning et meme, som opfattes som mere acceptabelt, har en sammenhæng med antisociale reaktioner, så viste resultaterne, at hadefulde memes, som vurderes som acceptable, både deles og likes mere. Tilsammen støtter disse fund op om, at danske unge i undersøgelsen vurderer memes på baggrund af deres indhold, og at der er en sammenhæng mellem denne vurdering af indholdet og de unges villighed til at interagere med hadefulde memes i form af at dele, like og anmelde dem. Disse resultater støtter op om den eksisterende litteratur om bystanders, der viser, at opfattelsen af, hvor alvorlig eller kritisk en hændelse er, har afgørende betydning for individers villighed til at handle prosocialt (Fischer et al., 2006). Ligeså har studier vist, at folks villighed til at indskrænke ytringsfriheden for hadefulde ytringer påvirkes af grovheden af udsagnet, herunder om udsagnet indeholder trusler (Rasmussen, 2021).

Samlet set tyder disse resultater på, at de unge danske brugere af sociale medier i vores undersøgelse rent faktisk forholder sig til indholdet i de opslag, de eksponeres for, og agerer i overensstemmelse hermed. Opfattelser af indhold som normativt afvigende synes at aktivere korrektive, prosociale reaktioner (Wilhelm, Joeckel og Ziegler, 2020). Sammenholdt med, at de unge i undersøgelsen formår at afkode hadefuldt indhold i humoristiske memes, efterlader dette rum for en vis optimisme. Ved aktivt at diskutere normer for online adfærd og grænserne for, hvad som kan/bør siges på sociale medier, kan unges bevidsthed om hadefuldt indhold skærpes, og prosociale reaktioner dermed understøttes.

Vi finder desuden en sammenhæng mellem køn og onlineadfærdsintentioner, der viser, at piger er mindre villige til at agere antisocialt og mere villige til at agere prosocialt. Dette resultat støtter tidligere studier, der har påvist, at drenge er mere tilbøjelige til at deltage i antisocial adfærd, herunder mobning på sociale medier (fx Bastiaensens et al., 2014). Det falder udenfor rammerne af denne undersøgelse at afgøre, om denne kønsforskel bedst lader sig forklare med re-

ference til eksempelvis evolutionær udvikling eller forskelle i socialisering og normdannelse blandt piger og drenge. Men hvis vi ønsker at hæmme antisociale cyber-bystander-reaktioner og fremme de prosociale reaktioner, er dette fund vigtigt for tilrettelæggelsen af interventioner. Dette gælder både, når det drejer sig om afgrænsning af målgrupper og udformning af interventionens indhold.

Vi mener, at bystander-reaktioner på hadefulde, politisk motiverede memes kan anses som en form for politisk deltagelse. Ved at dele, like eller anmelde indhold giver man henholdsvis sin billigelse eller misbilligelse til kende. Derfor er det også overraskende, og imod vores forventning (hypotese 5), at politisk interesse ikke synes at spille nogen rolle for online bystander-adfærd.

Disse resultater skal ses i lyset af, at lovlig politisk aktivisme forudsiger villigheden til at anmelde hadefulde memes, mens voldelig politisk aktivisme forudsiger villigheden til at like og dele hadefulde memes. Dette resultat flugter med tidligere studier, som peger på, at folk, der udviser aggressiv politisk adfærd offline, også gør det online (Bor og Petersen, 2021). Konkret ser vi, at de personer, der er villige til at gøre brug af lovlig politisk aktivisme offline, er mere tilbøjelige til at udøve prosocial adfærd online, mens de, der er villige til at gøre brug af voldelig politisk adfærd offline, er mere villige til at udøve antisocial adfærd online. Noget tyder således på, at de psykologiske motivationer, der driver forskellige former for offline politisk deltagelse, delvis spejles online og driver forskellige former for bystander-reaktioner. De, som deltager i politik for at hævde sig og dominere – ligegyldigt midlerne – gør det både offline og online, ligesom de, som primært deltager for at fremme en given sag og bekæmpe uretfærdighed, også gør det både offline og online.

Begrænsninger og fremtidige studier

Vi identificerer her fire relevante områder, som fremtidige studier med fordel kan adressere. For det første er der behov at undersøge, hvilken betydning indholdsmæssige og kontekstuelle faktorer har for cyber-bystanders opfattelse af politiske budskaber og i forlængelse heraf deres reaktioner. I vores studie har vi ikke været i stand til at isolere effekten af, fx *hvem* et hadefuldt meme er rettet imod, eller variationen over politiske emner. Ud over de indholdsmæssige faktorer er det helt oplagt for fremtidige studier at undersøge effekten af kontekstuelle faktorer, eksempelvis anonymitet og størrelse af publikum i eksperimentelle designs. Selvom eksisterende studier af cybermobning har bekræftet en generel tendens til bystander-passivitet under anonymitet på sociale medier, og i takt med at publikum vokser (Bastiaensens et al., 2014; Dillon og Bushman, 2015), så er der stadig behov for at undersøge dette i forhold til *politisk* motiveret had.

For det andet bør konsekvenserne af særligt prosocial bystander-adfærd på sociale medier undersøges. Mens der er en stor litteratur, der dokumenterer de negative sociale og psykologiske konsekvenser af eksponering til hadefuldt indhold (Hyers, 2007; Brondolo, Gallo og Myers, 2009), er der en mangel på studier, der undersøger, hvordan eksponering til andres prosociale adfærd påvirker ens egen tilbøjelighed til at reagere prosocialt i fremtiden. Et centralt spørgsmål er således, om eksponering til prosociale bystander-reaktioner på sociale medier på kort sigt kan øge sandsynligheden for flere sådanne reaktioner ved at reducere tvivlen om, hvorvidt der er tale om en ”kritisk hændelse”, som kræver handling, og ved at sikre, at man ikke står alene med sin prosociale intervention. På længere sigt er spørgsmålet, om det at se andre reagere prosocialt på hadefuldt indhold på nettet, kan være med til at styrke normer om ikkediskrimination og civilitet på sociale medier (Paluck, 2011; Czopp, Monteith og Mark, 2006). Det sidste vil kræve longitudinale designs (se fx Munger, 2017; Siegel og Badaan, 2020).

For det tredje er der et behov for i fremtidige studier at inkludere mere fint graduerede mål for prosociale bystander-reaktioner. Dette studie har begrænset sig til at undersøge, hvilke faktorer prædikerer villighed til at anmelde hadefulde memes. Som antydnet indledningsvis, udgør denne form for teknisk prosocial reaktion en blandt flere, herunder mere omkostningsfulde interventioner som counter-speech rettet mod afsenderen af det hadefulde indhold og reaktioner, som henvender sig til offeret og tilbyder støtte og hjælp. Eksisterende studier af counter-speech peger på muligheden for at benytte forskellige strategier så som at henvise til korrigerende fakta, fremhæve inkonsistent argumentation, anvende humor, appellere til overordnede fælles identiteter og benævne indhold som ”hadefuldt”, ”sexistisk”, ”racistisk” m.m. (Hangartner et al., 2021; Benesch et al., 2016; Buerger, 2020). Det er en åbenlys begrænsning ved vores studie, at vi ikke indfanger disse forskellige mulige prosociale reaktioner og dermed ikke er i stand til at udtale os om, hvorvidt forskellige prosociale bystander-reaktioner prædikerer af forskellige eller de samme faktorer.

For det fjerde bør fremtidige studier eksplicit adressere, hvordan prosocial adfærd som respons på hadefuldt indhold på sociale medier kan fremmes. Mens der er en voksende litteratur om interventioner, der sigter mod at mindske *hate speech* og spredning af falske nyheder (Pennycook et al., 2020; Pennycook et al., 2021; Roozenbeek, Freeman og van der Linden, 2021; Rasmussen, Lindekilde og Petersen, 2021), mangler der i den grad viden om, hvorvidt prosocial bystander-adfærd kan fremmes via undervisning i fx kritisk tænkning, nudges eller via den måde, sociale medieplatforme designes på (for undtagelser se DiFranzo et al., 2018; Kleinsasser et al., 2015). Eksempelvis benytter en platform som

Reddit *crowd moderation* og muligheden for *down-voting* af indhold, hvilket kan fremme prosociale reaktioner på hadefuldt indhold. Imidlertid eksisterer muligheden for at *up-vote* hadefuldt indhold også, ligesom *down-voting* kan misbruges til at gemme indhold, man er politisk uenig med. I dette studie har vi begrænset os til at diskutere implikationerne af vores resultater for interventioner. Fremtidige studier bør lave effektevalueringer af sådanne indsatser.

Foruden de ovennævnte begrænsninger af vores undersøgelse er det værd at fremhæve, at selvrapporeret villighed til forskellige handlinger selvsagt ikke er det samme som faktiske reaktioner på konkrete hadefulde memes i ens sociale mediefeed. Vi studerer således handlingsintentioner og ikke adfærd. Når vi alligevel argumenterer for, at vores undersøgelse siger noget om, hvordan danske unge kan forventes at reagere på virkeligt hadefuldt indhold på sociale medier, og resultaterne dermed har praktisk relevans, så skyldes det primært, at en stor socialpsykologisk forskning viser, at intentioner udgør en robust prædikator for faktisk adfærd (Webb og Sheeran, 2006). Når det er sagt, så kan fremtidige studier med fordel benytte sig af fx simulerede sociale medieplatforme til at studere faktiske bystander-reaktioner mere direkte (se fx DiFranzo et al., 2018).

Endvidere kan der peges på en risiko for *social desirability bias* i vores data (Krumpal, 2013). Man må forvente, at adspurgt om hypotetiske intentioner om henholdsvis at dele/like og anmelde hadefulde memes vil respondenter tendere mod at underrapportere antisocial adfærd og overrapportere prosocial adfærd. Mens vi ikke kan afvise, at intentioner om at dele og like hadefuldt indhold er underestimeret i vores undersøgelse, er der ikke meget som tyder på, at prosociale reaktioner overestimeres, idet få respondenter erklærer sig enige i, at de ville anmelde de forskellige memes (se figur A3 i appendikset). Igen vil fremtidige studier med fordel kunne benytte sig af kvasifeltksp eksperimenter på simulerede sociale medieplatforme for at minimere risikoen for social desirability bias.

Endelig kan man sætte spørgsmålstegn ved undersøgelsens eksterne validitet givet dens begrænsede fokus på danske unge. Sammenlignet med en række andre lande (fx USA og Storbritannien) er Danmark karakteriseret ved en relativt lav grad af politisk og affektiv polarisering, og dermed vil vores studie i Danmark underestimere graden af både pro- og antisociale bystander-reaktioner. Vi forventer, at polarisering vil føre til stærkere antisociale reaktioner på hadefuldt indhold rettet mod ens politiske udgruppe og stærkere prosociale reaktioner på hadefuldt indhold rettet mod ens politiske indgruppe. Dog formoder vi, at disse kontekstuelle forskelle vil være mindre blandt unge (som i vores sample) end blandt voksne.

Konklusion

Vi satte os i denne artikel for at undersøge, hvordan danske unge vurderer og reagerer på hadefulde budskaber, når de er pakket ind i et humoristisk meme på sociale medier. Specifikt var vi interesseret i at undersøge, hvilke faktorer øger sandsynligheden for henholdsvis antisociale og prosociale reaktioner, når unge er vidner til politisk had på sociale medier. Med afsæt i eksisterende forskning og teori om bystander-adfærd formulerede vi en række hypoteser om, hvordan danske unges vurdering af hadefulde memes, køn, politisk interesse og henholdsvis voldelig og lovlig politisk aktivisme medformer de unges bystander-reaktioner i forhold til deres villighed til at like, dele (antisocialt) og anmelde (prosocialt) indholdet.

Resultaterne viser, at selvom danske unge i undersøgelsen generelt udviser en lav grad af villighed til både at dele, like og anmelde hadefulde memes – hvilket kan tolkes som udtryk for en tendens til at reagere med passivitet i overensstemmelse med bystander-effekten – så spiller de unges vurdering af, hvor hadefuldt og uacceptabelt et meme er, en vigtig rolle for bystander-reaktioner. Således finder vi, at snarere end at de unge i undersøgelsen ikke formår at afkode hadefulde budskaber indeholdt i humoristiske memes, så vurderer de indholdets karakter og reagerer i overensstemmelse hermed. Jo mere hadefuldt og uacceptabelt et meme vurderes at være, jo mindre sandsynligt er det, at de unge reagerer ved at like og dele, og jo mere sandsynligt er det, at de reagerer prosocialt ved at anmelde indholdet. Dette resultat er i overensstemmelse med eksisterende studier, som fremhæver vurderingen af, hvor ”kritisk” en hændelse er for beslutningen om prosocial intervention.

Resultaterne viste ikke tegn på, at politisk interesse spiller en systematisk rolle for valget mellem forskellige bystander-reaktioner. Antisociale reaktioner (dele, like) er mere udbredte blandt drenge og personer, der i højere grad tilslutter sig voldelig politisk aktivisme. Foruden vurderingen af et budskabs indhold så afhænger prosocial anmeldelse af hadefulde budskaber af ens tilbøjelighed til at deltage i lovlig politisk aktivisme: Personer, som er mere tilbøjelige til at deltage i lovlig politisk aktivisme, er mere tilbøjelige til at anmelde hadefulde memes. Disse fund ligger i forlængelse af nyere studier, der netop viser, at folks adfærd online reflekterer deres adfærd offline. Fremtidige studier bør i den sammenhæng undersøge, hvordan man kan udnytte folks tendens til at agere prosocialt offline i onlinekontekster.

Samlet set har denne artikel bidraget ved at præsentere det første studie af danske unges vurdering af og reaktioner på politisk hadefulde memes. Artiklens resultater har bidraget med basale indsigter om, hvilke faktorer som driver og differentierer mellem prosociale og antisociale bystander-reaktioner på poli-

tisk hadefulde budskaber på sociale medier. Hermed bidrager artiklen med at forbinde hidtil adskilte empiriske indsigter i socialpsykologien om bystander-adfærd i ikkepolitiske situationer med indsigter om politisk had på sociale medier. På trods af studiets begrænsninger mener vi at have illustreret frugtbarheden af en ny forskningsdagsorden, som ikke bare analyserer, hvad som driver politisk had på nettet, men som vender sig mod bystander-figuren, og hvordan vi som almindelige borgere reagerer på sådant indhold. Set fra et demokratisk perspektiv kan en sådan forskningsdagsorden være med til at forløse det uudnyttede potentiale, der ligger i prosociale bystander-reaktioner til at modgå de negative demokratiske konsekvenser af online politisk had.

Noter

1. Forskningen, som denne artikel bygger på, er delvist realiseret inden for STANDBY-projektet, finansieret af European Research Consortium (ERC), grant agreement number: 101002251.

Appendiks

Appendiks findes efter litteraturlisten.

Litteratur

- Arceneaux, Kevin, Timothy B. Gravelle, Matthias Osmundsen, Michael Bang Petersen, Jason Reiffer og Thomas J. Scotto (2021). Some people just want to watch the world burn: The prevalence, psychology and politics of the "need for chaos". *Philosophical Transactions. Biological Sciences* 376 (1822): 20200147-20200147.
- Askanius, Tina (2021). On frogs, monkeys, and execution memes: Exploring the humor-hate nexus at the intersection of neo-Nazi and Alt-Right movements in Sweden. *Television & New Media* 22 (2): 147-165.
- Bastiaensens, Sara, Heidi Vandebosch, Karolien Poels, Katrien Van Cleemput, Ann DeSmet og Ilse De Bourdeaudhuij (2014). Cyberbullying on social network sites: An experimental study into bystanders' behavioural intentions to help the victim or reinforce the bully. *Computers in Human Behavior* 31: 259-271.
- Benesch, Susan, Derek Ruths, Kelly P. Dillon, Haji Mohammad Saleem og Lucas Wright (2016). *Considerations for successful counterspeech*. Dangerous Speech Project. <https://dangerousspeech.org/wp-content/uploads/2016/10/Considerations-for-Successful-Counterspeech.pdf> (25. november, 2021)
- Bor, Alexander og Michael Bang Petersen (2021). The psychology of online political hostility: A comprehensive, cross-national test of the mismatch hypothesis. *The American Political Science Review* 116 (1): 1-18.

- Brandstätter, Hermann og Karl-Dieter Opp (2014). Personality traits (“Big Five”) and the propensity to political protest: Alternative models. *Political Psychology* 35 (4): 515-537.
- Brewer, Gayle og Jade Kerslake (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior* 48: 255-260.
- Brondolo, Elizabeth, Linda C. Gallo og Hector F. Myers (2009). Race, racism and health: Disparities, mechanisms, and interventions. *Journal of Behavioral Medicine* 32 (1): 1-8.
- Buerger, Catherine (2020). The anti-hate brigade: How a group of thousands responds collectively to online vitriol. *SSRN 3748803*.
- Cheng, Justin, Michael Bernstein, Cristian Danescu-Niculescu-Mizil og Jure Leskovec (2017). Anyone can become a troll: Causes of trolling behavior in online discussions. *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, Portland, Oregon, pp. 1217–1230.
- Citron, Danielle Keats og Helen Norton (2011). Intermediaries and hate speech: Fostering digital citizenship for our information age. *Boston University Law Review* 91 (4): 1435.
- Cramer, Robert Ervin, M. Rosalie McMaster, Patricia A. Bartell og Marguerite Dragna (1988). Subject competence and minimization of the bystander effect. *Journal of Applied Social Psychology* 18 (13): 1133-1148.
- Czopp, Alexander M., Margo J. Monteith og Aimee Y. Mark (2006). Standing up for a change: Reducing bias through interpersonal confrontation. *Journal of Personality and Social Psychology* 90 (5): 784-803.
- Darley, John M. og Bibb Latane (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology* 8 (4p1): 377-383.
- Darley, John M. og Bibb Latane (1970). Norms and normative behavior: Field studies of social interdependence. *Altruism and Helping Behavior*: 83-102.
- DiFranzo, Dominic, Samuel Taylor, Francesca Kazerooni, Olivia Wherry og Natalya Bazarova (2018). Upstanding by design: Bystander intervention in cyberbullying. *Conference on Human Factors in Computing Systems*, pp. 1-12.
- Dillon, Kelly P. og Brad J. Bushman (2015). Unresponsive or un-noticed?: Cyberbystander intervention in an experimental cyberbullying context. *Computers in Human Behavior* 45: 144-150.
- Duggan, Maeve (2017a). Experiencing online harassment. Pew Research Center, July 11. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/experiencing-online-harassment/>
- Duggan, Maeve (2017b). Witnessing online harassment. Pew Research Center, July 11. <https://www.pewresearch.org/internet/2017/07/11/witnessing-online-harassment/>

- Fischer, Peter, Tobias Greitemeyer, Fabian Pollozek og Dieter Frey (2006). The unresponsive bystander: are bystanders more responsive in dangerous emergencies? *European Journal of Social Psychology* 36 (2): 267-278.
- Fischer, Peter, Joachim I. Krueger, Tobias Greitemeyer, Claudia Vogrincic, Andreas Kastenmüller, Dieter Frey, Moritz Heene, Magdalena Wicher og Martina Kainbacher (2011). The bystander-effect: A meta-analytic review on bystander intervention in dangerous and non-dangerous emergencies. *Psychological Bulletin* 137 (4): 517-537.
- Freis, Stephanie D. og Regan A. R. Gurung (2013). A Facebook analysis of helping behavior in online bullying. *Psychology of Popular Media Culture* 2 (1): 11-19.
- Greitemeyer, Tobias, Peter Fischer, Andreas Kastenmüller og Dieter Frey (2006). Civil courage and helping behavior: Differences and similarities. *European Psychologist* 11 (2): 90-98.
- Greitemeyer, Tobias, Silvia Osswald, Peter Fischer og Dieter Frey (2007). Civil courage: Implicit theories, related concepts, and measurement. *The Journal of Positive Psychology* 2 (2): 115-119.
- Gøtzsche-Astrup, Oluf (2018). The time for causal designs: Review and evaluation of empirical support for mechanisms of political radicalisation. *Aggression and Violent Behavior* 39: 90-99.
- Hangartner, Dominik, Gloria Gennaro, Sary Alasiri, Nicholas Bahrich, Alexandra Bornhoft, Joseph Boucher, Buket Buse Demirci, Laurenz Derksen, Aldo Hall, Matthias Jochum, Maria Murias Munoz, Marc Richter, Franziska Vogel, Salomé Wittwer, Felix Wüthrich, Fabrizio Gilardi og Karsten Donnay (2021). Empathy-based counterspeech can reduce racist hate speech in a social media field experiment. *Proceedings of the National Academy of Sciences – PNAS* 118 (50): 1.
- Hyers, Lauri L. (2007). Resisting prejudice every day: Exploring women's assertive responses to anti-black racism, anti-Semitism, heterosexism, and sexism. *Sex Roles* 56 (1): 1-12.
- Iganski, Paul (2020). Civil courage as a communicative act: Countering the harms of hate violence. *Pragmatics and Society* 11 (2): 316-335.
- Kleinsasser, Anne, Ernest N. Jouriles, Renee McDonald og David Rosenfield (2015). An online bystander intervention program for the prevention of sexual violence. *Psychology of Violence* 5 (3): 227-235.
- Krumpal, Ivar (2013). Determinants of social desirability bias in sensitive surveys: A literature review. *Quality & Quantity* 47 (4): 2025-2047.
- Kunst, Marlene, Pablo Porten-Cheé, Martin Emmer og Christiane Eilders (2021). Do "good citizens" fight hate speech online? Effects of solidarity citizenship norms on user responses to hate comments. *Journal of Information Technology & Politics* 18 (3): 258-273.

- Latane, Bibb og Steve Nida (1981). Ten years of research on group size and helping. *Psychological Bulletin* 89 (2): 308-324.
- Leonhard, Larissa., Cristina Rueß, Magdalena Obermaier, og Carsten Reinemann. (2018). Perceiving threat and feeling responsible. How severity of hate speech, number of bystanders, and prior reactions of others affect bystanders' intention to counterargue against hate speech on Facebook. *SCM Studies in Communication and Media* 7 (4): 555-579.
- Liebst, Lasse Suonperä, Marie B. Heinskou og Peter Ejbye-Ernst (2018). On the actual risk of bystander intervention: A statistical study based on naturally occurring violent emergencies. *The Journal of Research in Crime and Delinquency* 55 (1): 27-50.
- Liebst, Lasse S., Richard Philpot, Marie B. Heinskou og Marie R. Lindegaard (2019). Bystander intervention in street violence: Current evidence and implications for practice. SocArXiv. <https://osf.io/preprints/socarxiv/7m9uv/>
- Liebst, Lasse Suonperä, Peter Ejbye-Ernst, Kasper Lykke Dausel, Peter Verbeek, Richard Philpot, Wim Bernasco, Marie Bruvik Heinskou og Marie Rosenkrantz Lindegaard (2018). Bystanders in real-life dangerous emergencies: Group relationships predict intervention. *The Danish Sociological Conference 2018*, Esbjerg, Denmark.
- Machackova, Hana (2020). Bystander reactions to cyberbullying and cyberaggression: Individual, contextual, and social factors. *Current Opinion in Psychology* 36: 130-134.
- Mackay, Yasmin (2019). *Teens who intervene: Identifying factors related to adolescent cyber-bystander intervention in cyberbullying*. Canterbury: Christ Church University.
- McDougall, Julian, Marketa Zezulcova, Barry Van Driel og Dalibor Sternadel (2018). Teaching media literacy in Europe: Evidence of effective school practices in primary and secondary education. *NESET II Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Moskalenko, Sophia og Clark McCauley (2009). Measuring political mobilization: The distinction between activism and radicalism. *Terrorism and Political Violence* 21 (2): 239-260.
- Moxey, Natasha og Kay Bussey (2020). Styles of bystander intervention in cyberbullying incidents. *International Journal of Bullying Prevention* 2 (1): 6-15.
- Mulvey, Kelly Lynn, Sally B. Palmer og Dominic Abrams (2016). Race-based humor and peer group dynamics in adolescence: Bystander intervention and social exclusion. *Child Development* 87 (5): 1379-1391.
- Munger, Kevin (2017). Tweetment effects on the tweeted: Experimentally reducing racist harassment. *Political Behavior* 39 (3): 629-649.
- Mutz, Diana C. (2015). *In-your-face politics: The consequences of uncivil media*. Princeton: Princeton University Press.

- Naab, Teresa K., Anja Kalch og Tino G. K. Meitz (2018). Flagging uncivil user comments: Effects of intervention information, type of victim, and response comments on bystander behavior. *New Media & Society* 20 (2): 777-795.
- Ndoen, Maria Cherry Rondang Cattleya (2018). Political meme in Instagram: How online humour became a political weapon. *Language in the Online & Offline World 6: The Fortitude*: 186.
- Obermaier, Magdalena, Nayla Fawzi og Thomas Koch (2016). Bystanding or standing by? How the number of bystanders affects the intention to intervene in cyberbullying. *New Media & Society* 18 (8): 1491-1507.
- Paluck, Elizabeth Levy (2011). Peer pressure against prejudice: A high school field experiment examining social network change. *Journal of Experimental Social Psychology* 47 (2): 350-358.
- Pennycook, Gordon, Jonathon McPhetres, Yunhao Zhang, Jackson G. Lu og David G. Rand (2020). Fighting COVID-19 misinformation on social media: Experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Psychological Science* 31 (7): 770-780.
- Pennycook, Gordon, Ziv Epstein, Mohsen Mosleh, Antonio A. Arechar, Dean Eckles og David G. Rand (2021). Shifting attention to accuracy can reduce misinformation online. *Nature* 592 (7855): 590-595.
- Petersen, Michael Bang, Mathias Osmundsen og Alexander Bor (2021). The psychology of status-seeking and extreme political discontent, pp. 62-80 i Joseph P. Forgas, William D. Crano og Klaus Fiedler (red.), *The psychology of populism: The tribal challenge to liberal democracy*. New York: Routledge.
- Porten-Chee, Pablo, Marlene Kunst og Martin Emmer (2020). Online civic intervention: A new form of political participation under conditions of a disruptive online discourse. *International Journal of Communication* 14: 21.
- Price, Deborah, Deborah Green, Barbara Spears, Margaret Scrimgeour, Alan Barnes, Ruth Geer og Bruce Johnson (2014). A qualitative exploration of cyber-bystanders and moral engagement. *Australian Journal of Guidance and Counselling* 24 (1): 1-17.
- Quirk, Roslynn og Marilyn Campbell (2015). On standby? A comparison of online and offline witnesses to bullying and their bystander behaviour. *Educational Psychology (Dorchester-on-Thames)* 35 (4): 430-448.
- Rains, Stephen A., Kate Kenski, Kevin Coe og Jake Harwood (2017). Incivility and political identity on the internet: Intergroup factors as predictors of incivility in discussions of news online. *Journal of Computer-Mediated Communication* 22 (4): 163-178.
- Rasmussen, Jesper (2021). The online hate speech consensus: Severity shapes Americans' and Danes' preferences for restricting online hate speech. Upubliceret materiale. https://github.com/jesper-rasmussen/jesper-rasmussen.github.io/raw/main/jr_hatespeech.pdf

- Rasmussen, Jesper, Lasse Lindekilde og Michael Bang Petersen (2021). The effectiveness of accuracy-nudge interventions on intentions to share COVID-19 misinformation on social media. <https://osf.io/akybg>
- Rasmussen, Stig Hebbelstrup Rye, Alexander Bor, Mathias Osmundsen og Michael Bang Petersen (2021). Super-unsupervised text classification for labeling online political hate. *PsyArXiv*.
- Reijntjes, Albert, Marjolijn Vermande, Tjeert Olthof, Frits A. Goossens, Liesbeth Aleva og Matty van der Meulen (2016). Defending victimized peers: Opposing the bully, supporting the victim, or both?: Defending victims of peer bullying. *Aggressive Behavior* 42 (6): 585-597.
- Roozenbeek, Jon, Alexandra L. J. Freeman og Sander van der Linden (2021). How accurate are accuracy-nudge interventions? A preregistered direct replication of Pennycook et al. (2020). *Psychological Science* 32 (7): 1169-1178.
- Siegel, Alexandra A. og Vivienne Badaan (2020). No2Sectarianism: Experimental approaches to reducing sectarian hate speech online. *The American Political Science Review* 114 (3): 837-855.
- van den Bos, Kees, Patrick A. Müller og Anke A. L. van Bussel (2009). Helping to overcome intervention inertia in bystander's dilemmas: Behavioral disinhibition can improve the greater good. *Journal of Experimental Social Psychology* 45 (4): 873-878.
- Webb, Thomas L. og Paschal Sheeran (2006). Does changing behavioral intentions engender behavior change? A meta-analysis of the experimental evidence. *Psychological Bulletin* 132 (2): 249-268.
- Wilhelm, Claudia, Sven Joeckel og Isabell Ziegler (2020). Reporting hate comments: Investigating the effects of deviance characteristics, neutralization strategies, and users' moral orientation. *Communication Research* 47 (6): 921-944.

Appendiks

Tabel A1: Deskriptiv statistik

Variabel	Gns.	Std.afv.	25. percentil	Median	75. percentil	Min	Max	Observationer
Dele	0.24	0.25	0.00	0.17	0.42	0.00	1.00	751
Like	0.26	0.26	0.03	0.19	0.44	0.00	1.00	751
Rapportere	0.33	0.25	0.11	0.33	0.50	0.00	1.00	751
Pige	0.53	0.50	0.00	1.00	1.00	0.00	1.00	829
Alder (% > 14)	0.54	0.50	0.00	1.00	1.00	0.00	1.00	845
Politisk interesse	0.43	0.28	0.33	0.33	0.67	0.00	1.00	848
Synes, memet er hadefuldt	0.56	0.24	0.42	0.58	0.72	0.00	1.00	751
Synes, memet er acceptabelt	0.44	0.24	0.28	0.44	0.58	0.00	1.00	751
Lovlig politisk aktivisme	0.49	0.21	0.38	0.50	0.62	0.00	1.00	736
Voldelig politisk aktivisme	0.32	0.21	0.14	0.32	0.50	0.00	1.00	730

Table A2: OLS Regression: resultater på tværs af villighed til at 1) dele, 2) like, 3) rapportere

	Afhængig variabel		
	Dele	Like	Rapportere
Pige	-0.109*** (0.017)	-0.130*** (0.017)	0.047** (0.018)
Politisk interesse	-0.053 (0.031)	-0.022 (0.031)	-0.026 (0.033)
Synes, memet er hadefuldt	-0.133*** (0.025)	-0.214*** (0.024)	0.436*** (0.024)
Synes, memet er acceptabelt	0.233*** (0.026)	0.295*** (0.026)	-0.021 (0.027)
Lovlig politisk aktivisme	-0.035 (0.043)	-0.050 (0.042)	0.110* (0.048)
Voldelig politisk aktivisme	0.254*** (0.041)	0.263*** (0.041)	0.105* (0.043)
Konstant	0.216*** (0.037)	0.265*** (0.036)	-0.004 (0.033)
Observationer	4192	4191	4190
R2	0.17	0.25	0.23

Note: Alder (0 = yngre end 14, 1 = 14 eller ældre) er medtaget som kontrolvariabel. Klyngerobuste standardfejl på respondent niveau. *p < 0.05; **p < 0.01; ***p < 0.001.

Table A3: OLS Regression: villighed til at dele

	Afhængig variabel: villighed til at dele							
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Pige	-0.146*** (0.019)							-0.109*** (0.017)
Alder (> 14)		0.052** (0.018)						0.014 (0.017)
Politisk interesse			-0.096** (0.033)					-0.053 (0.031)
Synes, memet er hadfuldt				-0.187*** (0.026)				-0.133*** (0.025)
Synes, memet er acceptabelt					0.270*** (0.027)			0.233*** (0.026)
Lovlig politisk aktivisme						-0.059 (0.044)		-0.035 (0.043)
Voldelig politisk aktivisme							0.299*** (0.045)	0.254*** (0.041)
Konstant	0.316*** (0.015)	0.207*** (0.013)	0.278*** (0.017)	0.342*** (0.018)	0.118*** (0.013)	0.265*** (0.024)	0.140*** (0.016)	0.216*** (0.037)
Observationer	4344	4425	4455	4435	4432	4389	4353	4192
R2	0.05	0.01	0.01	0.04	0.07	0.00	0.04	0.17

Note: Klynge robuste standardfejl på respondentniveau. *p < 0.05; **p < 0.01; ***p < 0.001. Alder (0 = yngre end 14, 1 = 14 eller ældre) er medtaget i denne model, men fungerer som kontrolvariabel i hovedmodellen.

Table A4: OLS Regression: villighed til at like

	Afhængig variabel: villighed til at like							
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Pige	-0.178*** (0.018)							-0.130*** (0.017)
Alder (> 14)		0.057** (0.019)						0.010 (0.016)
Politisk interesse			-0.076* (0.034)					-0.022 (0.031)
Synes, memet er hadfuldt				-0.272*** (0.026)				-0.214*** (0.024)
Synes, memet er acceptabelt					0.333*** (0.028)			0.295*** (0.026)
Lovlig politisk aktivisme						-0.090* (0.045)		-0.050 (0.042)
Voldelig politisk aktivisme							0.317*** (0.047)	0.263*** (0.041)
Konstant	0.359*** (0.015)	0.229*** (0.013)	0.294*** (0.018)	0.414*** (0.019)	0.115*** (0.013)	0.305*** (0.025)	0.160*** (0.016)	0.265*** (0.036)
Observationer	4340	4421	4451	4435	4430	4388	4352	4191
R2	0.07	0.01	0.00	0.07	0.11	0.00	0.04	0.25

Note: Klynge robuste standardfejl på respondentniveau. * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$. Alder (0 = yngre end 14, 1 = 14 eller ældre) er medtaget i denne model, men fungerer som kontrolvariabel i hovedmodellen.

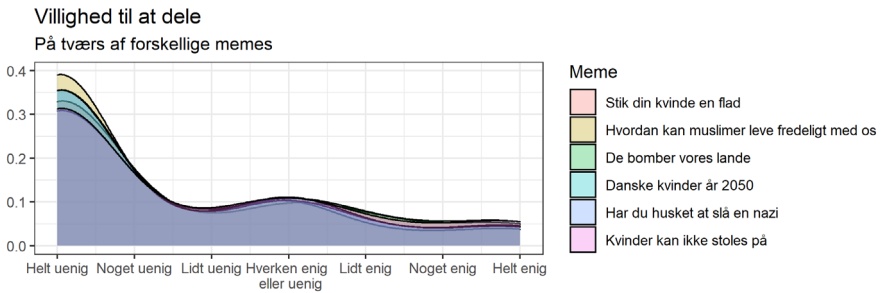
Table A5: OLS Regression: villighed til at rapportere

	Afhængig variabel: villighed til at rapportere							
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Pige	0.079*** (0.018)							0.047*** (0.018)
Alder (> 14)		-0.033 (0.018)						0.002 (0.017)
Politisk interesse			0.036 (0.034)					-0.026 (0.033)
Synes, memet er hadfuldt				0.444*** (0.023)				0.436*** (0.024)
Synes, memet er acceptabelt					-0.046 (0.033)			-0.021 (0.027)
Lovlig politisk aktivisme						0.189*** (0.049)		0.110* (0.048)
Voldelig politisk aktivisme							0.052 (0.047)	0.105* (0.043)
Konstant	0.291*** (0.014)	0.350*** (0.013)	0.318*** (0.017)	0.085*** (0.011)	0.353*** (0.017)	0.240*** (0.025)	0.315*** (0.018)	-0.004 (0.033)
Observationer	4334	4416	4446	4432	4430	4384	4348	4190
R2	0.01	0.00	0.00	0.21	0.00	0.02	0.00	0.23

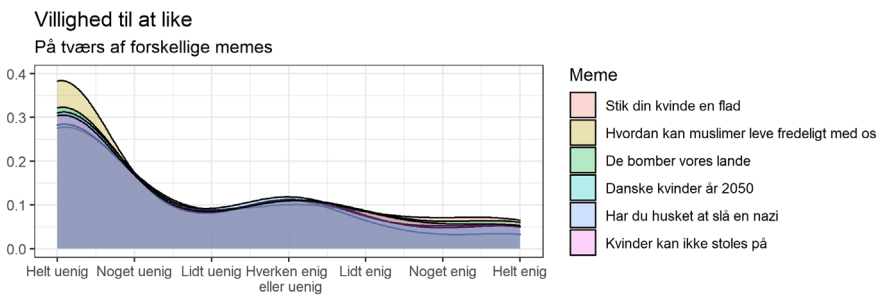
Note: Klyngerobuste standardfejl på respondentniveau. *p < 0.05; **p < 0.01; ***p < 0.001. Alder (0 = yngre end 14, 1 = 14 eller ældre) er medtaget i denne model, men fungerer som kontrolvariabel i hovedmodellen.

Fordeling af villighed til at dele, like og rapportere hadefulde memes.

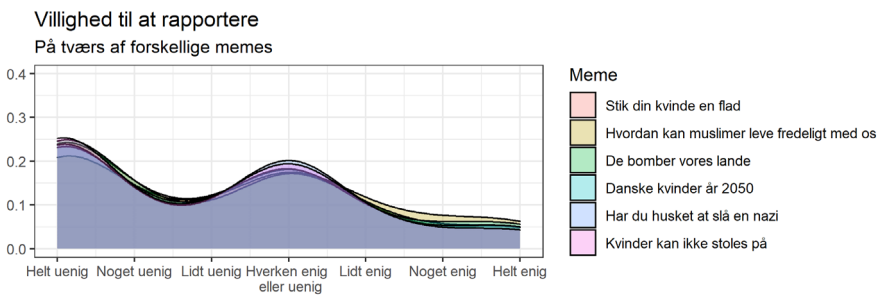
Figur A1

Figur A2

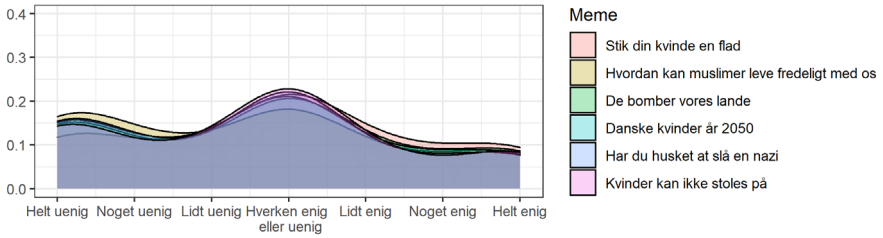

Figur A3

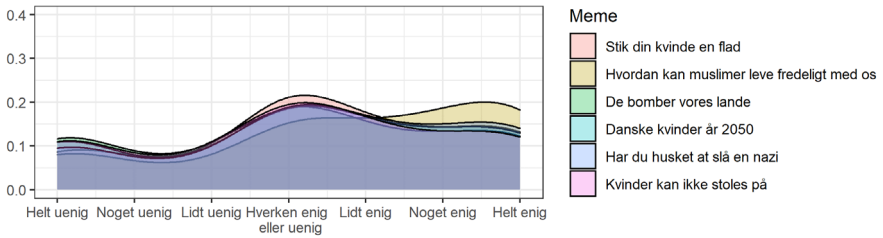
Figur A4

Memet er inden for grænserne af, hvad man kan acceptere
På tværs af forskellige memes

Figur A5

Memet er hadefuldt
På tværs af forskellige memes

Figur A6

”Stik din kvinde en flad”

”Hvordan kan muslimer leve fredeligt med os”

”De bomber vores lande”

”Danske kvinder år 2050”

”Har du husket at slå en nazi”

”Kvinder kan ikke stoles på”

Table A6: Gennemsnit på tværs af forskellige mål for eksperiment- og kontrolgruppen

Variabel	Kontrol (n = 444)	Eksperiment (n = 445)	Forskel i gennemsnit	P-værdi
Dele	0.23	0.25	0.02	0.24
Like	0.27	0.25	-0.02	0.40
Rapportere	0.32	0.35	0.02	0.18
Hadefuldt	0.56	0.56	0.01	0.60
Acceptabelt	0.45	0.43	-0.01	0.50
Alder (>14)	0.52	0.56	0.03	0.32
Pige	0.53	0.54	0.00	0.97
Politisk interesse	0.58	0.62	0.04	0.12
Lovlig politisk aktivisme	0.48	0.49	0.00	0.83
Voldelig politisk aktivisme	0.32	0.32	0.01	0.68

Note: Alle variable er omskaleret, så de går fra til 0-1. Alder og piger er har kun to værdier (0 og 1) og indikerer 1, hvis respondenter er henholdsvis over 14 år eller er en pige. Der er ingen statistisk signifikante forskelle ($p < 0.05$) mellem kontrol- og eksperimentgruppen.

Abstracts

Michael Bang Petersen and Alexander Bor

Hostility in political debates online and offline: Who are the offenders - and who are the victims?

Hostile behavior on social media in connection with, for example, political discussions, is considered a growing societal problem. In this article, we ask: Who are the perpetrators of political hostility on the Internet – and who are the victims? And are the perpetrators and victims of hostility on the Internet different from the victims outside the Internet? The analyses show that the people who act in hostile ways and report being targeted by hostility in connection with political discussions are largely the same both online and offline. Aggressive behavior is generally more prevalent among young men, and the analyses show that it is also primarily young men who behave in hostile ways both online and offline. Consistent with knowledge of aggression in general, hostility is also directed primarily at other young men. Thus, Internet hostility does not appear to be a particular form of hatred or aggression. Those who are aggressive offline are also aggressive online, and they seek out the same victims both places.

Keywords: social media, political debates, hostility, personality

Cathrine Valentin Kjer, Nicklas Johansen, Sara Vera Marjanovic, Rebekah Baglini and Rebecca Adler-Nissen

Misinformation, social status and ridicule: A study of how Danes spread and react to Covid-19 misinformation on Twitter

How do Danes interact with misinformation on social media? Which statements and arguments do they use to spread and reject misinformation? We investigate digital misinformation during the Covid-19 pandemic and analyze how citizens spread and reject information about facemasks on Twitter in Denmark. Our study shows that the amount of misinformation is limited, but that false claims are not predominantly countered through fact-checking or dialogue. Instead, users who reject the misinformation often use irony and condescending comments to distance themselves from those who spread misinformation and whose concerns are thus not taken seriously. Our findings question citizens' ability to effectively correct misinformation online and point to the importance of group affiliation and social status not only in spreading, but also in rejecting digital misinformation.

Keywords: Covid-19, humor, misinformation, social status, Twitter

Mathias Osmundsen

The psychology behind malevolent rumors: A study of the relationship between ethnic group identities and the spread of rumors about majority Danes and ethnic minorities

With the advent of social media, fake news, conspiracy theories, and misinformation have emerged as major societal concerns. But why do citizens disseminate untrustworthy information online? I examine this question by testing how identification with societal groups affects citizens' uptake of *malevolent rumors* about competing groups. I test the theoretical expectations in a survey study administered to large groups of majority Danes and ethnic minorities living in Denmark. The results show that participants identifying as *Danes* or *immigrants* are much more likely to believe and share malevolent rumors about the other group, and that these associations are mostly driven by *outgroup anger* rather than *ingroup love*. The article deepens our understanding of majority-minority relationships in a digital world as well as the challenges that must be overcome in order to stop the spread of online misinformation.

Keywords: conspiracy theories, social media, social identity, ethnic majority-minority relations

Lasse Lindekilde and Jesper Rasmussen

Hate, humor and bystander reactions: Danish adolescent reactions to hateful political memes

Most people recognize hateful content that is followed by a swastika or an IS flag. However, hateful content is often embedded in seemingly innocent humorous memes making it harder for bystanders to recognize and decode. In this article, we examine how Danish adolescents assess hateful memes and how these assessments shape their intention to intervene pro-socially by reporting hateful content and anti-socially by sharing and liking hateful content. Furthermore, the article tests predictors of pro-social and anti-social reactions to hateful content on social media across gender, political interest, as well as legal and violent political activism intentions. The article draws on an electronic survey among 814 Danish primary and secondary school students.

Keywords: political hate, humor, bystander reactions, memes

Om forfatterne

Rebecca Adler-Nissen, professor i Statskundskab, Københavns Universitet og viceleder af Center for Social Data Science, Københavns Universitet. Forsker i international politik, diplomati, digitale teknologier og EU, i øjeblikket med fokus digital misinformation. Email: ran@ifs.ku.dk

Rebekah Baglini, adjunkt, Lingvistik, Kognitionsvidenskab og Semiotik, Aarhus Universitet. Forsker ved Center for Humanities Computing og på HOPE projektet. Modtog en BA på Bryn Mawr College og en MA og ph.d. i lingvistik ved University of Chicago. Hendes forskning bruger computermetoder og Natural Language Processing til at udforske diskursen omkring sociale, videnskabelige og politiske emner i nyheder og sociale medier. Email: rbkh@cc.au.dk

Alexander Bor, postdoc, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
Email: alexander.bor@ps.au.dk

Nicklas Johansen, ph.d.-stipendiat, Center for Social Data Science, Københavns Universitet. Har en kandidatgrad fra Copenhagen Business School i erhvervsøkonomi og matematik. Forsker i misinformation på sociale medier samt hvordan Covid-19 pandemien har påvirket indlæring i det danske skolesystem. Er en del af HOPE projektet, som er finansieret af Carlsbergfondet.
Email: nj@sodas.ku.dk

Cathrine Valentin Kjør, videnskabelig assistent, Center for Social Data Science, Københavns Universitet. Har en kandidatgrad i statskundskab. Hendes forskning fokuserer på, hvordan misinformation og indholdsmoderering påvirker den offentlige debat på sociale medier. Email: Cathrinevk@sodas.ku.dk

Lasse Lindekilde, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Leder af det ERC-finansierede forskningsprojektet STANDBY, der undersøger, hvordan almindelige borgere reagerer, når de er vidner til, at folk er politisk aggressive på sociale medier. Email: lindekilde@ps.au.dk

Sara Vera Marjanovic, kandidat i IT & Cognition, tilknyttet Center for Sociale Data Science, Københavns Universitet. Hendes forskning fokuserer på kønbias i måden, vi kommunikerer og debatterer på sociale medier. Email: saravm@sodas.ku.dk

Mathias Osmundsen, ph.d., adjunkt, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Tilknyttet forskningsprojektet Research On Online Political Hostility (ROPH). Forsker i årsager til spredning af misinformation og had på sociale medier. Har publiceret i tidsskrifter som *American Political Science Review*, *Journal of Politics*, *Political Psychology*, og *Journal of Experimental Political Science*. Email: m.osmundsen@ps.au.dk

Michael Bang Petersen, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Email: michael@ps.au.dk

Jesper Rasmussen, ph.d.-studerende, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Er tilknyttet projektet *Research on Online Political Hostility* og forsker i politiske diskussioner, grænser for ytringsfrihed og deling af misinformation på sociale medier. Email: jr@ps.au.dk

Anmeldelser

Jens Peter Christensen: *Ministre og embedsmænd. Pligter og ansvar*. København: DJØF Forlag, 2022, 318 sider, 450 kr.

Samspelet mellem ministre og embedsmænd er helt centralt i nutidens demokratiske politik. Ministrene og regeringen kan ikke meget uden råd og bistand fra embedsmændene. Embedsmændene er samtidig i deres virksomhed bundet af to forpligtelser. Det er pligten til at være politisk lydøre over for de siddende ministre og regeringen og pligten til at holde sig på lovens sikre grund. I denne relation kan mangt og meget gå i svang. Embedsmændene kan lokke ministeren i uføre, fordi de forfølger mål, som hverken er ministerens eller regeringens, eller fordi de ikke er deres opgave som rådgivere fuldt voksne. Det være sig fx retligt, fordi de ikke på tilstrækkeligt klart dansk får sagt fra, ja, måske slået i bordet, når ministeren bevæger ud på lovens rand. Eller det være sig politisk, når de forsyner ministeren med råd, som bringer ministeren i politisk uføre i forhold til partierne i Folketinget. Ministrene kan på deres side bringe embedsmændene på glatis, fordi de så halsstarrigt pukker på den myndighed, som ministerstyret forlener dem med som politiske forvaltningschefer, at embedsmændene bliver svage i koderne og ikke får sagt fra i tide eller med tilstrækkelig klarhed.

Det er udgangspunktet for Jens Peter Christensens nye bog om ministres og embedsmænds pligter og ansvar. Da Jens Peter Christensen er højesteretsdommer, tidligere professor i offentlig ret ved Aarhus Universitet og juridisk doktor på afhandlingen *Ministeransvar* (1998), handler det om jura. Det er imidlertid, som slået an ovenfor, et juridisk felt, hvor det under læsningen er klogt parallelt at holde sig dels politiske liv dels forvaltningens og regeringens organisation og virkemåde for øje. Det er, skal det straks siges, ikke en fremmed tankegang for Christensen, som i sin ungdom først lod sig uddanne som cand.scient.pol., og som lidt senere fristede en kort karriere som først kommunal, siden ministeriel embedsmand. Derfor er der i bogen adskillige påkaldelser af det virkelige liv og formaninger om ikke at hengive sig til juridisk begrebsgymnastik.

Fremstillingen falder naturligt i to halvdele. Den ene beskæftiger sig med ministrenes retlige og politiske ansvar, den anden med embedsmændenes pligter og ansvar. De er fulgt op af et kapitel om rigsretssagen mod Inger Støjberg og et særdeles korfattet efterord med Christensens selvbenævnte friere overvejelser om samspils- og ansvarsforholdets natur. Grundlaget for analysen er de regler, der gælder (Grundloven, ministeransvarlighedsloven og reguleringen af

embedsmænds tjenstlige pligter). Det er dog i særdeleshed de overvejende retlige udredninger af konkrete hændelsesforløb, som har været iværksat for at vurdere, om der i det enkelte forløb har været grundlag for at gøre et retligt ansvar gældende. Da der siden 1849-grundlovens givelse kun har været ført seks sager ved Rigsretten, udgør beretninger fra undersøgelseskommissioner (og før 1999 kommissionsdomstole, dommerundersøgelser mv.) og en række tjenstlige undersøgelser hovedkilderne. Dertil kommer et antal betænkninger og rapporter. Metoden er at kortlægge den retstilstand, som lader sig udlede af disse mangeartede dokumenter. Det sker i en ret stringent dobbeltsaksning, hvor generelle retlige problemstillinger (så som subjektivt og objektivt ansvar, tilregnelser og vildfarelse) sag for sag bliver behandlet i lyset af de sager, der gennem årene har været. Disse konkrete udredninger har sammen med lovgivningen formet den retstilstand, der gælder i dag, og bogens væsentlige funktion er at give en samlet fremstilling af denne retstilstand, hvorom nedenfor.

I juraens verden bevarer for længst afdøde lærde faglig autoritet som referencer for senere udøvere af professionen. Det er ikke nogen dårlig ting, for det hænder, at de for halvandet hundrede år siden formulerede sig så klart og sikkert, at deres ord fortjener nutidig gentagelse. Det gælder den statsretslærde Carl Georg Holck, der i Christensens gengivelse i 1869 fastslog, ”at den politiske ansvarlighed, gjort gældende gennem Rigsdagens hele forhandling med regeringen og fra borgernes side gennem den frie presse, var den i praktisk henseende vigtigste og virksomste, hvorimod den juridiske ansvarlighed mere i praksis virkede ved sin blotte eksistens end ved virkelig at blive gjort gældende” (ss. 138-139). Det er ord, som Christensen tager til sig, og han viser med dette udgangspunkt to ting.

Den ene er, at Folketinget i praktiseringen af det politiske ansvar over for ministrene ikke forholder sig så frit, at ”fri magtfuldkommenhed” giver det vilkårlighedens præg. Med forfatterens ord laster Folketinget ikke en minister for at gå med brune sko, selv om flertallet skulle foretrække sort fodtøj. Tværtimod praktiserer Folketinget en form for retliggørelse af det politiske ansvar, idet der ”i Folketinget [har] været en betydelig tilbøjelighed til at lægge retligt prægede normer til grund, når der politisk er blevet taget stilling til, om der skal ytres mere alvorlig kritik mod ministre” (s. 147).

Den anden er, at Folketinget gennem det politisk-parlamentariske ansvar selv håndhæver den sandhedspligt, som i henhold til ministeransvarlighedsloven består. Man har, i de få sager der har været, ikke henvist dette forhold til en retlig vurdering hos Rigsretten.

Det forekommer aldeles træffende. Men det får dog politologen til at tilføje, at den retlige argumentation for håndhævelsen af ministrenes politisk-parla-

mentariske ansvar meget vel kan være udtryk for politikernes sikre fornemmelse for, at et politisk argument vinder gevaldigt i tyngde, hvis de former det som en påstand om regelbrud. Og hvad sandhedspilgten angår, tillader recensenten sig at citere en anden passus end de af Christensen foretrukne fra beretning nr. 6 2015 fra Udvalget for Forretningsordenen om ministres ansvar:

Præsidiet og udvalget ønsker at understrege, at det ovenstående ikke skal forstås som en intention om at begrænse ministrenes adgang til at fremsætte forslag på grundlag af deres egne, frie politiske overvejelser, selv om der måtte foreligge oplysninger af faglig karakter, som synes at tale imod forslaget. Det skal ligeledes understreges, at det heller ikke er Præsidiets og udvalgets intention at begrænse ministres adgang til at argumentere politisk for deres sager og synspunkter i bemærkninger til forslag, svar på spørgsmål m.v., herunder ved at fremhæve de forhold, der kan tale for et givet forslag eller på anden måde for ministerens opfattelse. Præsidiets og udvalgets ærinde er at sikre, at Folketinget og dets medlemmer og udvalg til enhver tid får et fyldestgørende grundlag for selvstændigt at vurdere de sager, som indgår i det parlamentariske arbejde (Folketinget, 2015).

Heri ligger Folketingets egen accept af, at politik er politik, og at det accepterer et spillerum herfor i samspillet mellem en minister og Folketinget. Grænserne for dette spillerum er dog, som daværende transportminister Benny Engelbrecht i 2022 og før ham andre måtte erfare, alt andet end sikre og forudselige. Så meget for de retligt formede begrundelser for placeringen af det politiske ministeransvar. Det fortjener i øvrigt her at blive noteret, at Christensen med et Max Sørensen-citat henleder opmærksomheden på, at Folketinget ved afgørelsen af, om det vil rejse tiltale ved Rigsretten ”overvejende vil lade sig lede af politiske synspunkter” (s. 126).

Bogens anden hovedproblemstilling er embedsmænds ansvar og pligter. Det er mere kompliceret, end man skulle tro, og bogens kapitel herom optager da også hele 125 sider. Dette forhold sammen med den opmærksomhed, som emnet får i medierne, kunne forlede en til at tro, at der her er et stort og alvorligt problem. For er det ikke sådan, at den ene sag ikke er afsluttet, før den næste er under afsløring og oprulning? Ja, er der – igen med Christensens ord – ikke stærke indikationer for, at Politicus har fortrængt Jeronimus i en sådan grad, at embedsmandsdyderne er i frit forfald? Nej, siger forfatteren og erindrer her om, at der i årene 1980-1993 og 1999-2022 i alt blot har været gennemført henholdsvis 16 og 12 granskninger af sager, hvor dette nogle gange var en del af

problemstillingen. I samme periode har der været fem udvalgsarbejder i ministerielt eller DJØF-regi, som har beskæftiget sig med spørgsmålet.

Det hindrer ikke, at det er problemer, som bliver ved at fascinere. Det hænger antagelig sammen med, at det samspil mellem regering, ministre og embedsfolk, som er sagens kerne, nødvendigvis udfolder sig under diskrete former, hvad der giver næring for alskens spekulationer om mørklagt rænkespil og fæle rævekager, hvis alvor tager til, jo tættere man kommer den slotsholmstop, som plejer daglig omgang med regering og ministre. For at få fast grund under fødderne i vurderingen af dette intrikate spørgsmål er man nødt til at forlade juraens normative univers og bevæge sig ind i politologiens empiriske, forklarende og generaliserende verden. Og så må man fastslå, at de alt i alt få sager, som Christensen opregner, ikke er kendetegnende for en forvaltning i moralsk forfald og politisk fordærv (se *Politica*, 2016, 4; Christensen m.fl., 2020; Blom-Hansen m.fl., 2021). Så indviklet det end er, og så tummelumsk den blotte læsning kan gøre en, er det værd at fastholde, at normer og regler med reference til salig Holck synes at virke ved deres blotte eksistens. Hvilket rejser det interessante spørgsmål, hvad det er, der i deres daglige virke til syvende og sidst holder embedsmændene på dydens sti. Er det regler, som de næppe kender? Er det snusfornuftige klogskabsregler, som hænger i de ministerielle gardiner? Eller er sikre kalkuler over, hvad der kan bringe både deres ministre og dem selv i ansvarspolitikens sydende fedtefad?

Det er ingenlunde ensbetydende med, at der ikke er noget at tage fat på, hvad enten vinklen er juridisk eller politologisk. Man kan således spørge, hvoraf kommer de sager, som nu engang har været og vil komme? Det har juristerne ikke noget svar på, men har politologerne? Man kan også notere sig, hvad Christensen flere steder understreger, at embedsmandsansvaret i praksis kommer i spil, hvor der er sager, hvor borgeres og virksomheders rettigheder er krænket, eller hvor der er sket brud på retlige procedurer. Ansvarssystemet, som jo i sidste instans er forvaltet af politikerne selv, er derimod anderledes langmodigt, når sagen handler om tilsidesættelse af bevillings- og budgetretlige regler, om ineffektivitet og udygtighed og om tilvejebringelsen det fagligt-tekniske (altså ikkejuridiske) beslutningsgrundlag, som ministre, regeringer og Folketinget selv påberåber sig, når de træffer beslutninger af ofte stor samfundsmæssig og økonomisk rækkevidde. Christensen kredser igen og igen om disse ting, men man må altså konstatere, at her rækker juraen ikke langt.

Det er i den sammenhæng værd at tilføje, at det retlige ansvarssystem, som *Ministre og embedsmænd – Pligter og ansvar* beskæftiger sig med, udelukkende beskæftiger sig med ministres og embedsmænds individuelle ansvar. Ansvar retten behandler således ikke institutions- og myndighedsansvaret, som Folke-

tingets Ombudsmand og Rigsrevisionen tager sig af. Tilsvarende er der i ansvarets univers ingen plads til nogen form for et særligt professionsansvar for ministerielle embedsmænd (s. 172). Det er begrænsninger, der er nok så væsentlige for læsere af så den ene, så den anden kommissionsberetning, herunder ikke mindst beretningen fra Tibetkommission II (Tibetkommissionen, 2022). Kommissionsberetningerne giver så vist et indblik i en del af virkeligheden, men deres pålagte fokus på enkeltindviders mulige retlige ansvar kan aldrig muliggøre en fyldestgørende kortlægning af politiske og administrative beslutnings- og hændelsesforløb.

Det er på alle måder en relevant og vigtig bog. Den opdaterer Christensens afhandling fra 1998, men den står samtidig i højere grad som en samlet fremstilling af den juridiske viden på et felt, som sagernes fåtallighed til trods konstant er aktuelt. Den er dermed også en nyttig reference- og visdomsbog for Slotsholmens embedsfolk, ja, såmænd for nuværende og vordende ministre, i det omfang de sidste læser slige ting. Det er her væsentligt at erindre om, at Christensen mestrer det danske sprog noget over gennemsnittet for andre akademikere. Specielt er bogens første halvdel om ministeransvaret i alle dets afskygninger skrevet i en let og forholdsvis tilgængelig form. Det forholder sig desværre lidt anderledes med det lange kapitel om embedsfolks ansvar og pligter. Der er sætninger, der bliver meget lange (jeg har talt op til 82 ord), og der er meget ukarakteristisk selvvalgte ord, som mønstrer mange bogstaver ("kompetencetilbagekaldelseskonstruktionen" (s. 240). Det er samtidig sådan, at den juridiske metode med dens afsæt i konkrete sager gør fremstillingen tungere end nødvendigt er. For så indviklet er det ikke. Det handler nemlig for embedsmændene, (som stort set ikke er tjenestemænd), om tre ting (s. 164):

- Har tjenestemanden objektivt set tilsidesat de normer (pligter), der følger af stillingens beskaffenhed?
- Kan denne tilsidesættelse tilregnes tjenestemanden som forsætlig eller uagtsom?
- Er tilsidesættelsen besmittet med den fornødne grovhed?

Med den store indsigt og det utvivlsomme overblik, som Christensen har på feltet, kunne man (jeg) have ønsket sig (mig), at Christensen aldeles ujuridisk havde løftet sig selv op i helikopteren og i en generaliserende, men stadig autoritativ form havde besvaret de tre spørgsmål, som han selv stiller, uden bestandige digressioner til så den ene, så den anden undersøgelse. Havde han valgt denne form, enten som alternativ til det nuværende kapitel 7 eller som et sammenfattende kapitel 8, havde han utvivlsomt lettet tilegnelsen hos de jurister, politolo-

ger og økonomer på Slotsholmen, som af deres arbejdsgivere har fået bogen til hjemmestudium.

Litteratur

Blom-Hansen, Jens (2021). *Det nationale råderum*. København: DJØF Forlag.

Christensen, Jørgen Grønnegård m.fl. (2020). *Når embedsmænd lovgiver*. København: DJØF Forlag.

Folketinget (2015). *Beretning nr. 6 fra Folketingets Udvalg for Forretningsordenen om ministres ansvar*. Folketinget 2014-15, 1. samling.

Politica (2016). Temanummer om samspejlet mellem politikere og embedsmænd.

Tibetkommissionen (2022). *Undersøgelseskommission til gennemførelse af en supplerende undersøgelse af sagen om politiets indgriben over for demonstrationer i forbindelse med kinesiske statsbesøg mv. og til undersøgelse af håndteringen af visse andre officielle kinesiske besøg (Tibetkommission II)*. København: Justitsministeriet.

Jørgen Grønnegård Christensen

Professor emeritus

Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet

Kirsten Thisted og Ann-Sofie N. Gremaud (red.), *Denmark and the New North Atlantic: Narratives and Memories in a Former Empire*, Vol. 1 and 2. Aarhus: Aarhus University Press, 2020.

Udgivelsen *Denmark and The New North Atlantic* (DNNA) i to bind er smukt illustreret, og første billede viser den nordlige Nordatlant med Grønland i vest, Norge i øst og Island, Færøerne og Shetland klattet ud som trædesten undervejs. Føjes Danmark til nede mod syd, træder det gamle danske imperium (uden Shetland) frem. Forskere fra alle "imperiets" nationer har bidraget til bøgerne. De 13 forfattere dækker fagene historie, antropologi, litteratur og sociologi.

Forordet annoncerer seks sektioner med hver sit hovedtema: *the history of an empire; imagined geographies* (beliggenhed og befolkningsstørrelser); *narratives of purity and authenticity* (kultur og sprog); *gender and racial perspectives; cultural heritage*; og *constitutions and natural resources*. Med sigte hele tiden på imperiet før og udviklingen mod nutiden er der i alle aspekter naturlige gruppedannelser, nationernes egen befolkning og de tilstedeværende danskere. Der er interaktioner indenfor og mellem grupperne, hvilket både skaber civilsamfund og fører til de politiske processer, som giver de stadige ændringer i forholdene

mellem Danmark og de Nordatlantiske nationer, og derfor kan bøgerne i høj grad læses gennem sociologiske og politologiske briller.

De nordatlantiske nationer har gradvis frigjort sig fra dansk indflydelse og har samtidig i de senere år styrket deres indbyrdes forbindelser, hvilket Nordatlantens Brygge med islandsk ambassade og repræsentationer for Færøerne og Grønland er et konkret udtryk for. Ved indvielsen af Bryggen i 2013 sagde Islands tidligere præsident Vigdís Finnbogadóttir, at bygningen og dens anvendelse var et udtryk for også noget godt ved *this strange community of nations*. Sådan kan man synes i dag, men ved *Dansk Koloniudstilling* i Tivoli i 1905 var stemningen en anden, og islandske stemmer, utvivlsomt i opposition til det danske herredømme, tilkendegav utilfredshed ved at indgå side og side med *negre* (Dansk Vestindien) og grønlandske *skraelingjar* (bind I: 37-39).

Historikeren Thorkild Kjærgaard har fremført, at Grønland ikke var en koloni, og at indbyggerne blev set som landsmænd, et synspunkt som drøftes i sektion 2 ved at se de store linjer for Danmark-Norge Imperiet fra 1536 og frem. I dette lange tidsrum har det danske sprog haft massiv indflydelse, blandt andet fordi kirkesproget efter Reformationen blev dansk på Island og Færøerne og i Norge, men det viser sig, især op i det 19. århundrede, at frem for at blive danske landsmænd, vil man hellere have større indflydelse og bruge sine egne sprog. I Grønland kom forsøget på sproglig dansk indflydelse først efter Anden Verdenskrig, og igen holdt befolkningen fast i sit eget sprog. Kjærgaard har lagt vægt på, at den såkaldte undertrykkelse fra kolonimagts side ikke var anderledes end behandlingen af tyende i Danmark, men dette argument overser forskellen på, om der kæmpes for bedre forhold *for danskere i Danmark*, eller om der kæmpes *for grønlanderes vilkår* i den danske koloni; om oprøret ”nedefra” i Danmark fra 1848 til 1920, se Karpantschov (2019). Anmelderen finder dog, at det er vigtigt, at Kjærgaard har problematiseret, hvad der ligger i begrebet kolonimagt. ”Kolonialisme betyder at folk fra et fremmed land bemægtiger sig et andet lands territorium med militære midler”, hedder det i Lykkeberg (2019: 238). Betænkt hvad der er sket rundt om i Verden i europæisk tidsalder, må denne definition være den dominerende, og den passer ikke rigtigt i Nordatlanten, hvilket også nævnes (bind I: 46-47).

For den gradvise afvikling af dansk dominans i Nordatlanten er der flere tidspunkter med formelle og reelle ændringer, nogle mere skelsættende end andre, og for bedre at beskrive eller rangordne disse indføres med henvisning til Hagen Schulz-Forberg begreberne *uchronotopia* og *zero-hours*, hvor det første fletter et brud på kronologien sammen med en utopi i betydningen *I have a dream*. Der lægges klart ud med: ”Declaring a certain moment a zero hour presupposes a vision of a perfect future” (bind I: 69). De to begreber skal ses

sammen, eller også skal ingen af dem bruges. At passe den konkrete virkelig ind i en abstrakt model kan altid være vanskeligt, og helt lykkes det ikke i sektion 2. Den mest spændende og udførlige analyse er om Danmarks *uchronotopia* i det 19. århundrede, men der er kun en *zero-hour*, 1848-49 med Grundloven, ikke flere som nævnt. Senere i denne sektion betegnes nordatlantiske *uchronotopia* som *Tragic Realities*. Det er svært at se tragedien, for så vidt angår Island og Færøerne. Island har et sprog, og ved en indsats af V. U. Hammershaimp får Færøerne et skriftsprog som med etymologisk stavemåde knytter forbindelsen tilbage til gammelnordisk og mod islandsk; omtalen af færøsk som en *patois* er forbi. *Zero-hour* for de to nationer præciseres ikke, så det overlades til læseren at vælge 1918 for Island (herefter kun personalunion, jf. 1814 for Sverige-Norge) og 1948 med hjemmestyre på Færøerne.

Den uklare brug af *uchronotopia* forskertser muligheden for en tydeligere adskillelse af Grønland fra de to andre nationer. Der var en utopi for Grønland, og skelsættende er Mathias Storchs *En grønlanders drøm* (bind I: 205-209). ”Augo Lyngé like Storch feared that a sudden opening would have a negative impact on the Greenlanders own opportunities” (bind I: 134), en forudsigelse der *tragisk* kom til at holde, så 1979 med hjemmestyre blev ikke det *uchronotopia*, det skulle have været, det glemtes at holde fast i drømmen. Man er opmærksom på problemet og henviser til igangværende forskning og en senere udgivelse (bind I: 148).

Igen i et senere afsnit om *narratives* for de nordatlantiske nationer (bind II: 118-130) bruges *zero-hour*, uden at der følges op med præcisering af begrebets to sider, hvornår og vision. Afsnittet er blandt andet om rettighederne til de objekter, som udgør noget af kulturarven, de islandske håndskrifter og tilbageleveringen af dem som et oplagt eksempel. Spørgsmålet er, om man overhovedet skal bruge *zero-hour* her; er *uchronotopia* knyttet til makro, eller kan det også bruges i mikrosammenhænge?

Grønlands forsoningskommission og den fortælling, den giver anledning til, behandles i et meget spændende underafsnit (bind II: 145-150). Er nogle af grønlandernes sociale problemer i dag et resultat af manglende selvagtelse, og kunne de genfinde denne ved at blive oplyst om en mere helstøbt fortid? Hvis det er grundfortællingen, må nordmænd, danskere eller måske hele den vestlige kultur være de skyldige, ikke nogen nem platform at komme videre fra.

Man kan overraskes over den afslappede fred, der har hersket i Nordatlanten. En grel modsætning hertil er den før omtalte drøftelse af en dansk *zero-hour* i det 19. århundrede. Efter Wienerkongressen 1814-15 herskede der en vis orden i Europa med nogle store lande og nogle accepterede små lande. Men Danmark var udsat, og især den stadige uklarhed om grænsedragningen i Slesvig gjorde

situationen til et vedvarende mareridt. I udenrigspolitiske kredse i Europa var det almindeligt omtalt, at landet kunne forsvinde med Jylland til Preussen/Tyskland og Øerne til Sverige. Der krævedes størrelse over en vis tærskel og aftalerne i orden for at have ”ret” til at eksistere (Glenthøj og Ottosen, 2021). I Nordatlanten vokser nationalitetsfølelsen og en egentlig opfattelse af, at befolkningsstørrelse betyder noget, for den principielt opnåelige grad af selvstændighed synes ikke at have spillet nogen rolle.

DNNA bruger betegnelserne *minor*, *ultraminor* og *major* om nationernes størrelse (bind I: 189-196). Grænserne er flydende, men en afgørende betingelse for *major* er en metropol. Hovedstæder som Thorshavn og Nuuk med omkring 20.000 indbyggere kvalificerer kun til at være *ultraminor*. Befolkning og økonomi placerer måske Island som *minor*. Den ensidige erhvervsstruktur, som er typisk for et *minor* eller *ultraminor* samfund, gør det mere sårbart overfor konjunkturudsving. DNNA ser især på betydningen af størrelse for kultur og især litteratur. Skal en forfatter række ud til en større læserkreds eller bruge og dermed styrke sit eget lille sprog?

Skønlitteraturens rolle for synliggørelse af magtmisbrug og forståelse af både de vanskeligheder og muligheder, der er ved mødet mellem nationer, er svær at overdrive. Her vælges tre nedslag; William Heinesen, *De fortabte spillemænd* (1950), et digt af Jessie Kleeman (2012) og Pavia Petersen, *Udstedsbestyrerens datter* (1944, på grønlandsk og ikke oversat).

For Heinesen kommenteres kun åbningspassagen om en *ultraminor* nation, nogle grå klipper så små i det store hav, som et ”sandskorn til gulvet i en balsal”. Tættere på opdages flere øer med sunde imellem og minsandten også en lille havneby (bind I: 181). Dermed er scenen sat, hvor romanens fortælling skal udfolde sig, både med fortabthed og linjer ud til omverdenen. Skønt nationalt orienteret skrev Heinesen på dansk. Da han spiller på forskelle mellem de sproglige billeder på dansk og færøsk, betyder en oversættelse til (bage til) færøsk et kunstnerisk tab (bind I: 328).

Iben Mondrup har redigeret en bog om og af Jessie Kleemann. Alle Kleemanns tekster er fra hendes egen hånd på grønlandsk og engelsk. Fra et digt gengives to verslinjer: /My eskimothertongue/is written in Danish through and through/. Hele tekstanalysen er en lille perle. Der røres godt rundt i gryden med grønlandsk, engelsk og dansk (bind I: 329-332).

Udstedsbestyrerens datter viser spændingsfladerne mellem grønlændere og danskere. De sidste, også dem der som udgangspunkt er idealister, kommer let til at udnytte deres automatiske fordele, og de første bøjer sig for ofte i stedet for at tage konfrontationen. Læseren harmes over, at grønlænderne giver sig så let. Titelpersonen med blandet dansk-grønlandsk etnicitet bliver mere og mere

dansk, men da hun ved moderens død ”kaldes” hjem, kommer hun til at symbolisere det nødvendige fremskridt, hvor grønlandsk kultur og den moderne tilværelses valgmuligheder og krav om uddannelse mødes (bind II: 32-39).

Statsforfatninger debatteres ofte, uden at der sker noget. I Island ønsker nogle en ny forfatning i lyset af, at landet på grund af reguleringssvigt ramtes ekstra hårdt af finanskrisen i 2008. ”One of the reasons [for dødvandet] is the fact that there is no consensus on what values the constitution should express” (bind II: 208). Også på Færøerne er forfatningsønsker kørt fast, da Danmark har ment, at forslag kom for tæt på at definere Øerne som en stat; i strid med Grundloven. For Grønland er debatten blandt andet kommet ind på, hvem der er grønlander (bind II: 224). Hele afsnit 7.1 er en interessant og afbalanceret diskussion af (strandede) forfatningsambitioner.

Den indledningsvis nævnte systematik kan ikke betvivles, men alligevel er det ikke et værk, det er let at orientere sig i, og det skyldes dels bredden af temaerne, dels at litterære kilder ikke er fagspecifikke og derfor kunne placeres i flere sammenhænge. En del af bidragene har karakter af ny forskning og kunne ses som tidsskriftsartikler eller udkast hertil. Blanding af formidling og forskning giver DNNA en lidt ujævn karakter. Dog må DNNA være en uomgængelig reference i de kommende år, præget som de to bind er af grundighed og afbalancerede vurderinger på et område, hvor risikoen for bias er stor.

Litteratur

Glenthøj, Rasmus og Morten Nordhagen Ottosen (2021). *Union eller undergang. Kampen for et forenet Skandinavien*. København: Gads Forlag.

Karpantschof, René (2019). *De stridbare danskere. Efter enevælden og før demokratiet, 1848-1920*. København: Gads Forlag.

Lykkeberg, Rune (2019). *Vesten mod Vesten*. København: Informations Forlag.

Lars Lund
Lektor emeritus
Økonomisk Institut, CBS